

APPGM-SDG

PERSATUAN PROMOSI
MATLAMAT PEMBANGUNAN LESTARI
PPM-023-14-07012020

WILAYAH SABAH

SABAH | WILAYAH PERSEKUTUAN LABUAN

KOMPILASI LAPORAN BENGKEL PEMBANGUNAN KAPASITI KAWASAN PARLIMEN

2025

Jilid 5 (Wilayah Sabah)

**Kompilasi Laporan Bengkel
Pembangunan Kapasiti
Kawasan Parlimen 2025
(Jilid 5: Wilayah Sabah)**

**Kumpulan Rentas Parti Parlimen Malaysia
Berkenaan Matlamat Pembangunan Mampan (APPGM-SDG)**

Diterbitkan oleh:

Persatuan Promosi Matlamat Pembangunan Lestari

A-1-10, Block A, 8 Avenue, Jalan Sungai Jernih 8/1, Seksyen 8, 46050 Petaling Jaya, Selangor, Malaysia.

© 2026 Persatuan Promosi Matlamat Pembangunan Lestari

Hak Cipta Terpelihara. Tiada bahagian daripada penerbitan ini boleh diterbitkan semula, diedarkan, atau dihantar dalam apa jua bentuk atau dengan apa jua cara, termasuk fotokopi, rakaman, atau kaedah elektronik atau mekanikal yang lain, tanpa kebenaran bertulis terlebih dahulu daripada penerbit, kecuali bagi petikan ringkas yang terkandung dalam ulasan kritikal dan kegunaan bukan komersial tertentu yang lain yang dibenarkan oleh undang-undang hak cipta.

Penafian: Pandangan dan pendapat yang dinyatakan dalam penerbitan ini adalah milik pengarang dan tidak semestinya mencerminkan dasar atau pendirian rasmi pihak penerbit.

ISBN: 978-629-7752-49-5

ISI KANDUNGAN

Kata Aluan

Prakata

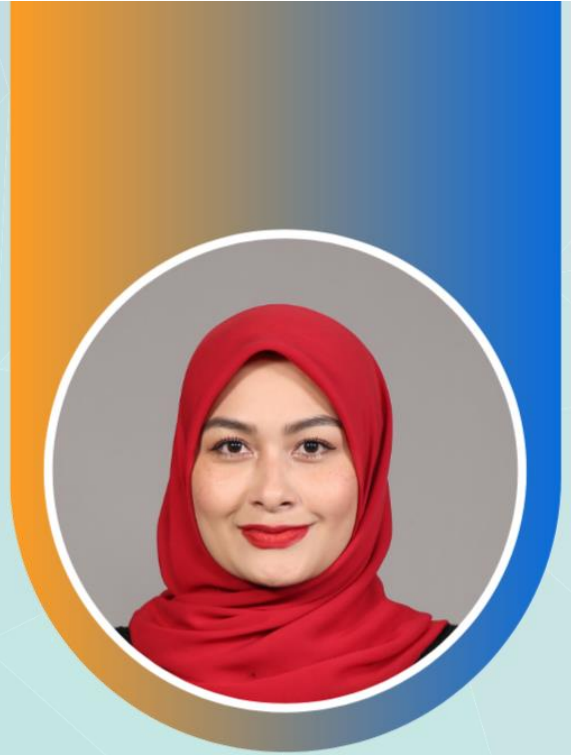

Pengenalan

KATA ALUAN

YB PUAN YOUNG SYEFURA OTHMAN
*Ahli Jawatankuasa APPGM-SDG;
Ahli Parlimen Bentong (P.089)*

Bismillahirrahmanirrahaim.

Assalamualaikum warahmatullahi wabarakatuh.

Salam sejahtera.

Saya berbesar hati atas penerbitan *Kompilasi Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti Kawasan Parlimen 2025*. Selaku Ahli Jawatankuasa APPGM-SDG saya menyambut baik penerbitan *Kompilasi* ini, dan mengucapkan tahniah kepada pasukan Unit Pembangunan Kapasiti, Jabatan Penyelarasan Kawasan Parlimen, APPGM-SDG.

Pembangunan negara pada akhirnya harus diterjemahkan kepada perubahan yang dapat dirasai oleh rakyat. Setiap kawasan Parlimen mempunyai realiti dan keperluan yang tersendiri. Apa yang menjadi keutamaan di sebuah kawasan mungkin berbeza daripada kawasan yang lain, bergantung kepada struktur ekonomi, keadaan sosial, alam sekitar, demografi, kemudahan serta sumber dan potensi yang terdapat di kawasan tersebut. Oleh itu, suara dan pengalaman masyarakat di peringkat tempatan perlu menjadi sebahagian daripada proses pembangunan. Dasar yang baik memerlukan pemahaman yang baik tentang realiti di lapangan, manakala penyelesaian yang berkesan memerlukan kerjasama antara mereka yang memahami dasar dengan mereka yang berhadapan secara langsung dengan isu tersebut.

Dalam hal ini, institusi Parlimen Malaysia mempunyai kedudukan yang unik. Ahli Parlimen bukan sahaja membawa suara rakyat ke institusi Parlimen, tetapi turut memainkan peranan penting dalam menghubungkan keperluan kawasan dengan agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan dan pemegang taruh pembangunan yang lain. *Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan* anjuran Unit

Pembangunan Kapasiti, Jabatan Penyelarasan Kawasan Parlimen, APPGM-SDG menyediakan satu pentas yang penting bagi mengukuhkan hubungan tersebut. Melalui penglibatan pelbagai pihak, isu dan cabaran setempat dapat dibincangkan secara lebih terbuka dan tersusun, manakala peluang untuk membina penyelesaian secara bersama dapat dikenal pasti.

Lebih penting, proses ini menggalakkan kita untuk melihat pembangunan bukan hanya daripada sudut masalah, tetapi juga daripada sudut aset, kekuatan dan potensi yang dimiliki oleh sesebuah komuniti. *Kompilasi Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti Kawasan Parlimen 2025* ini menghimpunkan sebahagian daripada pengetahuan dan pandangan yang diperoleh melalui proses tersebut. Ia memberikan gambaran tentang cabaran yang dihadapi di peringkat tempatan, di samping mengetengahkan cadangan dan potensi penyelesaian yang telah dikenal pasti bersama oleh pemegang taruh.

Saya percaya dapatan seperti ini mempunyai nilai yang lebih luas daripada sekadar menjadi rekod sesuatu program. Ia boleh menjadi bahan rujukan dalam memahami keutamaan kawasan, memperkukuh penyelarasan antara pihak berkepentingan dan menyokong perbincangan berkaitan dasar serta pembangunan pada masa hadapan. Pembangunan mampan merupakan tanggungjawab bersama. Ia memerlukan kerajaan yang responsif, institusi yang berkesan, komuniti yang berdaya tahan serta kerjasama daripada seluruh lapisan masyarakat.

Semoga usaha yang dirakamkan melalui laporan ini dapat terus memperkukuh hubungan antara Parlimen dan masyarakat serta menyumbang kepada pembangunan yang lebih inklusif, berasaskan bukti dan benar-benar berpaksikan keperluan rakyat.

PRAKATA

PUAN NUR RAHMAH OTHMAN
Pengarah Eksekutif APPGM-SDG

Pembangunan mampan memerlukan lebih daripada komitmen terhadap matlamat dan sasaran. Ia memerlukan keupayaan untuk memahami realiti, mengenal pasti keutamaan, menggerakkan kerjasama dan menterjemahkan pengetahuan kepada tindakan.

Dalam usaha memperkukuh penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan (SDGs) di Malaysia, APPGM-SDG mengambil pendekatan yang memberi penekanan kepada penglibatan di peringkat kawasan parlimen dan daerah. Pendekatan ini berasaskan kepada keyakinan bahawa pembangunan yang lebih berkesan perlu mengambil kira pengetahuan dan pengalaman yang wujud di peringkat akar umbi serta menyediakan ruang kepada pemegang taruh untuk menjadi sebahagian daripada proses penyelesaian.

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan merupakan salah satu usaha untuk mencapai tujuan tersebut. Sepanjang tahun 2025, sebanyak 28 bengkel telah dilaksanakan dengan penglibatan Ahli-ahli Parlimen, agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, organisasi masyarakat sivil, komuniti dan pelbagai pemegang taruh lain.

Proses ini menghasilkan satu himpunan pengetahuan dan perspektif yang penting tentang isu pembangunan di kawasan parlimen. Lebih daripada sekadar mengenal pasti masalah, perbincangan turut memberi tumpuan kepada memahami cabaran, mengenal pasti intervensi sedia ada, memetakan pihak yang berkaitan dan meneroka penyelesaian yang berpotensi untuk dilaksanakan.

Antara perkara yang semakin jelas melalui proses ini adalah hakikat bahawa cabaran pembangunan di peringkat akar umbi lazimnya bersifat saling berkait. Isu sosial,

ekonomi, alam sekitar, kesejahteraan masyarakat dan tadbir urus tidak semestinya boleh diselesaikan melalui pendekatan satu sektor atau satu agensi sahaja.

Keadaan ini mengukuhkan keperluan kepada pendekatan *whole-of-society* dan *whole-of-government*, di mana penyelesaian dibangunkan melalui kerjasama antara institusi, agensi dan komuniti. Dalam konteks ini, peranan Parlimen adalah penting sebagai ruang yang menghubungkan suara rakyat, pembuat dasar dan pihak pelaksana.

Dokumen laporan ini merupakan satu usaha untuk membawa dapatan daripada peringkat kawasan kepada gambaran yang lebih luas. Ia membolehkan persamaan isu, cabaran rentas kawasan dan potensi penyelesaian dikenal pasti, di samping memberikan perhatian kepada konteks khusus setiap lokaliti.

Kompilasi Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti Kawasan Parlimen 2025 ini juga perlu dilihat sebagai satu sumber pengetahuan berasaskan pengalaman dan realiti setempat. Dapatan yang terkandung berpotensi menyokong perbincangan yang lebih berasaskan bukti dalam merangka intervensi, memperkukuh penyelarasan antara agensi serta mengenal pasti ruang tindakan yang boleh diteruskan.

Namun, penerbitan *Kompilasi* ini bukan titik akhir kepada proses ini. Sebaliknya, ia merupakan satu titik rujukan untuk langkah seterusnya dengan menghubungkan dapatan kepada perancangan, perancangan kepada sumber, dan sumber kepada tindakan.

Dalam konteks tersebut, bengkel pembangunan kapasiti perlu difahami sebagai proses yang berterusan. Pembinaan kapasiti bukan hanya berkaitan dengan peningkatan pengetahuan, tetapi juga pembinaan hubungan, kepercayaan, keupayaan untuk bekerjasama dan kesediaan untuk bertindak secara kolektif.

APPGM-SDG merakamkan setinggi-tinggi penghargaan kepada semua Ahli-ahli Parlimen, kementerian dan agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, organisasi masyarakat sivil, komuniti serta semua pemegang taruh yang telah memberikan masa, kepakaran dan komitmen sepanjang pelaksanaan *Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan 2025*.

Semoga kompilasi ini dapat menjadi salah satu rujukan yang menyumbang kepada pengukuhan penyetempatan SDG, memperluas kerjasama antara institusi dan masyarakat, serta menyokong usaha membina pembangunan Malaysia yang lebih inklusif, berdaya tahan dan mampan.

PENGENALAN

SITI SHAFINA SANUSI

*Penolong Pengarah &
Ketua Fasilitator Latihan dan Pendidikan
Jabatan Penyelarasan Kawasan Parlimen
APPGM-SDG*

Matlamat Pembangunan Mampan (*Sustainable Development Goals - SDG*) menyediakan kerangka global bagi membentuk pembangunan yang inklusif, saksama, berdaya tahan dan mampan. Walau bagaimanapun, keberkesanan agenda tersebut bergantung kepada sejauh mana matlamat dan aspirasi global dapat diterjemahkan kepada dasar, perancangan dan tindakan yang bersesuaian dengan realiti masyarakat di peringkat tempatan.

Dalam konteks Malaysia, institusi perwakilan di peringkat parlimen merupakan antara ruang penting yang mempertemukan masyarakat, wakil rakyat, kerajaan, agensi pelaksana, pihak berkuasa tempatan dan pelbagai pemegang taruh pembangunan. Kedudukan mereka yang paling dekat dengan komuniti memberikan kelebihan kepada Ahli dan Pejabat Parlimen untuk mengenal pasti isu sebenar yang dihadapi masyarakat serta memahami keperluan dan potensi tempatan dengan lebih dekat.

Atas kefahaman tersebut, *Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan* anjuran Unit Pembangunan Kapasiti, Jabatan Penyelarasan Kawasan Parlimen, APPGM-SDG dilaksanakan sebagai satu pentas untuk memperkukuh proses penyetempatan SDG melalui penglibatan dan pembelajaran bersama di peringkat kawasan parlimen. Bengkel ini memberi penekanan kepada peningkatan pengetahuan berkaitan SDG. Ia juga membuka ruang untuk pelbagai pemegang taruh untuk mengenal pasti isu, menganalisis cabaran, memetakan intervensi sedia ada serta meneroka penyelesaian yang berpotensi dilaksanakan secara bersama.

Sepanjang tahun 2025, sebanyak 28 bengkel telah berjaya dilaksanakan di 32 kawasan parlimen yang terlibat dengan menghimpunkan pelbagai pemegang taruh daripada sektor kerajaan, pihak berkuasa tempatan, masyarakat, wakil komuniti dan pihak berkepentingan yang lain. Kepelbagaian ini penting bagi membolehkan isu pembangunan dilihat daripada perspektif yang berbeza serta mengenal pasti ruang kerjasama yang melangkaui sempadan sektor dan institusi.

Pendekatan yang digunakan turut memberi penekanan kepada peralihan daripada pengenalanpastian isu kepada pembentukan penyelesaian. Melalui proses perbincangan secara berstruktur, peserta digalakkan untuk memahami hubungan antara isu, punca dan kesannya, mengenal pasti intervensi yang telah tersedia serta meneroka peranan pihak-pihak yang berkaitan dalam menangani cabaran tersebut.

Dapatan daripada proses ini kemudiannya dihipunkan dalam laporan dan disusun mengikut zon. Pendekatan ini membolehkan isu dan tema yang mempunyai persamaan dikenal pasti merentasi kawasan parlimen, pada masa sama mengekalkan konteks dan keunikan setiap lokaliti. Ia juga membuka ruang untuk melihat cabaran pembangunan bukan semata-mata sebagai isu yang terasing mengikut kawasan, tetapi sebagai sebahagian daripada arus atau *trend* yang mempunyai hubungan dan implikasi yang lebih luas.

Kompilasi Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti Kawasan Parlimen 2025 ini berfungsi sebagai satu bentuk dokumentasi pengetahuan dan bukti daripada peringkat tempatan. Ia merakamkan pandangan, pengalaman dan cadangan pemegang taruh yang terlibat serta menyediakan asas untuk perbincangan yang lebih tersusun berkaitan intervensi dan tindakan susulan melalui kerjasama penyelarasan.

Dalam kerangka ini, bengkel pembangunan kapasiti perlu dilihat sebagai sebahagian daripada proses *SDG localisation* yang lebih luas selain menghubungkan aspirasi pembangunan di peringkat global dan nasional dengan realiti, keutamaan serta kapasiti yang wujud di peringkat kawasan parlimen.

Akhirnya, kejayaan bengkel pembangunan kapasiti tidak hanya diukur berdasarkan bilangan bengkel atau jumlah peserta yang terlibat. Tetapi melalui sejauh mana pengetahuan dan dapatan yang dihasilkan dapat menyumbang kepada tindakan yang lebih menyeluruh, keputusan yang lebih berasaskan bukti dan pembangunan yang lebih responsif terhadap keperluan masyarakat. *Kompilasi* ini dan laporan-laporan yang dimuatkan dalamnya menjadi satu langkah dalam proses tersebut.

Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti P.166 Labuan

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang	2
Objektif	3
Kaedah Pelaksanaan	4
Ringkasan Aktiviti yang telah Dijalankan	4

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I: Sesi Pengenalan (<i>Ice Breaking</i>)	5
Aktiviti II: Pendedahan Mengenai SDG	7
Aktiviti III: Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Labuan	11
Aktiviti IV: Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan	14

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan: Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi	15
--	----

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup	26
---------	----

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan bagi Parlimen Labuan (P.166) telah berjaya dilaksanakan pada 31 Mac 2026 (Selasa) bertempat di Hotel Tiara, Labuan. Seramai 32 orang peserta yang terdiri daripada pelbagai agensi kerajaan peringkat daerah telah hadir.

Jadual di bawah merupakan senarai agensi kerajaan peringkat daerah yang telah hadir ke bengkel ini;

BIL	SENARAI AGENSI
1.	Parlimen Labuan P.166
2.	Jabatan Perangkaan Wilayah Persekutuan Labuan (DOSM)
3.	Kementerian Pelancongan Seni dan Budaya Malaysia (MOTAC) Wilayah Persekutuan Labuan
4.	Jabatan Kerja Raya Wilayah Persekutuan Labuan
5.	Jabatan Bekalan Air Wilayah Persekutuan Labuan
6.	Sabah Electricity Wilayah Persekutuan Labuan
7.	Jabatan Kesihatan Wilayah Persekutuan Labuan
8.	Jabatan Alam Sekitar (JAS) Jabatan Belia dan Sukan Wilayah Persekutuan Labuan
9.	Jabatan Pertanian Wilayah Persekutuan Labuan
10.	Lembaga Pemasaran Pertanian Persekutuan (FAMA) Wilayah Persekutuan Labuan
11.	Lembaga Pertubuhan Peladang Wilayah Persekutuan Labuan
12.	PERKESO (Pertubuhan Keselamatan Sosial), Wilayah Persekutuan Labuan
13.	Polis Diraja Malaysia (PDRM) Labuan
14.	Jabatan Imigresen Malaysia Wilayah Persekutuan Labuan
15.	Jabatan Kastam Diraja Malaysia Wilayah Persekutuan Labuan
16.	Agensi Penguatkuasaan Maritim Malaysia (APMM – Zon MARITIM Wilayah Persekutuan Labuan)
17.	Jabatan Belia dan Sukan Wilayah Persekutuan Labuan
18.	Muzium Labuan
19.	Jabatan Penerangan Wilayah Persekutuan Labuan

Objektif

Objektif utama bengkel ini adalah:

- **Meningkatkan kesedaran dan pemahaman mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (SDG):** Bengkel ini bertujuan untuk memberikan pendidikan kepada peserta mengenai 17 SDG, kepentingannya di peringkat tempatan, serta kesannya terhadap kelestarian sosial, ekonomi, dan alam sekitar.
- **Menggalakkan kerjasama antara agensi dalam menangani cabaran pembangunan dan isu komuniti di peringkat tempatan:** Pengukuhan kerjasama antara-agensi dapat memanfaatkan sumber secara lebih cekap, meningkatkan keupayaan menyelesaikan masalah, serta mewujudkan penyelesaian holistik yang sesuai dengan keperluan masyarakat setempat.
- **Mengenal pasti dan menggalakkan penglibatan agensi berautoriti serta pemimpin tempatan untuk menerajui pelaksanaan SDG di peringkat akar umbi:** Mengenal pasti dan memperkasakan pemimpin tempatan, pegawai kerajaan daerah, dan wakil komuniti yang berpotensi menjadi penggerak utama SDG, memberi inspirasi kepada orang lain, serta mendorong kesan jangka panjang dalam komuniti mereka.
- **Mengintegrasikan prinsip SDG dalam proses kerja harian, tadbir urus, dan rangka dasar :** Selain meningkatkan kesedaran dan perancangan, mengamalkan prinsip SDG dalam pembuatan keputusan harian dapat memastikan kelestarian kekal sebagai keutamaan dalam pentadbiran dan pembangunan. Ini melibatkan penyelarasan dasar, prosedur kerja, dan perancangan strategik dengan sasaran SDG, sekaligus membawa kepada perubahan institusi yang dapat meningkatkan kecekapan tadbir urus, pembangunan komuniti, dan pengurusan alam sekitar secara berterusan.

Kesemua objektif ini secara kolektif menyumbang kepada membangunkan budaya kelestarian, memastikan bahawa SDG bukan sahaja difahami tetapi dilaksanakan secara aktif pada semua peringkat tadbir urus dan penglibatan komuniti.

Kaedah Pelaksanaan

Berikut merupakan kaedah penyampaian yang telah digunakan sepanjang program berlangsung:

- Syarahan interaktif
- Perkongsian pengalaman
- Aktiviti dan permainan interaktif
- Perbincangan dalam kumpulan
- Pembentangan kumpulan

Ringkasan Aktiviti yang Telah Dijalankan

Bengkel yang telah dijalankan ini merangkumi empat (4) aktiviti utama yang berikut;

- **Aktiviti I** : Sesi pengenalan 'ice-breaking'
- **Aktiviti II** : Pendedahan Mengenai SDG
- **Aktiviti III** : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Labuan
- **Aktiviti IV** : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

Peserta Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Labuan.

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I : Sesi Pengenalan (Ice-Breaking)

Bengkel telah dimulakan dengan sesi pengenalan (*ice breaking*) melalui permainan interaktif BINGO. Sesi ini bertujuan untuk memberi peluang kepada peserta untuk berinteraksi antara satu sama lain bagi mendapatkan suasana harmoni sebelum bengkel dimulakan. Sebagai galakan semangat, peserta terawal yang berjaya menyelesaikan aktiviti ini turut menerima hadiah saguhati.

Antara peserta terawal yang berjaya menyelesaikan aktiviti permainan BINGO semasa sesi Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Labuan.

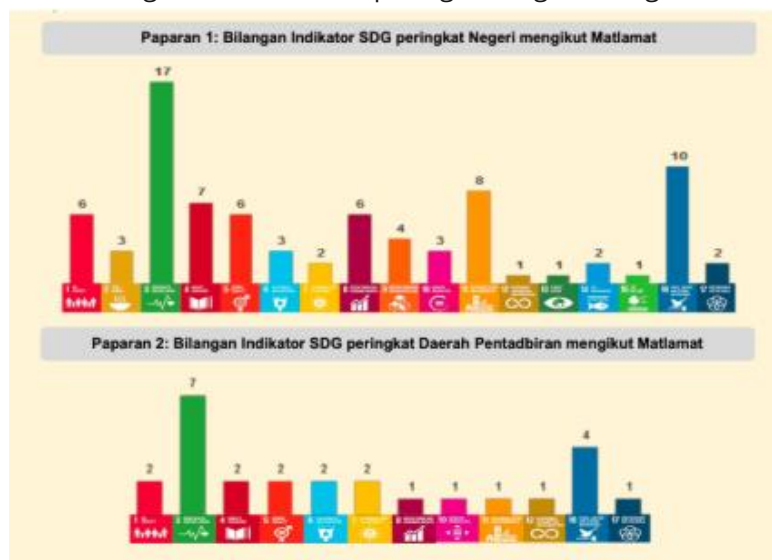
Aktiviti II : Pendedahan Mengenai SDG

Selepas sesi *ice-breaking*, bengkel diteruskan dengan pengenalan Kumpulan Rentas Parti Parlimen Malaysia mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (APPGM-SDG) yang disampaikan oleh En. Nor Amirul Pukin, Pegawai Pengurusan Projek Wilayah Sabah, APPGM-SDG dan penjelasan ringkas berkenaan 17 Matlamat Pembangunan Mampan yang telah disampaikan oleh Dr Khairil Ahmad, Pengarah MySDG for Social Inclusion, APPGM-SDG.

Memandangkan Labuan merupakan wilayah yang menunjukkan pencapaian memberangsangkan dalam pelaksanaan SDG, sesi ini turut memberi fokus kepada perkongsian status terkini *Voluntary National Review* (VNR) serta cabaran dalam memastikan pelaksanaan SDG yang menyeluruh di peringkat persekutuan.

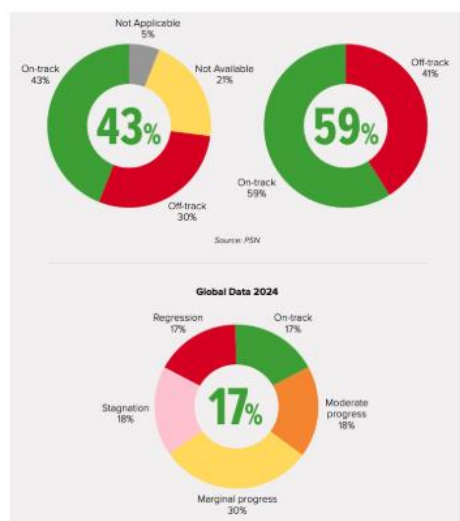
Secara keseluruhannya, Malaysia telah membangunkan sebanyak 82 indikator di peringkat Wilayah Persekutuan Labuan dan 26 indikator di peringkat daerah yang dilaporkan oleh Jabatan Perangkaan Malaysia (DOSM,2024). Antara pencapaian utama dalam laporan VNR ke-2 adalah pengiktirafan DOSM sebagai badan perangkaan yang menduduki tangga pertama dalam indeks keterbukaan data antarabangsa, iaitu *Open Data Inventory* (ODIN), sekaligus mencerminkan komitmen Malaysia terhadap ketelusan data di peringkat global.

Jadual 1 : Bilangan indikator SDG peringkat Negeri mengikut Matlamat

Sumber : Jabatan Perangkaan Malaysia, 2024

Jadual 2 : Pencapaian SDG Malaysia Berbanding Global

Sumber : Jabatan Perangkaan Malaysia, 2024

Data SDG ini boleh diakses secara terbuka melalui laman web rasmi DOSM, termasuk dashboard khas yang memaparkan indikator kebangsaan terkini yang telah disahkan oleh kerajaan. Platform ini membolehkan pengguna meneliti prestasi semasa serta membuat perbandingan antara negeri dan peringkat persekutuan.

Bagi Parlimen Labuan, beberapa cabaran masih perlu diberi perhatian. Bagi SDG 2 (Sifar Kebuluran), isu bantut dalam kalangan kanak-kanak masih menjadi keutamaan, dimana kadar prevalens bagi kanak-kanak bawah lima tahun di Labuan adalah sedikit lebih tinggi berbanding purata kebangsaan. Ini menunjukkan keperluan kepada intervensi yang lebih berfokus, khususnya dari segi pemakanan, kesedaran kesihatan dan sokongan kepada ibu serta kanak-kanak.

Jadual 3 : Pencapaian SDG Malaysia Berbanding Global

SDG 2.2.1 Prevalens pembantutan (ketinggian bagi umur <-2 sisihan piawai daripada median Standard Pertumbuhan Kanak-kanak Pertubuhan Kesihatan Sedunia (World Health Organisation , WHO) dalam kalangan kanak-kanak di bawah umur 5 tahun
SDG 2.2.1 Prevalence of stunting (height for age <-2 standard deviation from the median of the World Health Organisation (WHO) Child Growth Standards) among children under 5 years of age

	(%)	2022
Prevalens pembantutan dalam kalangan kanak-kanak di bawah umur 5 tahun ^a		25.3
Prevalence of stunting among children under 5 years of age		

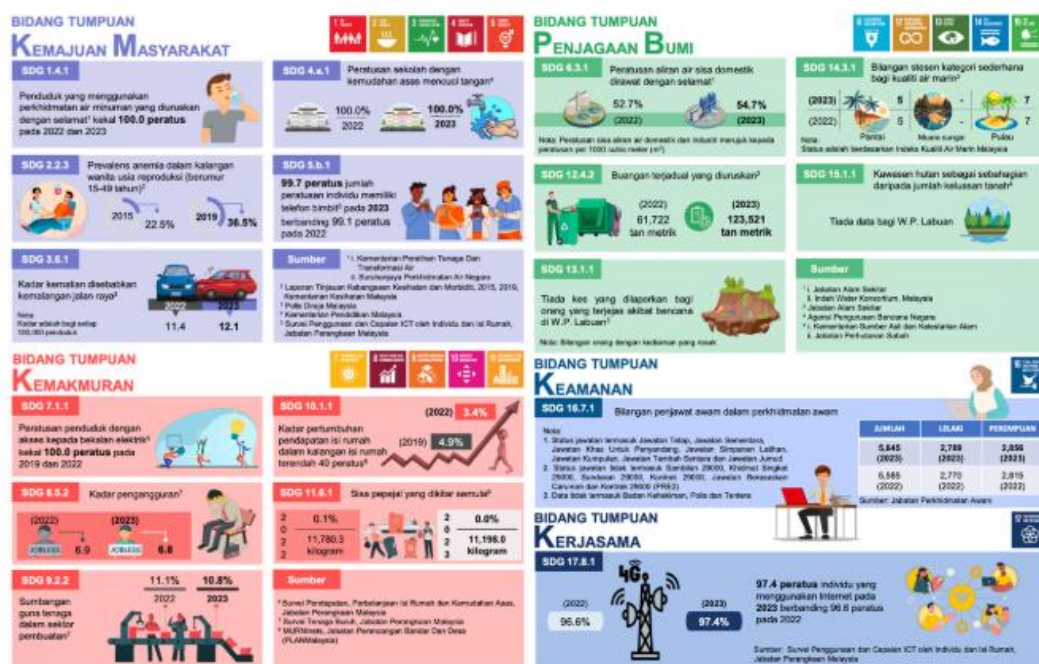
Sumber : Indikator Matlamat Pembangunan Mampan WP Labuan, Jabatan Perangkaan Malaysia, 2023

Selain itu, beberapa isu lain turut dikenalpasti menjelang tempoh akhir pelaksanaan SDG pada tahun 2030. Antaranya termasuk ketidaksamaan dalam akses kepada pendidikan berkualiti, termasuk pendidikan teknikal dan vokasional, kekangan infrastruktur serta akses kepada perkhidmatan kesihatan bagi komuniti di kawasan terpencil. Isu pengangguran separa dan ketidaksepadanan pekerjaan dengan kelayakan juga

menyumbang kepada jurang pendapatan antara wilayah. Dari sudut pelaksanaan, cabaran seperti pertindihan usaha antara agensi, penyampaian yang kurang bersepadu serta keperluan untuk memperkukuh penyelarasan dan pemurnian data turut dibangkitkan.

Secara keseluruhan, dapatan ini adalah berdasarkan dokumen DPLR dan pembentangan rasmi yang turut disokong dengan infografik pencapaian Labuan, termasuk peningkatan ketara dalam beberapa indikator seperti pengurusan buangan berjadual dalam tempoh 2022 hingga 2023. Sesi ini menegaskan bahawa walaupun pelbagai kemajuan telah dicapai, masih terdapat jurang yang memerlukan tindakan berterusan dan kolaboratif. Kerjasama antara agensi kerajaan di peringkat persekutuan dan daerah, agensi teknikal dan pelaksana, komuniti setempat serta pihak berkepentingan adalah penting bagi memastikan matlamat SDG dapat dicapai secara menyeluruh menjelang tahun 2030. APPGM-SDG bersama rakan strategik akan terus memainkan peranan dalam menyokong usaha ini.

Jadual 4 : Pencapaian Indikator Terpilih W.P. Labuan

Sumber : Indikator Matlamat Pembangunan Mampan W.P. Labuan,
Jabatan Perangkaan Malaysia, 2023

Sebagai penutup sesi, satu aktiviti interaktif menggunakan aplikasi *Kahoot* telah dijalankan bagi menguji tahap kefahaman peserta terhadap topik yang telah dibincangkan. Seramai tiga orang peserta yang memperolehi markah tertinggi telah diberikan hadiah sebagai galakan dan penghargaan.

Penerangan APPGM dan SDG serta aktiviti permainan aplikasi Kahoot di Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Labuan.

Aktiviti III : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Labuan

Pengisian aktiviti bagi sesi seterusnya adalah **perbincangan antara-agensi dalam mencari penyelesaian isu setempat**. Pembentangan isu-isu yang diperolehi hasil daripada lawatan pemetaan isu telah disampaikan oleh ketua penyelidik, Mc Jeanet Lempisik.

Isu yang telah dipilih untuk diberi perhatian dan dibincangkan adalah seperti berikut;

- **Kumpulan 1:** Cabaran ekonomi dan pembangunan pertanian komuniti
- **Kumpulan 2:** Kekurangan peluang ekonomi dan sokongan dana

*Sesi Perbincangan dan Pembentangan di Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat
Pembangunan Mampaan Parlimen Labuan.*

Aktiviti IV : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

Kumpulan Sokongan Penyampaian dan Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan merupakan satu inisiatif kolaboratif yang melibatkan kakitangan agensi kerajaan di peringkat negeri dan daerah di dalam sesebuah kawasan Parlimen bersama kumpulan pemimpin setempat dan ahli komuniti.

Kumpulan ini ditubuhkan dengan tujuan untuk memastikan pelaksanaan SDG dilaksanakan secara menyeluruh dan inklusif sehingga ke peringkat akar umbi. Ini bagi memastikan tiada individu atau kelompok masyarakat yang terpinggir atau ketinggalan dalam proses pembangunan yang dilaksanakan.

Sebagai simbolik komitmen dan sokongan terhadap penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan, bacaan ikrar telah diadakan oleh wakil-wakil agensi kerajaan yang hadir dengan diketuai oleh Tuan Inspektor Richard @ Abdul Rahid Bin Dussek dari Polis DiRaja Malaysia (PDRM) Labuan.

Bacaan Ikrar Antara-Agensi Semasa Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Labuan.

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan : Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi

Beberapa isu telah dipilih untuk dibincangkan hasil daripada aktiviti pemetaan isu yang telah dijalankan. Penerangan isu adalah seperti berikut;

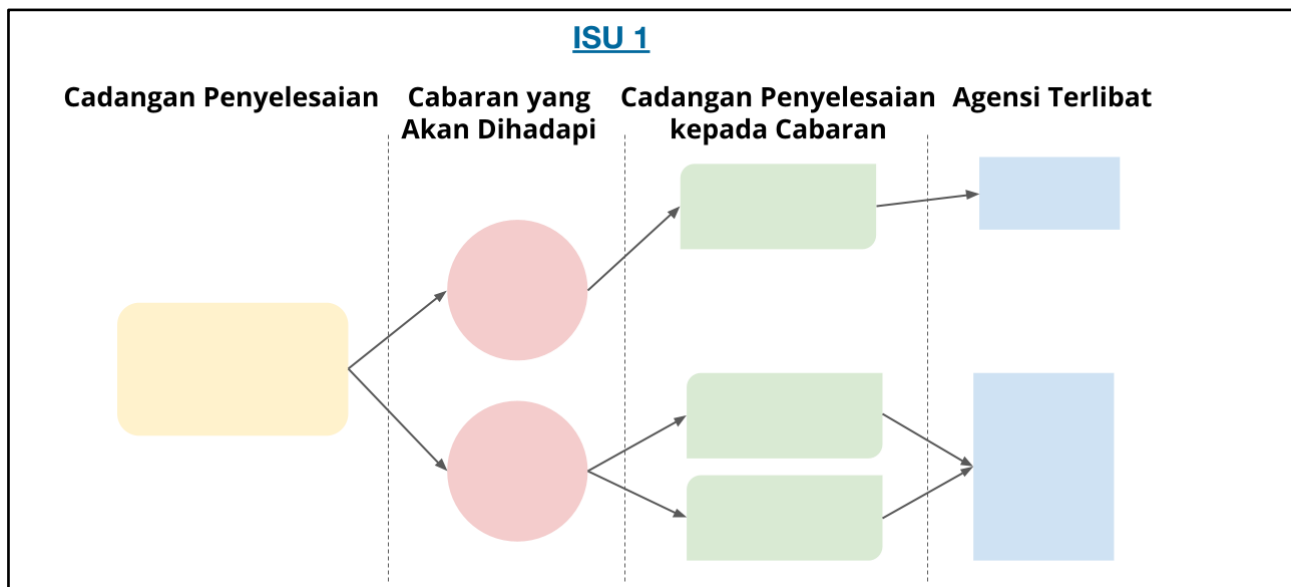
BIL	ISU
1.	Cabaran ekonomi dan pembangunan pertanian komuniti • Kenaikan harga bahan mentah membebankan penduduk dan meningkatkan kos sara hidup • Ketidakadilan dalam pasaran bahan mentah melemahkan peniaga kecil dan usahawan tani
2.	Kekangan peluang ekonomi dan kekurangan sokongan dana • Kurangnya peluang pekerjaan yang mampan untuk belia • Kekurangan sokongan dan birokrasi permohonan dana • Kadar sewa premis yang tinggi

Imbas kod QR ini bagi
mendapatkan laporan
penuh

Perbincangan penyelesaian isu ini telah dijalankan berdasarkan kerangka dibawah:

Isu : Cabaran Ekonomi dan Pembangunan Pertanian Komuniti

Isu cabaran ekonomi dan pembangunan pertanian komuniti di Labuan menunjukkan tekanan yang signifikan terhadap kesejahteraan penduduk, terutamanya akibat kenaikan harga bahan mentah yang secara langsung meningkatkan kos sara hidup. Kebergantungan kepada bekalan luar serta kos logistik yang tinggi memburukkan lagi situasi ini, sekaligus memberi kesan kepada kestabilan harga pasaran tempatan. Dalam masa yang sama, ketidakadilan dalam rangkaian pasaran bahan mentah telah melemahkan kedudukan peniaga kecil dan usahawan tani, yang berdepan dengan margin keuntungan yang semakin mengecil serta daya saing yang terhad.

Situasi ini menuntut intervensi bersepadu yang bukan sahaja menumpukan kepada pengurangan kos dan penambahbaikan rangkaian bekalan, tetapi juga memperkukuh sokongan kepada pengusaha tempatan bagi memastikan kelangsungan ekonomi komuniti yang lebih mampan.

Berikut merupakan hasil dapatan yang dibincangkan oleh wakil agensi yang hadir.

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	IMPAK KEPADA KOMUNITI	AGENSI TERLIBAT
1	Akses pengangkutan terhad dan kos tinggi. Kebergantungan kepada pengangkutan laut meningkatkan kos logistik dan harga barangan.	Pembinaan Jambatan Labuan – Menumbok bagi mengurangkan kos logistik jangka panjang.	Tiada peruntukan dana mencukupi.	Penyediaan dana mencukupi melalui peruntukan kerajaan persekutuan dan kajian kebolehlaksanaan projek.	Penurunan kos pengangkutan, harga barang lebih stabil, peningkatan akses mobiliti penduduk dan ekonomi.	- Kementerian Kerja Raya - Kerajaan Negeri Sabah - Unit Perancang Ekonomi Negeri
2	Kekurangan tanah pertanian subur. Struktur tanah berbatu mengehendkan pengeluaran tempatan.	Kerjasama dengan Kerajaan Negeri Sabah untuk pembangunan kawasan pertanian di Menumbok & Kuala Penyu	Pelan tindakan bersama belum diwujudkan.	Melaksanakan kajian dan pelan tindakan yang komprehensif dan menyeluruh bagi Labuan - Sabah	Penurunan kos pengangkutan, harga barang lebih stabil, peningkatan akses mobiliti penduduk dan ekonomi.	- Kerajaan Negeri Sabah - Jabatan Pertanian - Unit Perancang Negeri
3	Kos input/import pertanian tinggi. Rantaian bekalan tidak efisien meningkatkan harga bahan mentah.	Penyelarasan semula laluan kapal (Semenanjung – Labuan – Sabah) bagi menurunkan kos bahan mentah	Belum kenal pasti agensi/pihak berkaitan laluan kapal.	Penubuhan jawatankuasa khas dan libat urus bersama agensi logistik dan swasta	Penurunan harga bahan mentah, kos sara hidup lebih rendah, margin keuntungan peniaga meningkat;	- Kementerian Pengangkutan - Pelabuhan, - Syarikat Logistik
4	Ketidakstabilan bekalan tenaga (air dan elektrik). Gangguan air dan elektrik menjejaskan aktiviti ekonomi dan pertanian.	Perancangan peningkatan infrastruktur bekalan tenaga di seluruh kawasan Labuan	Koordinasi antara agensi tidak menyeluruh dan agak lemah	Penyelarasan pelaksanaan antara agensi utiliti dan kerajaan	Operasi pertanian akan lebih stabil, peningkatan produktiviti dan kesejahteraan hidup.	- Tenaga Nasional Berhad - Jabatan Air - Pihak berkuasa Tempatan (PBT)
5	Kenaikan harga bahan mentah dan kos sara hidup menjejaskan dan menekan isi rumah dan peniaga kecil.	Intervensi menurunkan kos logistik dan rantaian bekalan	Ketidakseimbangan pasaran dan tekanan kepada peniaga kecil.	Polisi sokongan kepada usahawan kecil dan pemantauan harga	Mengurangkan tekanan kos sara hidup, memperkukuh daya tahan ekonomi isi rumah dan usahawan kecil.	- Kementerian Perdagangan dalam Negeri dan Kos sara Hidup (KPDNKK) - SME Corp

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	IMPAK KEPADA KOMUNITI	AGENSI TERLIBAT
						• Pihak Berkuasa Tempatan
6	Kekurangan kesuburan tanah. Tanah kurang sesuai untuk hasil optimum.	Mewujudkan pusat pemprosesan baja kompos (daripada sisa pepejal dan organik)	Kekurangan dana dan agensi pelaksana belum dikenal pasti	Kenal pasti agensi pelaksana dan sediakan dana peruntukan projek	Tanah lebih subur, peningkatan hasil pertanian, pengurusan sisa lebih mampan.	• Jabatan Pertanian • SWCorp
7	Kekurangan pengetahuan penggunaan baja kompos dan teknik moden. Petani kurang kemahiran teknik moden.	Latihan dan bimbingan pertanian moden (fertigasi, hidroponik)	Tahap kesedaran dan pengetahuan rendah.	Kempen kesedaran, latihan lapangan dan hebahan maklumat (infografik)	Peningkatan kemahiran petani, hasil lebih berkualiti dan berdaya saing	• Jabatan Pertanian • Institut Latihan Pertanian
8	Produktiviti pertanian terhad (tanah berbatu, tidak sesuai untuk tanaman jangka panjang)	Fokus kepada tanaman jangka pendek (sayuran berdaun dan pertanian moden)	Kos teknologi moden tinggi	Insentif, subsidi dan sokongan teknologi kepada petani	Peningkatan hasil dan pendapatan petani, penggunaan sumber lebih efisien.	• Kementerian Pertanian • Agrobank

Rumusan dan Ulasan

Hasil perbincangan kumpulan menunjukkan bahawa cabaran utama yang dihadapi oleh komuniti Labuan dalam aspek ekonomi dan pembangunan pertanian adalah bersifat berlapis dan saling berkaitan antara satu sama lain. Isu asas seperti akses pengangkutan yang terhad dan kos logistik yang tinggi telah memberi kesan langsung kepada harga bahan mentah, seterusnya meningkatkan kos sara hidup penduduk. Kebergantungan kepada bekalan luar, khususnya dari Sabah dan Semenanjung Malaysia, menjadikan Labuan terdedah kepada ketidakstabilan harga serta rantai bekalan yang tidak efisien. Dalam masa yang sama, kekangan sumber dalaman seperti kekurangan tanah pertanian yang subur dan ketidaksesuaian struktur tanah turut menghadkan kapasiti pengeluaran makanan tempatan.

Dari sudut pembangunan pertanian, dapatan turut menunjukkan bahawa walaupun terdapat potensi untuk memperkukuh sektor ini, pendekatan yang digunakan perlu disesuaikan dengan konteks setempat. Sebagai contoh, tanah di Labuan yang bersifat berbatuan kurang sesuai untuk tanaman jangka panjang memerlukan peralihan kepada kaedah pertanian moden seperti fertigasi dan hidroponik. Namun, kos pelaksanaan teknologi ini yang tinggi menjadi antara halangan kepada penglibatan lebih ramai petani dan usahawan tempatan. Justeru, sokongan dalam bentuk latihan, pemindahan teknologi dan insentif kewangan adalah kritikal bagi memastikan kaedah ini dapat diperluaskan.

Selain itu, cadangan mewujudkan pusat pemprosesan baja kompos dilihat sebagai satu pendekatan yang berpotensi tinggi, bukan sahaja untuk meningkatkan kesuburan tanah tetapi juga menyumbang kepada pengurusan sisa pepejal yang lebih mampan. Walaubagaimanapun, pelaksanaan inisiatif ini berdepan dengan beberapa kekangan seperti ketiadaan peruntukan dana, keperluan mengenalpasti agensi pelaksana, serta tahap kesedaran dan pengetahuan yang masih rendah dalam kalangan komuniti. Hal ini menunjukkan bahawa selain penyediaan infrastruktur, aspek pembangunan kapasiti dan pendidikan komuniti juga perlu diberi penekanan.

Dari perspektif tadbir urus, cabaran utama yang dikenalpasti adalah kekurangan penyelarasan antara agensi, ketiadaan pelan tindakan bersama yang komprehensif, serta pertindihan atau ketidakjelasan peranan dalam pelaksanaan sesuatu inisiatif. Sebagai contoh, isu penyelarasan laluan kapal dan pembangunan kawasan pertanian di Menumbok memerlukan kerjasama erat antara pelbagai pihak termasuk kerajaan persekutuan, kerajaan Negeri Sabah, serta sektor swasta. Tanpa mekanisme koordinasi yang jelas, usaha yang dirancang berisiko tidak mencapai impak yang diharapkan.

Secara keseluruhannya, perbincangan ini menekankan bahawa penyelesaian kepada cabaran ekonomi dan pertanian di Labuan tidak boleh dilihat secara terasing, sebaliknya memerlukan pendekatan bersepadu yang merangkumi aspek infrastruktur, dasar, teknologi dan pembangunan komuniti. Keutamaan perlu diberikan kepada intervensi yang mampu mengurangkan kos sara hidup, meningkatkan keupayaan pengeluaran tempatan serta memperkukuh daya tahan ekonomi komuniti. Dalam hal ini, kerjasama strategik antara agensi kerajaan, pihak swasta dan komuniti setempat adalah amat penting bagi memastikan setiap cadangan dapat dilaksanakan secara berkesan dan mampan.

Akhir sekali, kejayaan pelaksanaan semua inisiatif ini amat bergantung kepada komitmen berterusan semua pihak, khususnya dalam penyediaan sumber kewangan, pelaksanaan dasar yang inklusif serta pemantauan yang berkesan. Dengan pendekatan yang tersusun dan kolaboratif, Labuan berpotensi untuk memperkukuh kedudukannya sebagai komuniti yang lebih berdaya tahan dan mampan, selaras dengan aspirasi Matlamat Pembangunan Mampan menjelang tahun 2030.

Isu : Kekangan Peluang Ekonomi dan Akses kepada Pembiayaan Keusahawan

Cabaran Semasa

Perbincangan kumpulan telah mengenalpasti bahawa cabaran utama pembangunan ekonomi komuniti di Labuan bukan berpunca daripada kekurangan peruntukan kewangan semata-mata, sebaliknya melibatkan keseluruhan ekosistem pembangunan usahawan. Walaupun pelbagai skim pembiayaan, geran dan bantuan disediakan oleh agensi kerajaan, kadar permohonan dalam kalangan masih rendah dan banyak dana tidak dimanfaatkan sepenuhnya.

Matlamat utama yang dikongsikan oleh peserta adalah untuk meningkatkan pendapatan isi rumah dan usahawan kecil daripada sekitar RM2,000 hingga RM3,000 sebulan kepada sekurang-kurangnya RM10,000 sebulan melalui pembangunan perusahaan yang lebih berdaya maju, produktif dan mampan. Namun demikian, komuniti masih berdepan dengan pelbagai kekangan termasuk kesukaran mengembangkan perniagaan, pemasaran produk, mendapatkan pembiayaan serta mengekalkan operasi perniagaan secara konsisten.

Hasil bengkel menunjukkan bahawa isu sebenar bukanlah disebabkan oleh ketiadaan dana, tetapi kegagalan maklumat, peluang dan sokongan yang tersedia untuk sampai kepada kumpulan sasaran secara berkesan.

Berikut merupakan perkongsian cabaran yang dihadapi oleh agensi terhadap isu ini.

AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
Perbadanan Labuan	Menyelaras pembangunan ekonomi tempatan, pembangunan premis dan pelaksanaan program komuniti.	Tiada mekanisme penyelarasan menyeluruh antara semua agensi pemberi bantuan menyebabkan maklumat bantuan tidak dikongsi secara sistematik.
FAMA	Menyediakan geran pembangunan usahawan, pemasaran hasil pertanian dan latihan.	Geran disediakan tetapi penyertaan khususnya daripada golongan belia amat rendah walaupun nilai bantuan mencecah puluhan ribu ringgit.
Jabatan Pertanian	Bantuan input pertanian, latihan dan pembangunan usahawan tani.	Ramai belia kurang berminat menyertai sektor pertanian walaupun bantuan tersedia.
Jabatan Perikanan	Bantuan penternakan ikan dan pembangunan akuakultur.	Kekangan lokasi sesuai untuk penternakan serta isu teknikal pelaksanaan projek.
Lembaga Pertubuhan Peladang	Geran projek pertanian, agropelancongan, jentera kecil dan pembangunan usahawan	Permohonan baharu sering gagal kerana pemohon belum mempunyai projek sedia ada atau tidak memenuhi syarat asas.
MOTAC	Geran pembangunan produk pelancongan dan ekopelancongan.	Projek pelancongan memerlukan kelulusan daripada pelbagai agensi seperti Jabatan Laut, menyebabkan proses menjadi lebih kompleks.
SEJATI MADANI	Pembiayaan projek pembangunan komuniti	Tahap kesedaran komuniti mengenai peluang pembiayaan masih rendah
Jabatan Kesihatan	Pembangunan modal insan dan promosi kerjaya	Sukar menarik belia tempatan memasuki profesion yang memerlukan kemahiran tinggi
Institusi Latihan Kemahiran	Pembangunan kemahiran teknikal	Kursus disediakan tetapi penyertaan masih belum memenuhi keperluan industri tempatan.

Berikut merupakan dapatan perkongsian daripada wakil agensi yang hadir.

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PELAKSANAAN	CADANGAN MENGATASI CABARAN	AGENSI TERLIBAT	SDG BERKAITAN
1	Menubuhkan 'One Stop Information Centre' yang menghimpunkan semua maklumat geran dan bantuan	Memerlukan komitmen semua agensi mengemaskini maklumat secara berkala	Perbadanan Labuan boleh bertindak sebagai sekretariat penyelaras	Perbadanan Labuan dan semua agensi kerajaan	SDG 8 SDG 17
2	Mewujudkan Jawatankuasa Penyelarasan Dana Agensi	Penyelarasan rentas agensi memerlukan komitmen berterusan	Mesyuarat berkala bagi pembentangan semua skim bantuan dan mengelakkan pertindihan.	Semua agensi kerajaan	SDG 16 SDG 17
3	Portal atau aplikasi digital yang menghimpunkan semua bantuan.	Literasi digital komuniti mungkin masih rendah	Program bergerak mengikut zon bersama semua agensi	Perbadanan Labuan, MAMPU, dan semua agensi	SDG 9 SDG 17
4	Program Outreach dan Klinik Geran di kampung	Kekangan sumber manusia dan logistik	Program bergerak mengikut zon bersama semua agensi	FAMA, Pertanian, Peladang, Perikanan, MOTAC	SDG 8 SDG 10
5	Program mentor keusahawanan bermula di sekolah	Sukar mendapatkan usahawan berjaya yang komited	Melantik penerima geran yang telah berjaya sebagai mentor komuniti	Semua agensi pembangunan usahawan	SDG 8

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PELAKSANAAN	CADANGAN MENGATASI CABARAN	AGENSI TERLIBAT	SDG BERKAITAN
6	Pendidikan kerjaya dan keusahawanan bermula di sekolah rendah	Jadual sekolah yang sudah terlalu padat	Integrasi pendidikan kerjaya dengan minggu kerjaya dan program kokurikulum.	KPM, IPT, agensi teknikal	SDG 4 SDG 8
7	Program pemantauan pasca-geran	Memerlukan pegawai pemantau tambahan.	Sistem mentoring selama 12-24 bulan selepas geran diluluskan.	Semua agensi pemberi geran	SDG 4 SDG 8
8	Menambah premis perniagaan mampu milik melalui sistem zon	Kekangan dasar dan kadar sewaan	Kajian semula kadar sewaan berdasarkan zon ekonomi	Perbadanan Labuan	SDG 8
9	Memperkenalkan model perniagaan (<i>Business Model Canvas</i>) kepada pemohon.	Ramai usahawan hanya fokus mendapatkan geran	Latihan wajib sebelum permohonan dana	Semua agensi kerajaan yang terlibat	SDG 11

Impak kepada Komuniti

Sekiranya cadangan-cadangan yang dibangunkan melalui bengkel ini dapat dilaksanakan secara menyeluruh, impaknya dijangka bukan sahaja meningkatkan kadar permohonan dana kerajaan, malah mampu membentuk ekosistem pembangunan usahawan yang lebih mampan di Labuan. Penyelarasan maklumat antara agensi akan memudahkan komuniti mengenalpasti bantuan yang bersesuaian tanpa perlu berulang-alik ke pelbagai jabatan, sekaligus mengurangkan kekeliruan dan kos mendapatkan maklumat.

Pada masa yang sama, pendekatan bimbingan berterusan selepas penerimaan geran dijangka dapat meningkatkan kadar kelangsungan perniagaan, kerana isu utama yang dibangkitkan adalah kegagalan usahawan mengekalkan operasi secara konsisten walaupun telah menerima pelbagai bentuk bantuan. Oleh itu, penekanan perlu diberikan bukan sahaja kepada penyediaan dana, tetapi juga kepada aspek disiplin pengurusan perniagaan, pemasaran, pembangunan model perniagaan dan pemantauan prestasi.

Dalam jangka panjang, penyelarasan ini berpotensi meningkatkan penyertaan belia dan wanita dalam bidang keusahawanan, memperkukuh perusahaan mikro dan kecil, mewujudkan lebih banyak peluang pekerjaan tempatan serta meningkatkan pendapatan isi rumah. Sasaran untuk meningkatkan pendapatan usahawan daripada sekitar RM2,000 hingga RM3,000 kepada RM10,000 sebulan akan menjadi lebih realistik apabila bantuan kewangan disokong oleh sistem penyampaian yang cekap, latihan yang bersesuaian, jaringan pasaran yang lebih luas dan bimbingan berterusan.

Lebih penting lagi, bengkel ini telah mengubah persepsi bahawa cabaran utama di Labuan adalah kekurangan dana, sebaliknya dapatan menunjukkan bahawa Labuan mempunyai pelbagai skim pembiayaan yang komprehensif, namun memerlukan mekanisme penyelarasan, penyampaian maklumat dan pembangunan kapasiti yang lebih berkesan. Dengan pendekatan ini, pelaburan kerajaan melalui pelbagai skim bantuan tempatan yang lebih inklusif dan selaras dengan aspirasi pembangunan mampan.

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat pembangunan Mampan Parlimen Labuan telah berjaya menyediakan satu platform perbincangan yang menghimpunkan pelbagai agensi kerajaan, pemain industri serta pemegang taruh tempatan untuk mengenalpasti cabaran pembangunan berdasarkan realiti semasa di W.P. Labuan.

Pendekatan libat urus secara berfokus ini bukan sahaja berjaya mengenal pasti isu-isu utama yang dihadapi oleh komuniti, malah telah membantu memperincikan punca sebenar kepada setiap isu serta mengenal pasti penyelesaian yang lebih praktikal melalui perkongsian pengalaman dan kepakaran rentas agensi.

Secara keseluruhannya, dapatan bengkel menunjukkan bahawa kebanyakan cabaran pembangunan di Labuan bukan berpunca daripada kekurangan inisiatif atau peruntukan kerajaan, tetapi lebih kepada isu penyelarasan, penyampaian maklumat, pembangunan kapasiti serta keberkesanan pelaksanaan di peringkat akar umbi. Isu seperti kos sara hidup yang tinggi, kekangan peluang ekonomi, pembangunan sektor pertanian, akses kepada pembiayaan, peluang pekerjaan serta koordinasi antara agensi didapati saling berkait dan memerlukan pendekatan yang menyeluruh. Justeru, penyelesaian yang dicadangkan tidak boleh dilaksanakan secara berasingan oleh sesuatu agensi, sebaliknya memerlukan kerjasama strategik merentas kementerian, jabatan, pihak berkuasa tempatan, institusi pendidikan, sektor swasta dan komuniti.

Salah satu dapatan penting bengkel ini adalah keperluan untuk mengubah pendekatan pembangunan daripada berorientasikan penyampaian bantuan kepada pembangunan ekosistem. Sebagai contoh, penyediaan geran dan bantuan kewangan perlu disokong dengan sistem penyampaian maklumat yang lebih berkesan, program bimbingan keusahawanan, pembangunan model perniagaan, pemantauan pasca bantuan serta jaringan pemasaran yang mampu meningkatkan kadar kelangsungan perusahaan. Pendekatan ini diyakini mampu meningkatkan keberkesanan pelaburan kerajaan dan memberi impak yang lebih besar kepada peningkatan pendapatan serta kesejahteraan komuniti.

Dalam konteks pembangunan ekonomi tempatan, turut menekankan kepentingan memanfaatkan potensi dan kelebihan kompetitif Labuan melalui pembangunan sektor yang bersesuaian dengan kapasiti setempat. Bagi sektor pertanian misalnya, pembangunan teknologi pertanian moden, penghasilan baja kompos dan pengukuhan rantai bekalan tempatan dilihat mampu mengurangkan kebergantungan kepada

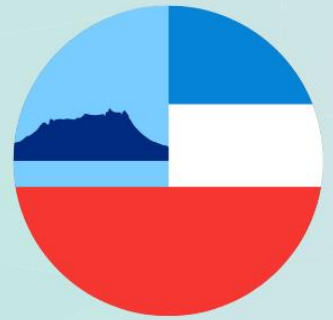
bekalan luar. Bagi sektor keusahawanan pula, usaha memperkukuh koordinasi antara agensi serta penyediaan pusat sehati maklumat berkaitan bantuan dan geran dijangka dapat meningkatkan penyertaan komuniti, khususnya golongan belia dan wanita, dalam aktiviti ekonomi yang lebih produktif.

Pelaksanaan cadangan yang telah dibangunkan melalui bengkel ini dijangka memberi impak jangka pendek dan jangka panjang kepada pembangunan Labuan. Dalam jangka pendek, penyelarasan maklumat, peningkatan akses kepada bantuan dan pengukuhan kerjasama antara agensi dapat mempercepat pelaksanaan program pembangunan komuniti. Dalam jangka panjang pula, inisiatif ini berpotensi meningkatkan daya saing ekonomi tempatan, mewujudkan peluang pekerjaan berkualiti, memperkukuh perusahaan mikro, kecil dan sederhana, mengurangkan kos sara hidup serta meningkatkan daya tahan komuniti terhadap cabaran ekonomi dan perubahan masa hadapan.

Sehubungan itu, hasil bengkel ini disarankan dijadikan sebagai asas kepada penyediaan pelan tindakan bersama yang merangkumi tindakan jangka pendek, sederhana dan panjang, lengkap dengan agensi peneraju, rakan pelaksana, tempoh pelaksanaan serta indikator pencapaian yang jelas. Mekanisme pemantauan berkala juga perlu diwujudkan bagi memastikan setiap cadangan yang dipersetujui dapat diterjemahkan kepada tindakan sebenar dan memberi manfaat kepada masyarakat.

Akhir sekali, kejayaan pembangunan mampan di Labuan memerlukan komitmen berterusan daripada semua pihak. Pendekatan kerjasama yang dipupuk melalui bengkel ini membuktikan bahawa setiap agensi mempunyai peranan yang saling melengkapi dalam membentuk penyelesaian kepada cabaran setempat. Dengan penyelarasan yang mantap, perkongsian sumber yang lebih strategik dan penglibatan aktif komuniti, Labuan berpotensi menjadi model pembangunan wilayah yang lebih inklusif, berdaya tahan dan mampan, selaras dengan aspirasi Matlamat Pembangunan Mampan 2030.

Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti P.170 Tuaran

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang	29
Objektif	31
Kaedah Pelaksanaan	32
Ringkasan Aktiviti yang telah Dijalankan	32

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I: Sesi Pengenalan (<i>Ice Breaking</i>)	33
Aktiviti II: Pendedahan Mengenai SDG	34
Aktiviti III: Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Tuaran	35
Aktiviti IV: Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan	36

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatkan

Hasil Dapatkan Pertama : Inisiatif Semasa	37
Hasil Dapatkan Kedua : Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi	46

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup	54
---------	----

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG) bertujuan untuk meningkatkan kapasiti kepimpinan dan pengetahuan agensi kerajaan mengenai SDG. Bengkel bagi Parlimen Tuaran telah berjaya dilaksanakan pada 12 Ogos (Selasa) bertempat di Lintas Platinum Hotel, Kota Kinabalu, Sabah.

Seramai 16 orang peserta yang terdiri daripada pelbagai agensi kerajaan telah hadir. Bengkel ini turut mendapat sokongan penuh daripada Pejabat Daerah Tuaran. Jadual dibawah merupakan senarai agensi-agensi yang telah hadir ke bengkel ini:

BIL	SENARAI AGENSI
1.	Pejabat Kebajikan Daerah Kecil Tamparuli
2.	Pejabat Kebajikan Daerah Tuaran
3.	Jabatan Air Tuaran
4.	Pejabat Kesihatan Kawasan Tuaran
5.	ICU JPM / Pejabat Daerah Tuaran
6.	Jabatan Pertanian Tuaran
7.	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah (JHEAINS) Tuaran
8.	Mahkamah Anak Negeri Tuaran
9.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat (UPPM) N.13 Pantai Dalit, Tuaran
10.	Agensi Anti Dadah Kebangsaan (AADK) Daerah Tuaran

Program ini telah dikendalikan oleh 5 orang fasilitator daripada APPGM-SDG iaitu:

Mc Jeanet Lempisik @
Marx
Ketua Penyelidik
Parlimen Tuaran

Siti Shafina Sanusi
Pegawai
Pembangunan Kapasiti

Dana Claudia Undan
Dumpangol
Pemangku Ketua
Wilayah Sabah

Nurmaisarah Mohd Asri
Pegawai
Pembangunan Kapasiti

Nor Amirul Pukin
Pegawai
Unit Projek Pembangunan
Berasaskan Komuniti
(Wilayah Sabah)

Objektif

Objektif utama bengkel ini adalah:

- Meningkatkan kesedaran dan pemahaman mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (SDG): Bengkel ini bertujuan untuk memberikan pendidikan kepada peserta mengenai 17 SDG, kepentingannya di peringkat tempatan, serta kesannya terhadap kelestarian sosial, ekonomi, dan alam sekitar.
- Menggalakkan kerjasama antara agensi dalam menangani cabaran pembangunan dan isu komuniti di peringkat tempatan: Pengukuhan kerjasama antara-agensi dapat memanfaatkan sumber secara lebih cekap, meningkatkan keupayaan menyelesaikan masalah, serta mewujudkan penyelesaian holistik yang sesuai dengan keperluan masyarakat setempat.
- Mengenal pasti dan menggalakkan penglibatan agensi berautoriti serta pemimpin tempatan untuk menerajui pelaksanaan SDG di peringkat akar umbi: Mengenal pasti dan memperkasakan pemimpin tempatan, pegawai kerajaan daerah, dan wakil komuniti yang berpotensi menjadi penggerak utama SDG, memberi inspirasi kepada orang lain, serta mendorong kesan jangka panjang dalam komuniti mereka.
- Mengintegrasikan prinsip SDG dalam proses kerja harian, tadbir urus, dan rangka dasar : Selain meningkatkan kesedaran dan perancangan, mengamalkan prinsip SDG dalam pembuatan keputusan harian dapat memastikan kelestarian kekal sebagai keutamaan dalam pentadbiran dan pembangunan. Ini melibatkan penyelarasan dasar, prosedur kerja, dan perancangan strategik dengan sasaran SDG, sekaligus membawa kepada perubahan institusi yang dapat meningkatkan kecekapan tadbir urus, pembangunan komuniti, dan pengurusan alam sekitar secara berterusan.

Kesemua objektif ini secara kolektif menyumbang kepada membangunkan budaya kelestarian, memastikan bahawa SDG bukan sahaja difahami tetapi dilaksanakan secara aktif pada semua peringkat tadbir urus dan penglibatan komuniti.

Kaedah Pelaksanaan

Berikut merupakan kaedah penyampaian yang telah digunakan sepanjang program berlangsung:

- Syarahan interaktif
- Perkongsian pengalaman
- Aktiviti dan permainan interaktif
- Perbincangan dalam kumpulan
- Pembentangan kumpulan

Ringkasan Aktiviti yang Telah Dijalankan

Bengkel yang telah dijalankan ini merangkumi empat (4) aktiviti utama yang berikut;

- Aktiviti I : Sesi pengenalan '*ice-breaking*'
- Aktiviti II : Pendedahan Mengenai SDG
- Aktiviti III : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Tuaran
- Aktiviti IV : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat
Pembangunan Mampan

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I : Sesi Pengenalan (Ice-Breaking)

Program telah dimulakan dengan sesi pengenalan (*ice breaking*) dimana para peserta memperkenalkan diri mereka, agensi dan SDG yang menggambarkan personaliti mereka. Para peserta menulis nama pendek masing-masing diatas belon yang kemudiannya mereka akan jaga sehingga bengkel tamat. Sesi ini bertujuan untuk memberi peluang kepada peserta saling berinteraksi agar mereka dapat mengenali antara satu sama lain dengan lebih dekat.

Aktiviti II : Pendedahan Mengenai SDG

Selepas sesi *ice-breaking*, program diteruskan dengan pengenalan Kumpulan Rentas Parti Parlimen Malaysia mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (APPGM-SDG) dan penjelasan yang lebih terperinci mengenai 17 Matlamat Pembangunan Mampan. Sesi ini menghuraikan dengan lebih mendalam peranan penting SDG dalam pembangunan mampan serta bagaimana agensi-agensi boleh memainkan peranan aktif dalam mencapai sasaran tersebut. Para peserta turut didedahkan dengan langkah-langkah praktikal yang boleh diambil oleh agensi untuk menyelaraskan operasi dan program mereka dengan prinsip-prinsip SDG.

Aktiviti III : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Tuaran

Pengisian aktiviti bagi sesi seterusnya adalah perbincangan antara agensi dalam mencari penyelesaian isu setempat. Pembentangan isu-isu yang diperolehi hasil daripada lawatan pemetaan isu telah disampaikan oleh Cik Mc Jeanet Lempisik @ Marx, Ketua Penyelidik Parlimen Tuaran. Isu yang telah dipilih untuk diberi perhatian dan dibincangkan adalah seperti berikut;

Kumpulan 1 Risiko Banjir Berulang

Kumpulan 2 Sawah Padi Terbiar dan Ancaman kepada Keterjaminan Makanan Tempatan

Aktiviti IV : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

Kumpulan Sokongan Penyampaian dan Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan merupakan satu inisiatif kolaboratif yang melibatkan kakitangan agensi kerajaan di peringkat negeri dan daerah di dalam sesebuah kawasan Parlimen bersama kumpulan pemimpin setempat dan ahli komuniti.

Kumpulan ini ditubuhkan dengan tujuan untuk memastikan pelaksanaan SDG dilaksanakan secara menyeluruh dan inklusif sehingga ke peringkat akar umbi. Ini bagi memastikan tiada individu atau kelompok masyarakat yang terpinggir atau ketinggalan dalam proses pembangunan yang dilaksanakan.

Sebagai simbolik komitmen dan sokongan terhadap penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan, bacaan ikrar telah diadakan oleh wakil-wakil agensi kerajaan yang hadir.

Bacaan ikrar Kumpulan Sokongan Penyampaian dan Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Tuaran oleh wakil-wakil agensi yang hadir. Bacaan ikrar telah dipimpin oleh Encik Ag Bungsu Ag Mattiasan daripada Mahkamah Anak Negeri Tuaran.

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan Pertama : Inisiatif Semasa

Berdasarkan aktiviti Pemetaan SDG yang telah dijalankan, beberapa inisiatif semasa telah dikenal pasti sebagai contoh kejayaan dalam mengaplikasikan prinsip SDG di peringkat Parlimen Tuaran. Pengenalpastian ini dilakukan melalui sesi perbincangan yang konstruktif, perkongsian maklumat yang menyeluruh serta refleksi mendalam daripada para peserta yang terlibat.

Inisiatif semasa yang dikenal pasti merupakan hasil dapatan daripada sesi perkongsian pihak agensi yang hadir, di mana mereka membentangkan tindakan serta program sedia ada yang telah dan sedang dilaksanakan dalam skop tugas harian masing-masing. Hasil dapatan ini telah disusun mengikut 5 tonggak utama SDG (*5 Pillars*) dan matlamat SDG utama bagi setiap program agensi. Rajah dibawah menunjukkan 5 tonggak utama SDG:

Hasil perbincangan bersama wakil-wakil agensi yang telah hadir, berikut merupakan senarai program-program yang dilaksanakan oleh agensi yang berkaitan di Parlimen Tuaran berdasarkan 17 matlamat SDG.

P1-People / Kemanusiaan

MEMBASMI SEMUA BENTUK KEMISKINAN DI SELURUH DUNIA

BIL	AGENSI	PROGRAM
1.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat (UPPM)	- UPPM melaksanakan pelbagai inisiatif bagi membantu golongan berpendapatan rendah dan miskin tegar melalui pelaksanaan program bantuan berasaskan kesejahteraan rakyat. Antara inisiatif utama yang dijalankan ialah: 1. Mengenal pasti keluarga berpendapatan rendah atau miskin tegar di kawasan mukim bagi memastikan bantuan disalurkan kepada golongan yang benar-benar memerlukan. 2. Menyalurkan bantuan perumahan seperti Rumah Mesra Sabah Maju Jaya (SMJ) dan baik pulih rumah rosak bagi menyediakan tempat tinggal yang lebih selamat dan selesa. 3. Menyampaikan sumbangan kebajikan kepada keluarga arwah dan pesakit yang memerlukan sokongan segera. 4. Menghubungkan penduduk dengan pelbagai program bantuan kerajaan bagi memastikan mereka mendapat manfaat secara menyeluruh daripada inisiatif sedia ada. - Pelaksanaan inisiatif-inisiatif ini penting untuk meningkatkan taraf hidup keluarga miskin dan miskin tegar, mengurangkan beban kewangan golongan sasar melalui bantuan yang diterima, menyediakan tempat tinggal yang selamat dan selesa kepada isi rumah terjejas dan mengurangkan kadar kemiskinan di kawasan mukim serta meningkatkan kesejahteraan komuniti setempat.
2.	ICU/JPM – Pejabat Daerah	ICU/JPM menyediakan pelbagai program untuk membantu golongan miskin dan miskin tegar seperti program I-Care4U untuk membantu golongan miskin dalam bentuk peralatan kesihatan dan juga program-program peningkatan pendapatan seperti program Usaha Kasih (uKasih) untuk membantu golongan

BIL	AGENSI	PROGRAM
		miskin dalam memulakan atau mengembangkan perniagaan mereka. Program I-Care4U Program I-Care4U dilaksanakan di bawah Inisiatif Kesejahteraan Rakyat (IKR) atau kini dikenali IKR MADANI (IKRaM) yang dilaksanakan oleh Unit Penyelarasan Pelaksanaan (ICU) Jabatan Perdana Menteri (JPM) dengan kerjasama rakan strategik sejak 2019. Program ini lebih kepada ziarah kasih ihsan di mana sehingga 2024, seramai 69,679 isi rumah di Malaysia yang berdaftar dengan sistem ekasih merupakan penerima manfaat program I-Care4U. Program Usaha Kasih (uKasih) MADANI Program ini merupakan anjuran Unit Penyelarasan Pelaksanaan (ICU), Jabatan Perdana Menteri dan sebahagian daripada Inisiatif Kesejahteraan Rakyat MADANI (IKRaM) yang menekankan kepada padanan kerjaya serta peningkatan pendapatan dalam kalangan golongan miskin dan miskin tegar khususnya kepada mereka yang memerlukan peralatan-peralatan kesihatan dan juga peralatan untuk perniagaan.
3.	Jabatan Perkhidmatan Kebajikan Daerah Tamparuli Am Kecil	Skim Bantuan Kanak-Kanak (BKK) Skim ini bertujuan untuk memberi bantuan kewangan kepada golongan sasar bagi meringankan beban perbelanjaan keluarga serta memastikan anak-anak yang bersekolah dapat terus menikmati pendidikan seperti kanak-kanak lain. Bantuan ini disalurkan dalam bentuk bantuan kewangan bulanan, dikreditkan terus ke akaun pemohon (ibu bapa/penjaga) mengikut kadar minimum yang ditetapkan bagi setiap anak yang layak menerima bantuan. Kadar minimum adalah sebanyak RM200.00 sebulan seorang sehingga maksimum

BIL	AGENSI	PROGRAM
		sebanyak RM1,000.00 sebulan iaitu RM250.00 seorang bagi anak berumur 6 tahun dan ke bawah dan RM200.00 seorang bagi anak berumur 7 tahun hingga 18 tahun. Keberkesanan daripada skim ini adalah, ramai penerima bantuan berjaya melanjutkan pengajian ke institusi pengajian tinggi (IPT) dan seterusnya mendapat pekerjaan tetap, sekali gus membantu keluarga mereka keluar daripada kemiskinan. Melalui skim ini juga, kanak-kanak daripada golongan sasar tidak lagi menghadapi masalah perbelanjaan sekolah seperti kelengkapan belajar dan pakaian seragam.

MENGHENTIKAN MASALAH KELAPARAN, MENCAPAI SASARAN JAMINAN MAKANAN DAN PEMAKANAN YANG LEBIH BAIK SERTA MENGGALAKKAN PERTANIAN LESTARI

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Jabatan Pertanian	Perkhidmatan Pengembangan Jabatan Pertanian Perkhidmatan Pengembangan Jabatan Pertanian dilaksanakan bagi meningkatkan pengetahuan, kemahiran dan kecekapan petani melalui pelbagai aktiviti latihan, kursus, dan khidmat nasihat teknikal. Jabatan Pertanian memberi latihan dan kursus pertanian kepada petani mengenai teknologi pertanian moden, pengurusan tanaman, dan penggunaan sumber secara lestari. Mereka juga menyediakan khidmat nasihat teknikal secara berterusan bagi membantu petani mengatasi masalah dalam pengeluaran hasil pertanian, serta mendedahkan petani kepada Amalan Pertanian Baik (<i>Good Agricultural Practices, GAP</i>) sebagai panduan untuk meningkatkan hasil dan menjaga kelestarian alam sekitar.

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		Dengan wujudnya perkhidmatan ini, berlakunya peningkatan produktiviti, hasil pertanian akan lebih berkualiti, selamat dan memenuhi piawaian pasaran. Bahkan, ia juga dapat meningkatkan pendapatan petani melalui keupayaan menghasilkan produk yang kompetitif dan bernilai tinggi.

MEMASTIKAN KEHIDUPAN YANG SIHAT DAN MENGGALAKKAN KESEJAHTERAAN PADA SEMUA PERINGKAT UMUR

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Pejabat Kesihatan Kawasan Tuaran	Projek Klinik Daif Projek Klinik Daif dilaksanakan bagi menaik taraf klinik desa dan klinik kesihatan yang uzur atau tidak lagi memenuhi standard perkhidmatan kesihatan semasa. Projek ini dilaksanakan untuk menaik taraf fasiliti bangunan termasuk struktur fizikal, ruang rawatan, dan kemudahan sokongan. Penambahbaikan dari segi perkhidmatan kesihatan dengan menambah peralatan perubatan moden dan meningkatkan kualiti perkhidmatan kepada masyarakat setempat juga dilaksanakan. Projek ini penting bagi memperluas akses perkhidmatan kesihatan kepada penduduk di kawasan luar bandar dan pedalaman, sekaligus meningkatkan keselesaan dan keselamatan pengguna serta petugas kesihatan.
2.	Pejabat Kesihatan Kawasan Tuaran	Program Sihat Tanpa AIDS untuk Remaja (PROSTAR) Program ini dijalankan untuk mencegah dan menangani masalah HIV/AIDS dalam kalangan remaja. Misalnya pada 11 November 2024, PROSTAR 2.0 dijalankan dengan kerjasama Pejabat Pendidikan Daerah Tuaran (PPD) yang bertempat di Dewan Alpha PPD Tuaran. Program ini juga menawarkan saringan secara sukarela kepada pengunjung yang datang.

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		National Strategic Plan to End TB (2021-2030) Pelan Strategik Kebangsaan untuk Menghapuskan Tuberkulosis (TB) 2021-2030 memberi tumpuan kepada usaha bersepadu bagi menamatkan jangkitan TB di Malaysia melalui strategi pencegahan, pengesanan awal, rawatan menyeluruh dan kawalan jangkitan yang berkesan. Antara inisiatif utama dalam pelan ini adalah: Saringan TB secara <i>Active Case Finding</i> (ACF) Saringan dilaksanakan di kawasan berisiko tinggi seperti komuniti padat, penjara, rumah perlindungan, pekerja migran, dan keluarga pesakit TB. Saringan ini bertujuan mengesan kes TB secara proaktif sebelum gejala menjadi teruk dan membolehkan rawatan dimulakan lebih awal untuk mengelak penularan. Persampelan air secara berkala bagi penyalur bawaan air Persampelan dilaksanakan untuk memantau dan mengawal kualiti air supaya bebas daripada bakteria penyebab penyakit berjangkit bawaan air. Inisiatif ini penting sebagai langkah pencegahan terhadap penyakit yang boleh melemahkan sistem imun dan meningkatkan risiko jangkitan sekunder seperti TB. Program kesedaran kesihatan awam Program ini bertujuan untuk meningkatkan kesedaran masyarakat termasuk golongan remaja terhadap bahaya penyakit berjangkit seperti TB dan HIV/AIDS. Program ini juga dapat menggalakkan amalan hidup sihat dan penglibatan aktif komuniti dalam pencegahan. Kesemua inisiatif ini penting dalam mengurangkan kadar pengesanan kes TB kepada 30 kes bagi setiap 100,000 penduduk, menurunkan kadar kematian akibat TB (<i>TB mortality</i>) sekurang-kurangnya 50%,

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		mempercepat masa respons terhadap wabak kepada 24 jam atau kurang serta meningkatkan kesedaran kesihatan awam dan penglibatan komuniti dalam usaha mencegah TB dan HIV/AIDS.

MEMASTIKAN PENDIDIKAN BERKUALITI SECARA MENYELURUH DAN SAKSAMA SERTA MENGGALAKKAN PELUANG PEMBELAJARAN SEPANJANG HAYAT UNTUK SEMUA

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat (UPPM) N.13 Pantai Dalit	UPPM bertanggungjawab memberikan maklumat yang tepat kepada para pelajar lepasan SPM mengenai kaedah serta saluran yang betul untuk membuat permohonan bantuan kerajaan bagi melanjutkan pelajaran ke peringkat yang lebih tinggi. 1. Bantuan Ihsan Komputer (BAIK) Program Bantuan Ihsan Komputer (BAIK) yang diperkenalkan kerajaan Gabungan Rakyat Sabah (GRS) adalah antara usaha untuk membantu pelajar-pelajar kurang berkemampuan memiliki komputer riba bagi tujuan pembelajaran. Permohonan terbuka kepada pelajar-pelajar IPT berstatus Bumiputera yang berasal dari Sabah dan memerlukan komputer untuk tujuan pembelajaran. Pelajar yang layak menerima bantuan ini adalah mereka yang mempunyai ibu dan bapa atau penjaga dalam golongan e-kasih. Program bantuan ini telah memberi manfaat kepada lebih 2,000 pelajar Sabah sejak ia diperkenalkan pada tahun 2022.

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		2. Bantuan Tunai Pendaftaran IPT secara sekali bayar (BUDI) BUDI merupakan bantuan awal pendidikan bagi anak-anak Sabah yang ingin menyambung pengajian ke Institut Pengajian Tinggi. BUDI dilaksanakan bagi memastikan anak-anak Sabah tidak tercicir dalam meneruskan pengajian dengan pemberian bantuan secara sekali bayar sebanyak RM 1,500 bagi Peringkat Pengajian Diploma / Asasi dan Matrikulasi. Manakala RM 2,000 untuk Ijazah Sarjana Muda. Bagi BUDI 2025, kriteria penerima adalah pelajar yang melanjutkan pengajian ke Institut Pengajian Tinggi Awam / Swasta pada tahun 2025 sepenuh masa sahaja bagi Kemasukan Kali Pertama ke IPT di seluruh Malaysia dan Luar Negara. Pelajar tersebut juga mestilah warganegara Malaysia berasal daripada Sabah dan berumur tidak lebih dari 25 tahun. Tambahan pula, kedua Ibu dan Bapa pemohon atau penjaga adalah golongan B40 atau M40.

P3-Planet / Planet

**MEMASTIKAN KETERSEDIAAN DAN KEMAMPAHAN
PENGURUSAN AIR DAN SANITASI UNTUK SEMUA**

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Jabatan Air Tuaran	Projek Pengurangan Air Tidak Berhasil (Non-Revenue Water) Jabatan Air Tuaran sedang melaksanakan Projek Pengurangan Air Tidak Berhasil (<i>Non-Revenue Water</i>) bagi meningkatkan kecekapan sistem bekalan air di daerah Tuaran. Projek ini bertujuan untuk mengesan dan mengurangkan kadar kehilangan air dalam sistem

		agihan supaya bekalan air kepada pengguna dapat dipertingkatkan. Komponen utama projek ini ialah pengurangan kehilangan fizikal dalam paip dan sistem agihan air. Pelaksanaan projek ini memberi beberapa manfaat utama, antaranya: 1. Meningkatkan kebolehpercayaan bekalan air kepada pengguna. 2. Meningkatkan aksesibiliti air melalui pengurangan kadar kehilangan. 3. Menstabilkan tekanan air dalam sistem bekalan. 4. Memenuhi permintaan bekalan air yang semakin meningkat di daerah Tuaran. 5. Meningkatkan hasil pendapatan Jabatan Air melalui pengurangan kerugian sumber.
--	--	--

P4-Peace / Keamanan

MENGGALAKKAN PEMBENTUKAN MASYARAKAT YANG AMAN DAN MENYELURUH UNTUK PEMBANGUNAN MAMPAN, MENYEDIAKAN AKSES KEPADA Keadilan untuk semua dan membina institusi yang berkesan, bertanggungjawab dan menyeluruh pada semua peringkat

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah (JHEAINS) Tuaran dan Majlis Ugama Islam Sabah (MUIS)	• JHEAINS dan MUIS bekerjasama membantu pemilik tanah tapak masjid, surau serta tanah perkuburan untuk mewakafkan tanah mereka di bawah nama MUIS. • Inisiatif ini memperkukuh institusi agama Islam seperti masjid, surau dan tapak perkuburan agar lebih terjamin dari segi pengurusan dan pemilikan.

Nota

* Tindakan yang dinyatakan hanya sebahagian kecil sahaja daripada program-program yang dijalankan oleh agensi yang terlibat.

* Terdapat beberapa SDG yang tidak mempunyai program pelaksanaan kerana agensi yang berkaitan tidak dapat hadir dan/atau tiada penerangan yang lebih terperinci tentang tindakan yang sedang dilaksanakan

Hasil Dapatan Kedua : Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi

Beberapa isu telah dipilih untuk dibincangkan hasil daripada aktiviti pemetaan isu yang telah dijalankan. Isu yang telah dibincangkan adalah seperti berikut;

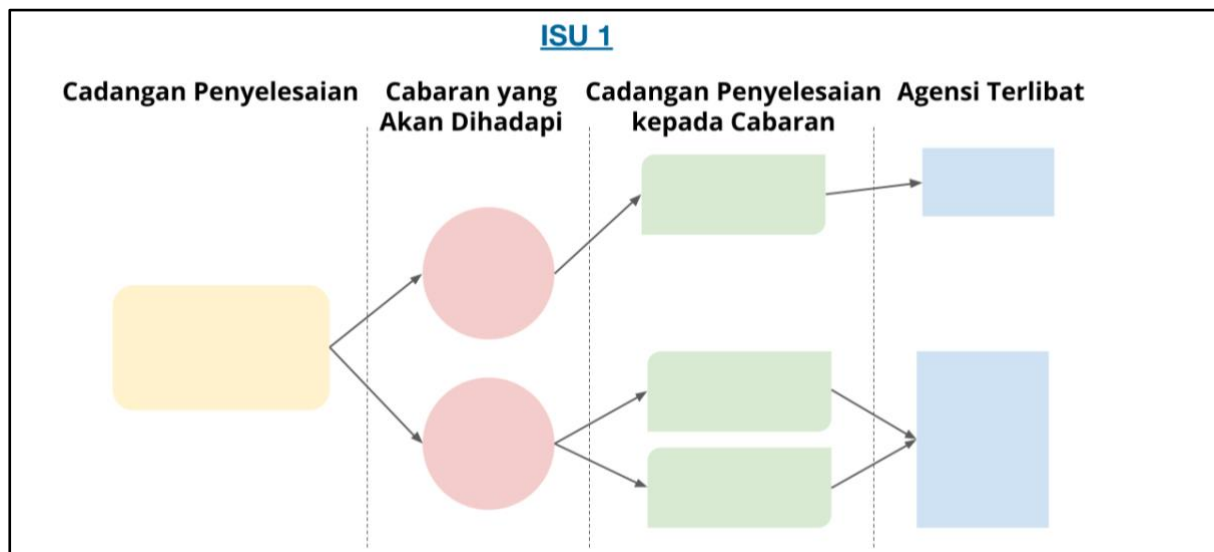
BIL.	TEMA	PENERANGAN ISU
1.	Alam Sekitar	Risiko Banjir Berulang - Sistem perparitan yang kecil, sempit dan tersumbat menyebabkan banjir kerap berlaku semasa hujan lebat. - Ketiadaan sistem perparitan di bawah projek Lebuhraya Pan Borneo mengakibatkan air bertakung dan mengalir ke kawasan perkampungan. - Sistem perparitan yang sempit dan tidak diselenggara menyebabkan aliran air kumbahan dari Sri Gading dan Taman Ria melalui kampung, meningkatkan risiko banjir. - Loji rawatan air Telibong 2 tidak mempunyai saluran mencukupi, menyebabkan air melimpah ke kampung dan menjejaskan struktur rumah penduduk
2.	Ekonomi	Sawah Padi Terbiar dan Ancaman kepada Keterjaminan Makanan Tempatan - Banyak sawah padi semakin terbiar khususnya di daerah Tuaran. - Salah satu punca adalah peralihan guna tanah daripada zon guna tanah pertanian kepada guna tanah komersial dan perumahan. - Permasalahan ini bertambah teruk dengan krisis generasi di mana golongan belia lebih cenderung dengan pekerjaan dalam sektor perkilangan dan perkhidmatan yang dianggap lebih moden dan memberikan pendapatan yang lebih stabil. - Sasaran kerajaan negeri untuk mencapai 60 peratus penghasilan padi tempatan jauh tersasar dimana dianggarkan sasaran terkini hanya berjaya mencapai 30 peratus sahaja.

Imbas kod QR ini bagi mendapatkan laporan-laporan ini

Perbincangan penyelesaian isi ini telah dijalankan berdasarkan kerangka dibawah

Isu: Risiko Banjir Berulang

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI TERLIBAT
1.	Mereka Bentuk Semula Sistem Perparitan - Mencadangkan untuk membuat reka bentuk atau <i>redesign</i> semula sistem perparitan di sepanjang jalan raya, terutamanya di Laluan Pan Borneo (di sekitar kawasan Telipok Ria). - Cadangan ini berdasarkan kejayaan sistem perparitan berskala besar yang dibina di KKIP (Kota Kinabalu Industrial Park) yang telah berjaya menyelesaikan masalah banjir yang dihadapi di Pekan Telipok selama 20 tahun.	Kos dan Keperluan Kawasan yang Luas - Cadangan pembinaan semula sistem perparitan berskala besar akan melibatkan kos projek yang sangat tinggi dan mungkin menyebabkan peningkatan nilai keseluruhan projek jalan raya (cth., PEN Borneo). - Hal ini disebabkan lebih banyak tanah perlu diambil untuk pembinaan parit yang lebih besar, berbanding saiz parit sedia ada yang hanya beberapa kaki sahaja.	Melakukan Kajian Semula Nilai Projek - Satu kajian semula yang teliti terhadap nilai dan skop projek perlu dilakukan untuk mendapatkan anggaran paling hampir dan merancang peruntukan kewangan yang realistik bagi kerja-kerja reka semula sistem perparitan. - Aspek perlu diberi perhatian adalah saiz dan kapasiti air hujan yang boleh ditampung dalam satu-satu masa harus mengambil kira unjuran hujan turun untuk tempoh 10 ke 20 tahun akan datang.	- Jabatan Kerja Raya (JKR) - Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS) - Jabatan Perancangan Bandar dan Desa (JPBD) - Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) - Jabatan Alam Sekitar (JAS) - Unit Perancang Ekonomi Negeri (UPEN) Sabah
2.	Memasang Pam Automatik (<i>Automatic Pump</i>) Penyelesaian ini bersifat jangka pendek. Pam ini akan berfungsi secara automatik	Risiko Kecurian Peralatan Terdapat risiko kecurian bagi pemasangan pam automatik di kawasan awam. Pam automatik mempunyai nilai	Memperkuhkan Pemantauan dan Keselamatan Untuk mengelakkan kecurian pam automatik, pemantauan dan	- Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS) - Pihak Berkuasa Tempatan (PBT)

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI TERLIBAT
	untuk mengepam limpahan air daripada kawasan yang sering dilanda banjir seperti Telipok Ria ke kawasan penyaluran lain seperti ke sungai untuk mengurangkan paras air di kawasan banjir.	yang tinggi dan berisiko untuk dicuri dan dijual untuk mendapatkan wang tunai.	keselamatan harus diperketatkan. • Antara tindakan yang boleh dilaksanakan termasuk rondaan yang lebih kerap oleh pihak berkuasa atau penggunaan teknologi moden seperti CCTV untuk melindungi aset awam.	- Unit Keselamatan PBT - Polis Diraja Malaysia (PDRM) - Tenaga Nasional Berhad (TNB)
3.	Meningkatkan Kekerapan Penyelenggaraan Parit - Walaupun kini parit diselenggara secara berkala oleh pihak berkuasa, peserta mencadangkan supaya kekerapan dipertingkatkan. - Langkah pencegahan ini bertujuan untuk memastikan air parit tidak terhalang dan tersumbat oleh sampah, sekaligus mengurangkan risiko banjir.	Sikap Masyarakat Suka Membuang Sampah Merata - Walaupun kekerapan penyelenggaraan dipertingkatkan, cabaran utama adalah sikap sebahagian masyarakat yang tidak cakna dengan kebersihan dan membuang sampah secara semberono. - Apabila hujan turun, sampah-sampah ini dihanyutkan ke dalam parit-parit berdekatan menyebabkan parit tersumbat semula dengan cepat. - Tingkah laku ini menjadikan usaha penyelenggaraan kurang berkesan dan banjir berulang semula.	Program Pendidikan 3R Bagi mengatasi isu sikap masyarakat yang suka membuang sampah merata-rata, beberapa tindakan boleh dilaksanakan seperti: - Mempergiatkan kempen 3R (<i>Reduce, Reuse</i> dan <i>Recycle</i>) dalam kalangan masyarakat. - Menyediakan lebih banyak tong sampah yang dikategorikan mengikut 3R di kawasan-kawasan strategik seperti kawasan perumahan. - Memberikan nilai kewangan kepada sampah plastik. Sebagai contoh, memberikan insentif sebanyak 50 sen per kilogram plastik. - Cadangan ini bertujuan untuk	- Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) - Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS) - Jabatan Kerja Raya (JKR)

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI TERLIBAT
			mendorong masyarakat mengutip dan mengitar semula plastik secara aktif apabila sampah tersebut mempunyai nilai komersial.	

Isu: Masalah Pengairan dan Penanaman Padi yang Menjejaskan Produktiviti Pesawah

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI TERLIBAT
1.	Membaik Pulih dan Menambah Sistem Pengairan Sistem pengairan sedia ada dinaik taraf dan ditambah baik untuk mengubah sawah padi daripada bergantung sepenuhnya kepada hujan kepada sistem pengairan moden dan berterusan.	Halangan dalam Pembinaan Sistem Pengairan yang Berkesan - Sesebuah sistem pengairan yang berkesan haruslah dibina secara lurus. - Pembinaan sistem pengairan yang berkesan berdepan cabaran apabila laluan yang dirancang melalui kawasan tanah persendirian, terutamanya yang bukan dalam kategori tanah pertanian. - Sama seperti cabaran yang sering dihadapi bagi pembinaan	Kawalan Ketat Aktiviti Pertukaran Status Tanah - Untuk menangani cabaran penukaran guna tanah, penyelesaiannya terletak pada ketegasan dan kerjasama erat antara agensi-agensi terlibat seperti Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS), Jabatan Tanah dan Ukur, Majlis Daerah dan Pejabat Daerah Tuaran. - Penguatkuasaan peraturan penukaran guna tanah adalah penting untuk	- Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS) - Jabatan Pertanian - Pejabat Daerah - Pejabat Tanah - Jabatan Tanah dan Ukur - Jabatan Perancangan Bandar dan Desa (JPBD)

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI TERLIBAT
		jalan, terdapat pemilik tanah yang tidak bersetuju untuk memberikan laluan untuk saliran air bagi aktiviti pertanian. - Ketidak-sepakatan ini terjadi mungkin disebabkan oleh faktor-faktor seperti kos pampasan atau kesukaran rundingan yang akhirnya menyebabkan sistem pengairan tidak dapat dilaksanakan dengan baik atau lebih parah lagi tidak dapat dilaksanakan langsung. Perubahan Guna Tanah - Cabaran utama adalah tekanan penukaran guna tanah pertanian kepada guna tanah komersial atau perumahan oleh generasi ke-3 dan keatas. - Penukaran ini akan mengganggu kesinambungan dan keupayaan kawasan sawah yang tinggal untuk berfungsi dengan baik.	melindungi ekosistem pertanian padi sedia ada. Mereka juga perlu bekerjasama untuk merundingkan dan, jika perlu, menggunakan kuasa yang ada untuk mendapatkan hak laluan bagi membina sistem saliran yang baik untuk menyokong sasaran keterjaminan makanan Sabah khususnya di kawasan Tuaran.	

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI TERLIBAT
2.	Memberi Latihan kepada Golongan Belia Cadangan supaya golongan belia diberikan latihan khusus dalam bidang pertanian moden untuk menarik minat mereka.	Kekurangan Minat Golongan Belia - Sektor pertanian padi menghadapi cabaran serius dari segi tenaga kerja. Golongan belia yang merupakan generasi penerus kurang berminat untuk menceburi bidang ini kerana beranggapan bahawa bidang memenatkan dan kurang menjanjikan pendapatan berbanding kerja di kilang atau sektor lain. - Mereka juga tidak diperkenalkan dengan ilmu pertanian moden menyebabkan mereka kekal dengan persepsi negatif terhadap bidang ini.	Latihan Pertanian Moden untuk Belia - Untuk menarik minat generasi muda menceburi bidang pertanian, program latihan pertanian moden yang sistematik dan diiktiraf badan bertanggungjawab perlu diwujudkan. - Latihan ini harus menekankan aspek keusahawanan, teknologi pengairan moden dan potensi pendapatan dalam bidang pertanian. - Latihan ini dapat dilaksanakan melalui kerjasama institusi pendidikan, jabatan pertanian dan agensi teknikal. - Matlamat utama adalah untuk mengubah persepsi dan menjadikan bidang pertanian sebagai kerjaya pilihan yang menguntungkan.	- Jabatan Pertanian - Institut Kemahiran Belia Negara (IKBN) - Jabatan Pembangunan Kemahiran (JPK) - TEKUN Nasional - Kolej Vokasional

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup

Bengkel Pembangunan Kapasiti bagi Parlimen Tuaran telah berjaya dilaksanakan pada 12 Ogos 2025. Bengkel ini telah berjaya menjadi platform yang berkesan bagi para wakil-wakil agensi kerajaan memahami SDG dengan lebih mendalam dan mencari penyelesaian bersama isu-isu yang dihadapi masyarakat tempatan.

Secara keseluruhan, bengkel ini telah berjaya meningkatkan komitmen agensi-agensi kerajaan dalam penyetempatan SDG melalui pembentangan dan pengenalpastian program-program agensi selaras dengan 17 matlamat SDG serta pembentukan Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan SDG. Disamping itu, dalam merungkai isu-isu yang dihadapi oleh rakyat di Parlimen Tuaran, dua isu utama telah dibincangkan iaitu risiko banjir berulang dan masalah pengairan dan penanaman padi yang menjejaskan produktiviti pesawah. Walaupun kedua-dua isu ini dibincangkan dalam kumpulan yang berasingan, tidak dapat dinafikan hakikat bahawa dua isu ini saling berkait antara satu sama lain dan penyelesaian holistik harus dilaksanakan dalam menyelesaikan kedua-dua isu. Isu-isu ini telah dianalisis bukan sekadar sebagai masalah teknikal, tetapi sebagai isu yang menyentuh SDG 6 (Air Bersih dan Sanitasi), SDG 11 (Bandar Mampan), SDG 2 (Kelaparan Sifar) dan SDG 8 (Pekerjaan dan Pertumbuhan Ekonomi).

Perbincangan kumpulan telah menghasilkan cadangan penyelesaian yang realistik merangkumi kedua-dua tindakan jangka pendek dan strategi jangka panjang iaitu:

Isu 1: Risiko Banjir Berulang

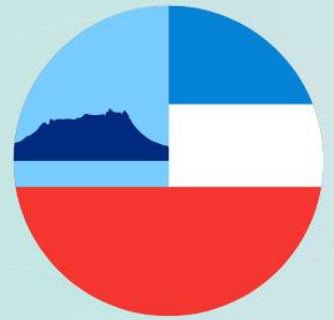
- Mereka semula sistem perparitan yang lebih luas dan dapat menampung kapasiti air yang lagi banyak
- Memasang pam automatik
- Meningkatkan kekerapan penyelenggaraan parit

Isu 2: Masalah Pengairan dan Penanaman Padi yang Menjejaskan Produktiviti Pesawah

- Membaik pulih dan menambah sistem pengairan
- Memberi latihan kepada golongan belia

Interaksi dalam bengkel ini telah membuka ruang dialog dan perkongsian sumber antara agensi-agensi di peringkat daerah. Pengenalpastian agensi berkaitan untuk setiap cadangan tindakan (seperti JKR, JPS, JPBD, Jabatan Pertanian) merupakan asas penting untuk kerjasama dan koordinasi pelaksanaan yang lebih berkesan pada masa hadapan. Diharapkan kerjasama berterusan ini menjadi kunci untuk menterjemahkan cadangan menjadi realiti.

Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti P.173 Putatan

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang	56
Objektif	58
Kaedah Pelaksanaan	59
Ringkasan Aktiviti yang telah Dijalankan	59

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I: Sesi Pengenalan (<i>Ice Breaking</i>)	60
Aktiviti II: Pendedahan Mengenai SDG	61
Aktiviti III: Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Putatan	62
Aktiviti IV: Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan	64

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan Pertama : Inisiatif Semasa	65
Hasil Dapatan Kedua : Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi	78

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup	95
Penghargaan	96

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG) bertujuan untuk meningkatkan kapasiti kepimpinan dan pengetahuan agensi kerajaan mengenai SDG. Bengkel bagi Parlimen Putatan telah berjaya dilaksanakan pada 13 Ogos (Rabu) bertempat di Lintas Platinum Hotel, Kota Kinabalu, Sabah.

Seramai 39 orang peserta yang terdiri daripada pelbagai agensi kerajaan telah hadir. Bengkel ini turut mendapat sokongan penuh daripada Pejabat Ahli Parlimen Putatan dan Dewan Bandaraya Kota Kinabalu. Jadual dibawah merupakan senarai agensi-agensi dan badan bukan kerajaan yang telah hadir ke bengkel ini:

BIL	SENARAI AGENSI
1.	Kementerian Kerja Raya Sabah
2.	Polis Diraja Malaysia
3.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu
4.	Majlis Daerah Putatan
5.	Mahkamah Anak Negeri
6.	Jabatan Kebajikan Masyarakat
7.	Jabatan Air Negeri Sabah
8.	Jabatan Kerja Raya Bandaraya Kota Kinabalu
9.	Jabatan Perkhidmatan Veterinar Kota Kinabalu
10.	Jabatan Pengairan dan Saliran Penampang
11.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat N.22 Tanjung Aru
12.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat N.23 Petagas
13.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat N.24 Tanjung Keramat
14.	Social Farming Enterprise
15.	Comfort Aged Care Group PLT
16.	Integrated Care Management Sdn. Bhd.
17.	Koperasi Usahawan Nelayan Sabah Berhad
18.	Kanaan Home
19.	Taman Hidupan Liar Lok Kawi

Program ini telah dikendalikan oleh 6 orang fasilitator daripada APPGM-SDG iaitu:

Mc Jeanet Lempisik @
Marx
Ketua Penyelidik
Parlimen Putatan

Siti Shafina Sanusi
Pegawai
Pembangunan Kapasiti

Dana Claudia Undan
Dumpangol
Pemangku Ketua
Wilayah Sabah

Dr. Jain Yassin
Penasihat APPGM-SDG
Wilayah Sabah

Nurmaisarah Mohd Asri
Pegawai
Pembangunan Kapasiti

Nor Amirul Pukin
Pegawai
Unit Projek
Pembangunan
Berasaskan Komuniti
(Wilayah Sabah)

Objektif

Objektif utama bengkel ini adalah:

- Meningkatkan kesedaran dan pemahaman mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (SDG): Bengkel ini bertujuan untuk memberikan pendidikan kepada peserta mengenai 17 SDG, kepentingannya di peringkat tempatan, serta kesannya terhadap kelestarian sosial, ekonomi, dan alam sekitar.
- Menggalakkan kerjasama antara agensi dalam menangani cabaran pembangunan dan isu komuniti di peringkat tempatan: Pengukuhan kerjasama antara-agensi dapat memanfaatkan sumber secara lebih cekap, meningkatkan keupayaan menyelesaikan masalah, serta mewujudkan penyelesaian holistik yang sesuai dengan keperluan masyarakat setempat.
- Mengenal pasti dan menggalakkan penglibatan agensi berautoriti serta pemimpin tempatan untuk menerajui pelaksanaan SDG di peringkat akar umbi: Mengenal pasti dan memperkasakan pemimpin tempatan, pegawai kerajaan daerah, dan wakil komuniti yang berpotensi menjadi penggerak utama SDG, memberi inspirasi kepada orang lain, serta mendorong kesan jangka panjang dalam komuniti mereka.
- Mengintegrasikan prinsip SDG dalam proses kerja harian, tadbir urus, dan rangka dasar : Selain meningkatkan kesedaran dan perancangan, mengamalkan prinsip SDG dalam pembuatan keputusan harian dapat memastikan kelestarian kekal sebagai keutamaan dalam pentadbiran dan pembangunan. Ini melibatkan penyelarasan dasar, prosedur kerja, dan perancangan strategik dengan sasaran SDG, sekaligus membawa kepada perubahan institusi yang dapat meningkatkan kecekapan tadbir urus, pembangunan komuniti, dan pengurusan alam sekitar secara berterusan.

Kesemua objektif ini secara kolektif menyumbang kepada membangunkan budaya kelestarian, memastikan bahawa SDG bukan sahaja difahami tetapi dilaksanakan secara aktif pada semua peringkat tadbir urus dan penglibatan komuniti.

Kaedah Pelaksanaan

Berikut merupakan kaedah penyampaian yang telah digunakan sepanjang program berlangsung:

- Syarahan interaktif
- Perkongsian pengalaman
- Aktiviti dan permainan interaktif
- Perbincangan dalam kumpulan
- Pembentangan kumpulan

Ringkasan Aktiviti yang Telah Dijalankan

Bengkel yang telah dijalankan ini merangkumi empat (4) aktiviti utama yang berikut;

- Aktiviti I : Sesi pengenalan '*ice-breaking*'
- Aktiviti II : Pendedahan Mengenai SDG
- Aktiviti III : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen **Putatan**
- Aktiviti IV : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I : Sesi Pengenalan (Ice-Breaking)

Program telah dimulakan dengan sesi pengenalan (*ice-breaking*) melalui permainan BINGO. Sesi ini bertujuan untuk memberi peluang kepada peserta saling berinteraksi agar mereka dapat mengenali antara satu sama lain dengan lebih dekat. Di samping itu, para peserta turut menulis nama dan agensi masing-masing pada 'name stand' yang telah disediakan.

Aktiviti II : Pendedahan Mengenai SDG

Selepas sesi *ice-breaking*, program diteruskan dengan pengenalan Kumpulan Rentas Parti Parlimen Malaysia mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (APPGM-SDG) dan penjelasan yang lebih terperinci mengenai 17 Matlamat Pembangunan Mampan. Sesi ini menghuraikan dengan lebih mendalam peranan penting SDG dalam pembangunan mampan serta bagaimana agensi-agensi boleh memainkan peranan aktif dalam mencapai sasaran tersebut. Para peserta turut didedahkan dengan langkah-langkah praktikal yang boleh diambil oleh agensi untuk menyelaraskan operasi dan program mereka dengan prinsip-prinsip SDG.

Aktiviti III : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Putatan

Pengisian aktiviti bagi sesi seterusnya adalah **perbincangan antara agensi dalam mencari penyelesaian isu setempat**. Pembentangan isu-isu yang diperolehi hasil daripada lawatan pemetaan isu telah disampaikan oleh Cik Mc Jeanet Lempisik @ Marx, Ketua Penyelidik Parlimen Putatan. Isu yang telah dipilih untuk diberi perhatian dan dibincangkan adalah seperti berikut;

Kumpulan 1

Kekurangan PPR dan Pertumbuhan Setinggan

Kumpulan 2

Cabaran Pusat Penjagaan Warga Emas

Perbincangan mengenai Pemetaan SDG oleh para peserta yang mana masing-masing saling membincangkan isu, cabaran, penyelesaian kepada cabaran serta agensi-agensi yang berkaitan dalam menyelesaikan isu-isu yang dikenal pasti.

Aktiviti IV : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

Kumpulan Sokongan Penyampaian dan Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan merupakan satu inisiatif kolaboratif yang melibatkan kakitangan agensi kerajaan di peringkat negeri dan daerah di dalam sesebuah kawasan Parlimen bersama kumpulan pemimpin setempat dan ahli komuniti.

Kumpulan ini ditubuhkan dengan tujuan untuk memastikan pelaksanaan SDG dilaksanakan secara menyeluruh dan inklusif sehingga ke peringkat akar umbi. Ini bagi memastikan tiada individu atau kelompok masyarakat yang terpinggir atau ketinggalan dalam proses pembangunan yang dilaksanakan.

Sebagai simbolik komitmen dan sokongan terhadap penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan, bacaan ikrar telah diadakan oleh wakil-wakil agensi kerajaan yang hadir.

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan Pertama : Inisiatif Semasa

Berdasarkan aktiviti Pemetaan SDG yang telah dijalankan, beberapa inisiatif semasa telah dikenal pasti sebagai contoh kejayaan dalam mengaplikasikan prinsip SDG di peringkat Parlimen **Putatan**. Pengenalpastian ini dilakukan melalui sesi perbincangan yang konstruktif, perkongsian maklumat yang menyeluruh serta refleksi mendalam daripada para peserta yang terlibat.

Inisiatif semasa yang dikenal pasti merupakan hasil dapatan daripada sesi perkongsian pihak agensi yang hadir, di mana mereka membentangkan tindakan serta program sedia ada yang telah dan sedang dilaksanakan dalam skop tugas harian masing-masing. Hasil dapatan ini telah disusun mengikut 5 tonggak utama SDG (*5 Pillars*) dan matlamat SDG utama bagi setiap program agensi. Rajah dibawah menunjukkan 5 tonggak utama SDG:

Hasil perbincangan bersama wakil-wakil agensi yang telah hadir, berikut merupakan senarai program-program yang dilaksanakan oleh agensi yang berkaitan di Parlimen **Putatan** berdasarkan 17 matlamat SDG.

P1-People / Kemanusiaan

MEMBASMI SEMUA BENTUK KEMISKINAN DI SELURUH DUNIA

BIL	AGENSI	PROGRAM
1.	Pihak Berkuasa Tempatan (PBT)	Sistem eKasih eKasih merupakan sistem pangkalan data bersepadu isi rumah miskin yang diwujudkan di peringkat nasional bagi membantu merancang, melaksana dan memantau program kemiskinan. Sistem ini dikendalikan oleh Unit Penyelarasan Pelaksanaan, Jabatan Perdana Menteri (ICU JPM) yang mengandungi data tentang isi rumah miskin dan miskin tegar. Sistem ini juga dijadikan rujukan oleh kementerian/agensi yang terlibat secara langsung dan tidak langsung dalam program pembasmian kemiskinan. Komponen data eKasih terdiri daripada maklumat asas, maklumat lokasi, kediaman, pendidikan, kemahiran dan pekerjaan, pemilikan harta, kesihatan, pendapatan serta bantuan. PBT berperanan mendaftarkan setiap Ketua Isi Rumah (KIR) dan Ahli Isi Rumah (AIR) di bawah Pendapatan Garis Kemiskinan (PGK) dalam sistem eKasih. Dengan itu, setiap KIR/AIR yang telah didaftarkan dalam sistem eKasih akan diberikan bantuan-bantuan kerajaan yang berkaitan dan bersesuaian seperti Rumah Mesra Sabah Maju Jaya (SMJ), TVET dan sebagainya. Rumah Mesra Sabah Maju Jaya (SMJ) Rumah Mesra Sabah Maju Jaya (SMJ) dilancarkan pada 28 September 2022 oleh YBHG Ketua Menteri Sabah. Inisiatif Rumah Mesra SMJ ialah membina dua jenis rumah menggunakan teknologi <i>Industrialised Building System</i> (IBS). Ia merupakan sebahagian Hala Tuju SMJ 2021–2025 di semua 73 kawasan DUN Sabah

BIL	AGENSI	PROGRAM
		melibatkan Dewan Bandaraya Kota Kinabalu, Majlis Perbandaran Tawau, Majlis Perbandaran Sandakan, dan lain-lain pihak berkuasa. Rumah Mesra SMJ menggunakan geran khas Persekutuan berjumlah RM125.6 juta yang disalurkan kepada Kementerian Pembangunan Luar Bandar (KPLB) negeri Sabah. Setiap unit Rumah Mesra SMJ bernilai RM70,000.
2.	Dewan Bandaraya Kota Kinabalu	DBKK konsisten melaksanakan program peningkatan pendapatan yang memberi tumpuan kepada pemasaran atas talian dalam kalangan Ketua Isi Rumah dan Ahli Isi Rumah B40 yang tersenarai sebagai penerima eKasih. Ketua Isi Rumah dan Ahli Isi Rumah yang mengambil tindakan susulan selepas menyertai program ini berpotensi untuk meningkatkan pendapatan mereka.
3.	Koperasi Usahawan Nelayan Sabah Berhad	- KUNSB menyediakan peralatan dan akses ke kawasan laut dalam bagi membolehkan nelayan pesisir meluaskan aktiviti penangkapan mereka. KUNSB turut melaksanakan latihan memancing laut dalam yang memfokuskan kepada penangkapan ikan bernilai tinggi. - Impak daripada inisiatif ini, berlakunya peningkatan pendapatan nelayan daripada sekitar RM50 sehari kepada RM300 sehari. Apabila perkara ini berlanjutan, akan berlakunya pengurangan kadar kemiskinan dalam kalangan komuniti nelayan serta kewujudan peluang ekonomi baharu melalui aktiviti pemprosesan hasil laut.
4.	<i>Social Farming Enterprise</i>	Penanaman Sayur secara Hidroponik <i>Social Farming Enterprise</i> menjalankan penanaman sayur secara hidroponik di Asrama Kampung Banting. Penanaman sayur dengan menggunakan sistem hidroponik merupakan kaedah pertanian yang tidak menggunakan tanah tetapi bergantung kepada larutan nutrien untuk menyokong pertumbuhan tanaman. Kaedah ini mempunyai beberapa kelebihan utama, termasuk kecekapan penggunaan sumber,

BIL	AGENSI	PROGRAM
		pengurangan kebergantungan kepada racun perosak, dan peningkatan hasil tanaman dalam ruang terhad. Golongan sasaran bagi inisiatif ini ialah pelajar asrama di Kampung Banting yang bertujuan untuk membantu pelajar menghasilkan sendiri makanan berasaskan sayuran yang segar dan selamat. Melalui usaha ini juga, pelajar dapat mengamalkan gaya pemakanan yang sihat dan seimbang.

MEMASTIKAN KEHIDUPAN YANG SIHAT DAN MENGGALAKKAN KESEJAHTERAAN PADA SEMUA PERINGKAT UMUR

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	<i>Social Farming Enterprise</i>	Penanaman secara Hidroponik Selain daripada menjalankan Pertanian Hidroponik dalam kalangan pelajar asrama, <i>Social Farming Enterprise</i> juga turut menjalankan projek penanaman sayur-sayuran menggunakan kaedah hidroponik di rumah-rumah warga tua. Matlamat projek ini adalah untuk menyediakan aktiviti fizikal yang bermakna kepada warga emas bagi mengekalkan serta meningkatkan kesihatan mental dan fizikal mereka, di samping membantu mereka memperoleh pendapatan tambahan. Setakat Ogos 2025, seramai 10 orang penghuni warga emas di rumah warga tua menyertai projek ini.

MEMASTIKAN PENDIDIKAN BERKUALITI SECARA MENYELURUH DAN SAKSAMA SERTA MENGGALAKKAN PELUANG PEMBELAJARAN SEPANJANG HAYAT UNTUK SEMUA

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	<i>Comfort Aged Care Group</i>	<i>Comfort Aged Care Group</i> ditubuhkan bagi memenuhi keperluan individu yang menghidap demensia dan penyakit berkaitan saraf, serta mereka yang sedang menjalani pemulihan selepas strok dan selepas pembedahan. Pasukan penjagaan mereka terdiri daripada jururawat, pembantu perubatan, ahli fisioterapi, dan profesional kesihatan bersekutu yang berpengalaman. Mereka menyediakan program penjagaan harian (<i>day care</i>) serta program penjagaan sementara 24 jam (<i>respite care</i>) bergantung kepada keperluan setiap klien. - Dengan menyediakan perkhidmatan ini, mereka berharap dapat memanfaatkan masa berharga, mengurangkan tekanan mental mereka serta meningkatkan kualiti hidup klien dan orang tersayang dari aspek fizikal, mental, dan sosial. Caregiver Training Course CACG PLT menganjurkan <i>Caregiver Training Course</i> untuk melatih individu lepasan SPM dan penganggur yang mempunyai minat dalam penjagaan warga emas. Setelah dilatih, mereka akan bekerja sebagai <i>Caregiver</i> yang berkemahiran dan mula memperoleh pendapatan. Mereka juga berupaya memberikan khidmat penjagaan kepada komuniti warga emas serta golongan lemah. Golongan lemah ini seterusnya menerima penjagaan yang sewajarnya dan dapat meningkatkan kualiti hidup mereka.

P2-Prosperity / Kemakmuran

MENGALAKKAN PERTUMBUHAN EKONOMI YANG MAMPAN, MENYELURUH DAN LESTARI, GUNA TENAGA PENUH DAN PRODUKTIF SERTA PEKERJAAN YANG BAIK UNTUK SEMUA

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Koperasi Usahawan Nelayan Berhad Sabah	- Koperasi Usahawan Nelayan Sabah Berhad telah melaksanakan satu inisiatif bagi membantu nelayan tradisional dalam proses menarik pukat. Sebelum ini, aktiviti menarik pukat dilakukan secara manual menggunakan tangan dan memerlukan tenaga fizikal yang tinggi serta mengambil masa yang lama. Namun kini, proses tersebut telah dipermudahkan melalui penggunaan mesin automatik. - Penggunaan mesin ini bukan sahaja meningkatkan produktiviti dan menjimatkan masa, malah sesuai digunakan oleh semua golongan nelayan, termasuk golongan nelayan berusia. Selain itu, inovasi ini turut membantu menjaga kesihatan para nelayan kerana ia dapat mengurangkan keletihan fizikal yang sering dialami semasa menjalankan kerja tradisional di laut.
2.	Kanaan Nursing Home	- KNH mendorong pembangunan pekerjaan melalui aktiviti <i>brainstorming</i> bersama para pekerja bagi meningkatkan kreativiti dan kecekapan dalam melaksanakan tugas. - KNH juga menyediakan latihan asas penjagaan (<i>caregiving</i>) kepada golongan remaja atau belia yang tidak berniat untuk melanjutkan pelajaran, bagi membolehkan mereka memperoleh kemahiran dan peluang pekerjaan dalam sektor penjagaan. - KNH turut memberikan latihan berterusan kepada kakitangan sedia ada bagi tujuan pembangunan sendiri serta membina kesihatan mental yang positif ke arah meningkatkan produktiviti dan kelestarian kerja.

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
3.	<i>Comfort Aged Care Center</i> PLT	- CACC PLT menyediakan perkhidmatan penjagaan profesional kepada warga emas untuk memastikan mereka menerima penjagaan yang baik dan berkualiti bagi meningkatkan kualiti hidup mereka. Penjagaan warga emas merupakan bidang kerja yang memerlukan tenaga kerja yang tinggi (<i>labor intensive</i>), namun ia juga membuka peluang pekerjaan baharu kepada masyarakat. - Perkhidmatan ini turut membantu anak-anak yang mempunyai ibu bapa warga emas di mana mereka tidak perlu berhenti kerja untuk menjaga orang tua di rumah. Dengan adanya pusat penjagaan profesional, mereka boleh terus bekerja dan menyumbang kepada pembangunan ekonomi negara, tanpa menjejaskan tanggungjawab terhadap keluarga. Peluang Latihan Industri <i>Comfort Aged Care Center PLT</i> menyediakan peluang latihan industri kepada pelajar peringkat Diploma dalam bidang <i>Physiotherapy, Healthcare, Caregiving Academy</i>, dan <i>Psychology</i>. Peserta latihan akan menerima elaun sebanyak RM20 sehari, dengan tempoh latihan antara 6 minggu hingga 3 bulan. Selain itu, program ini turut memberi peluang pekerjaan kepada golongan Orang Kurang Upaya (OKU), termasuk individu yang menghidap ADHD, bagi membolehkan mereka menyertai sektor penjagaan dan kesihatan komuniti. Impak daripada peluang ini, ia dapat meningkatkan kesedaran tentang kepentingan penjagaan warga emas (<i>caregiving awareness to the elderly</i>), memupuk kesejahteraan fizikal dalam kalangan masyarakat (<i>physical well-being</i>), menambah kefahaman tentang penyakit dementia dan cara menanganinya (<i>dementia awareness</i>) serta mengurangkan kadar pengangguran melalui penyediaan peluang latihan dan pekerjaan.

MENJADIKAN BANDAR DAN PENEMPATAN MANUSIA LEBIH MENYELURUH, SELAMAT, BERDAYA TAHAN DAN MAMPAN

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Kanaan Nursing Home	Care on Wheel <i>Care on Wheel</i> merupakan inisiatif KNH yang menyediakan perkhidmatan mobiliti kepada warga emas, khususnya mereka yang memerlukan pengangkutan untuk ke klinik, hospital, atau temu janji perubatan. Program ini membantu memastikan warga emas menerima rawatan kesihatan dengan mudah dan selamat tanpa bergantung sepenuhnya kepada ahli keluarga. Retirement Home <i>Retirement Home</i> pula menawarkan tempat tinggal yang selesa dan selamat bagi warga emas yang masih mampu menguruskan diri sendiri tetapi memerlukan pemantauan serta penjagaan asas daripada penjaga profesional. Inisiatif <i>Retirement Home</i> ini penting dalam menyediakan persekitaran kediaman yang kondusif dan terjaga untuk warga emas yang memerlukan sokongan penjagaan ringan. Ini kerana, ia dapat meningkatkan kualiti hidup dan kesejahteraan warga emas melalui penjagaan berstruktur dan berterusan.
2.	Kementerian Kerja Raya Sabah	- Kementerian Kerja Raya Sabah telah melaksanakan kempen keselamatan jalan raya yang bertujuan meningkatkan kesedaran pengguna jalan raya tentang kepentingan keselamatan dan patuhan peraturan lalu lintas. Inisiatif ini memberi penekanan bahawa jalan raya adalah ruang yang dikongsi bersama oleh semua pengguna, termasuk pemandu kenderaan, penunggang motosikal, dan pejalan kaki. - Usaha ini dapat mengurangkan kadar kemalangan jalan raya dan angka kematian akibat kemalangan serta meningkatkan kesedaran pengguna mengenai

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		kepentingan berhati-hati dan bertanggungjawab semasa menggunakan jalan raya. Tambahan pula, dapat memupuk budaya pemanduan berhemah dan selamat dalam kalangan masyarakat.
3.	UPPM N.24 Tanjung Keramat, Putatan	• Inisiatif ini dilaksanakan dengan tujuan meningkatkan sistem saliran di kawasan Tanjung Keramat, Putatan bagi mengurangkan risiko banjir dan kerosakan harta benda. Antara inisiatif yang dijalankan termasuk: 1. Membesarkan parit sedia ada untuk meningkatkan kapasiti saliran. 2. Menaiktaraf parit tanah sedia ada kepada parit konkrit bagi memastikan aliran air lebih lancar. 3. Mendesak pihak konsesi atau kontraktor penyelenggaraan supaya melaksanakan kerja pembersihan parit, memotong rumput, dan kerja lain mengikut skop kontrak. 4. Melaksanakan program kesedaran kepada penduduk setempat mengenai kepentingan menjaga dan memelihara parit. • Hasil daripada pelaksanaan inisiatif ini, risiko banjir kilat di kawasan penduduk dapat dikurangkan, kemungkinan kerosakan harta benda akibat limpahan air juga dapat diminimumkan serta dapat meningkatkan kesedaran masyarakat terhadap kepentingan penjagaan sistem saliran.
4.	Kementerian Pembangunan Luar Bandar Sabah (KPLB)	• Projek Rumah Mesra Sabah Maju Jaya (SMJ) Projek SMJ dilaksanakan dengan kerjasama Ketua Kampung/JKKK, Pejabat Daerah, Pihak Berkuasa Tempatan, dan KPLB yang bertujuan menyediakan rumah percuma kepada penduduk yang memerlukan. Pada 10 Oktober 2025, Ketua Menteri Sabah, Datuk Seri Hajiji Noor mengumumkan tambahan 10 unit Rumah Mesra SMJ bagi setiap kawasan dewan undangan negeri (DUN) untuk gabungan belia yang baharu mendirikan rumah tangga bermula tahun 2026. Tambahan ini menjadikan 50 unit Rumah Mesra SMJ akan dibina di setiap kawasan DUN berbanding 40 unit pada tahun ini. Projek ini memberi impak positif kepada masyarakat, antaranya:

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		1. Mengurangkan kepadatan isi rumah dengan menyediakan kediaman tambahan 2. Memberikan tempat tinggal yang selesa dan sesuai untuk keluarga 3. Meningkatkan kualiti hidup penduduk melalui penyediaan perumahan yang selamat dan teratur

P3-Planet / Planet

MEMASTIKAN KETERSEDIAAN DAN KEMAMPANAN PENGURUSAN AIR DAN SANITASI UNTUK SEMUA

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Jabatan Air Negeri Sabah	• Bagi mengatasi masalah gangguan bekalan air, beberapa langkah telah diambil oleh pihak berkuasa seperti menyelaraskan saluran air secara berperingkat ke lokasi yang terjejas, meningkatkan kapasiti pengeluaran air dari loji rawatan serta menghantar bekalan air menggunakan lori tangki ke kawasan yang mengalami kekurangan air. • Selain itu, usaha menaik taraf dan menambah baik sistem perpaipan di kawasan yang tiada sumber air tetap turut dijalankan, serta menambah kemudahan simpanan air melalui pembinaan tangki air dan rumah pam baharu. Langkah-langkah ini berjaya meningkatkan kecekapan bekalan air dan menjamin kestabilan bekalan air bersih untuk kegunaan masyarakat pada masa akan datang. • Jabatan Air Negeri Sabah (JAINS) juga berperanan penting dalam meningkatkan kualiti dan kuantiti air di negeri tersebut. Antara usaha yang dilaksanakan ialah mengurangkan kadar pencemaran sumber air serta meminimumkan pelepasan bahan kimia dan bahan berbahaya ke dalam sistem bekalan air.

MENGAMBIL TINDAKAN SEGERA UNTUK MENANGANI PERUBAHAN IKLIM DAN KESANNYA

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Jabatan Pengairan dan Saliran	- JPS sentiasa menaik taraf sistem saliran pertanian dari semasa ke semasa bagi melancarkan dan menambah baik sistem saliran air kepada petani. - JPS turut menaik taraf sistem perparitan sama ada meluaskan parit yang sedia ada atau membina parit baharu untuk membantu mengurangkan masalah banjir serta dapat menampung kapasiti air hujan semasa berlaku perubahan iklim.

MELINDUNGI, MEMULIHKAN DAN MENGGALAKKAN PENGGUNAAN LESTARI EKOSISTEM DARATAN, MENGURUSKAN HUTAN SECARA LESTARI, MEMBANTERAS PENGURUNAN, MENGHENTIKAN DAN MEMULIHKAN KEMEROSOTAN TANAH DAN MENGHENTIKAN KEHILANGAN BIODIVERSITI

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Jabatan Perlindungan Hidupan Liar dan Taman Negara (PERHILITAN)	- Jabatan Perlindungan Hidupan Liar dan Taman Negara (PERHILITAN) memainkan peranan penting dalam memberi kesedaran kepada masyarakat tentang kepentingan melindungi hidupan liar agar tidak pupus. Antara usaha yang dijalankan ialah mengadakan ceramah di sekolah-sekolah, sesi dialog bersama komuniti, serta melancarkan pelbagai kempen kesedaran mengenai pemuliharaan flora dan fauna. - Melalui pelaksanaan program kesedaran tersebut, hidupan liar dapat terus terpelihara dan dikekalkan untuk dinikmati oleh generasi akan datang. Selain itu, masyarakat juga menjadi lebih bertanggungjawab dan peka terhadap kepentingan menjaga keseimbangan ekosistem alam semula jadi.

P4-Peace / Keamanan

**MENG GALAKKAN PEMBENTUKAN MASYARAKAT YANG AMAN
DAN MENYELURUH UNTUK PEMBANGUNAN MAMPAN,
MENYEDIAKAN AKSES KEPADA KEADILAN UNTUK SEMUA DAN
MEMBINA INSTITUSI YANG BERKESAN, BERTANGGUNGJAWAB
DAN MENYELURUH PADA SEMUA PERINGKAT**

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
1.	Polis Diraja Malaysia (PDRM)	Sistem <i>e-reporting</i> PDRM memperkenalkan sistem <i>e-reporting</i> bagi memudahkan orang awam membuat laporan polis secara dalam talian, yang tidak melibatkan kes-kes jenayah atau/dan yang tidak memerlukan siasatan lanjut oleh pihak polis. Sistem <i>e-reporting</i> adalah terhad kepada Warga Malaysia yang berusia 18 tahun dan ke atas serta boleh diakses pada bila-bila masa dan di mana-mana tempat yang mempunyai capaian talian internet. Jenis aduan sistem <i>e-reporting</i> adalah seperti berikut: 1. Hilang/Tercicir Kad Pengenalan 2. Hilang/Tercicir Pasport 3. Hilang/Tercicir Kad Kredit/ATM 4. Hilang Telefon Bimbit 5. Hilang Komputer Riba 6. Hilang Cukai Jalan 7. Pembantu Rumah Lari dari Majikan Rakan Cop PDRM menubuhkan Rakan Cop sebagai platform kerjasama antara polis dan masyarakat dalam menyalurkan maklumat berkaitan jenayah. Rakan Cop bererti rakan polis. Cop adalah singkatan dari perkataan <i>Cooper</i> yang diberikan kepada anggota polis. Di Amerika Syarikat, panggilan Cop kepada Polis amat digemari oleh kerana lebih ringkas dan lebih mesra digunakan.

BIL	AGENSI	PROGRAM/TINDAKAN
		Pegawai Perhubungan Sekolah dan Rumah Ibadat Selain dari itu, PDRM juga melantik Pegawai Perhubungan Sekolah dan Rumah Ibadat untuk memantau keselamatan dan menangani isu sosial di kawasan berkenaan. Program bersama Masyarakat PDRM turut melaksanakan program bersama masyarakat bagi mengeratkan hubungan dan membina kepercayaan antara polis dan komuniti. Antaranya adalah mengadakan ceramah dan program kesedaran mengenai undang-undang dan keselamatan awam serta mengedar risalah dan bahan maklumat berkaitan kejadian jenayah dan juga langkah pencegahan kepada masyarakat. Inisiatif ini penting agar orang awam lebih peka dan aktif melaporkan kejadian mencurigakan kepada pihak polis dan lebih memahami peranan dan tanggungjawab polis dalam menjaga keselamatan awam. Bahkan, inisiatif ini juga dapat meningkatkan tahap pengetahuan undang-undang masyarakat, sekali gus mengurangkan risiko terlibat dalam jenayah. Kerjasama Rentas Agensi PDRM juga menjalankan Operasi Bersepadu bersama agensi lain seperti AADK, JPJ, dan pihak berkuasa tempatan bagi memastikan keselamatan komuniti terjamin. Hasilnya, kadar kejadian jenayah menurun di kawasan yang terlibat.

Nota

* Tindakan yang dinyatakan hanya sebahagian kecil sahaja daripada program-program yang dijalankan oleh agensi yang terlibat.

* Terdapat beberapa SDG yang tidak mempunyai program pelaksanaan kerana agensi yang berkaitan tidak dapat hadir dan/atau tiada penerangan yang lebih terperinci tentang tindakan yang sedang dilaksanakan

Hasil Dapatan Kedua: Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi

Beberapa isu telah dipilih untuk dibincangkan hasil daripada aktiviti pemetaan isu yang telah dijalankan. Memandangkan isu yang dibangkitkan adalah isu semasa yang sedang dalam tindakan, pihak agensi telah mencadangkan cadangan penyelesaian sedia ada serta cadangan baru yang perlu di beri perhatian. Isu yang telah dibincangkan adalah seperti berikut;

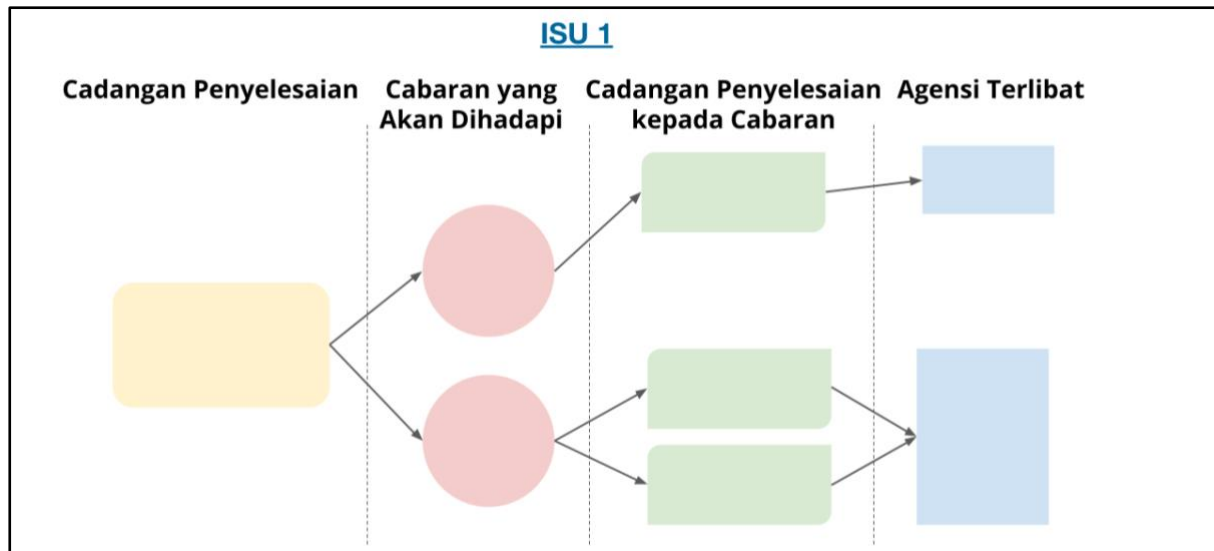
BIL.	TEMA	PENERANGAN ISU
1.	Solusi	Kekurangan PPR dan pertumbuhan setinggan • Kekangan dalam mendapatkan tanah yang sesuai untuk pembinaan rumah Program Perumahan Rakyat (PPR). • Cadangan projek perumahan mampu milik tertangguh akibat isu perancangan, peruntukan atau birokrasi. • Pertambahan penduduk akibat migrasi dari daerah pedalaman/luar bandar ke putatan kerana lokasi yang strategik dan berhampiran pusat ekonomi. • Unit rumah PPR terhad berbanding permintaan menyebabkan ramai penduduk terpaksa menyewa/membina rumah setinggan • Peningkatan kemasukan Pendatang Asing Tanpa Izin (PTI) yang mencari tempat tinggal sementara/kekal menyebabkan pertumbuhan rumah setinggan yang dibina tanpa pelan dan mengundang kepada masalah sosial dan kecurian air/elektrik.
2.	Sosial	Cabaran pusat penjagaan warga emas • Kekurangan <i>caregiver</i> yang berkemahiran dan tetap. Kebanyakan <i>caregiver</i> adalah sukarelawan yang tidak mempunyai kemahiran dan pengetahuan dalam penjagaan warga emas. • Industri penjagaan warga emas kurang menarik minat tenaga kerja tempatan kerana gaji rendah dan tugas yang mencabar. • Kekurangan pusat penjagaan warga emas di kawasan Putatan. Rumah orang tua-tua, khususnya yang diurus oleh NGO atau komuniti, sering bergantung pada sumbangan awam dan bantuan kerajaan yang tidak mencukupi atau tidak konsisten. • Kekurangan aktiviti tambahan berbentuk ekonomi dan lain-lain untuk warga emas .

Imbas kod QR ini bagi mendapatkan laporan-laporan ini

Perbincangan penyelesaian isi ini telah dijalankan berdasarkan kerangka dibawah

Isu: Kekurangan PPR dan Pertumbuhan Setinggan

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
1	Melaksanakan Dasar "Sifar Setinggan" Mencadangkan untuk mengusahakan matlamat "sifar setinggan" di kawasan Parlimen Putatan, selaras dengan arahan sedia ada untuk meroboh-kan petempa-tan setinggan di atas tanah kerajaan.	Isu Kemanusiaan dan Bantahan Awam Tindakan merobohkan setinggan akan menimbulkan isu kemanusiaan yang sensitif dan mungkin mencetuskan bantahan, terutamanya jika melibatkan pemindahan penduduk ke kawasan baharu. Terdapat kebimbangan bahawa isu ini boleh menjadi viral di media sosial dan menimbulkan tanggapan negatif terhadap kerajaan.	Mengadakan Perbincangan Khusus dan Berkala Mesyuarat atau '<i>round table</i>' khas yang berterusan, melibatkan semua agensi di peringkat negeri dan pusat. Mesyuarat ini perlu diadakan untuk membincangkan pelan tindakan jangka panjang yang holistik. Mesyuarat Tindakan Daerah yang dipengerusikan oleh Pegawai Daerah (DO) dicadangkan sebagai platform terbaik untuk penyelarasan ini. Pembangunan PPR yang Mencukupi Kerajaan perlu komited untuk memperbanyak-kan pembinaan rumah PPR mampu milik bagi menampung keperluan sebenar	- Pejabat Daerah Putatan - Majlis Daerah Putatan - Polis Diraja Malaysia - Jabatan Imigresen Malaysia - Majlis Daerah Penampang - Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat - Jabatan Pendaftaran Negara - Jabatan Air Negeri Sabah

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
			penduduk setempat yang memerlukan khususnya warganegara. Bagi golongan PATI, pihak Jabatan Imigresen haruslah mengetatkan penguatkuasaan undang-undang untuk menghantar kembali ke negara masing-masing.	
2	Perobohan dan Penguatkuasaan oleh Pemilik Tanah Menekankan tanggung-jawab pemilik tanah (seperti JKR, JPS, atau Yayasan Sabah) untuk mengambil tindakan awal dan proaktif. Mereka perlu memantau tanah mereka, melaporkan pencerobohan, dan memohon bantuan	Protes daripada Komuniti Tempatan Pemindahan penghuni setinggian daripada daerah atau kawasan lain ke rumah PPR di kawasan baharu boleh menimbulkan protes daripada penduduk tempatan ("anak jati") yang mempunyai dokumen pengenalan yang sah yang merasakan hak mereka untuk mendapatkan perumahan tersebut telah diabaikan. Mereka mempersoalkan kenapa orang daripada luar diberikan	Pemantauan dan Tindakan Awal oleh Pemilik Tanah Pemilik tanah harus memainkan peranan lebih aktif dan komited dalam mengawal tanah mereka. Tindakan penguatkuasaan perlu diambil segera sebaik sahaja pencerobohan dikesan, bukan setelah petempatan menjadi besar sebagaimana yang telah terjadi di tanah milik Yayasan Sabah. Seandainya perkara ini tidak dibendung sejak awal, pihak kerajaan dan penguatkuasa akan berdepan isu yang lebih besar apabila tindakan	- Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS) - Pejabat Daerah Putatan - Majlis Daerah Putatan - Polis Diraja Malaysia - Jabatan Imigresen Malaysia - Majlis Daerah Penampang

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
	penguatkuasaan (cth., daripada BOMBA) untuk merobohkan struktur setinggan sebelum petempatan tersebut berkembang dan menjadi kompleks.	tempat tinggal sedangkan mereka yang telah lama tinggal di kawasan tersebut dibiarkan tidak dibela. • Kelambatan dan Ketidakpatuhan Kebiasaannya, sebelum sebarang aktiviti perobohan dilakukan, pihak berkuasa akan mengeluarkan notis pemberitahuan kepada penghuni setinggan. Namun, kerap terjadi penghuni setinggan enggan berpindah dan memberikan pelbagai alasan. Sebagai contoh, sebagaimana yang berlaku di Kampung Pasir Putih, ada yang meminta penangguhan selepas musim perayaan. Walaupun pelbagai musim perayaan telah berakhir, mereka masih lagi tinggal di sana dan tidak keluar.	pengusiran dijalankan. Malah, kerajaan mungkin akan dianggap kejam oleh pengguna media sosial kerana mengusir penduduk walaupun hakikatnya mereka adalah penduduk haram. • Pendidikan dan Kesedaran Awam Melaksanakan program pendidikan kepada komuniti tentang kesan negatif petempatan setinggan (seperti kecurian utiliti yang menjejaskan bekalan penduduk lain) dan pentingnya mematuhi peraturan tanah. Ini untuk mengimbangi naratif dan membina kefahaman awam.	• Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat • Jabatan Pendaftaran Negara • Jabatan Air Negeri Sabah

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
		Hal ini menyebabkan pihak penguatkuasa tersepit antara aspek kemanusiaan dan keperluan tugas untuk memindahkan mereka keluar daripada kawasan setinggan tersebut. • Isu Pendatang Tanpa Izin (PTI) Kehadiran PTI di kawasan setinggan merumitkan lagi situasi, kerana penyelesaian untuk warganegara dan bukan warganegara adalah berbeza dari segi dasar dan penguatkuasaan.		
3.	• Penyediaan Perumahan Alternatif (PPR) Menekankan keperluan untuk membangunkan lebih banyak rumah Program	• Kekangan Tanah dan Kos Mencari tanah yang sesuai dan selamat untuk diwartakan sebagai kampung baharu atau membina PPR adalah sukar, terutamanya di kawasan bandar yang sudah padat. Kawasan yang ada mungkin berisiko tinggi. Sebagai contoh, kawasan	• Koordinasi antara Agensi Pelaksanaan dasar "sifar setinggan" memerlukan koordinasi yang rapi antara banyak agensi (kerajaan negeri & persekutuan, pemilik tanah, penguatkuasa dan lain-lain).	• Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) • Jabatan Pengairan dan Saliran (JPS) • Jabatan Kerja Raya (JKR)

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
	Perumahan Rakyat (PPR) sebagai penyelesaian jangka panjang.	berbukit yang berisiko untuk berlaku tanah runtuh. Kos untuk menyediakan infrastruktur asas serta langkah keselamatan (benteng penahan) adalah sangat tinggi. • Persepsi Masyarakat Tindakan murni kerajaan menyediakan rumah PPR kepada golongan setinggan boleh menjadi pemangkin kepada pertambahan kawasan setinggan baharu. Hal ini kerana wujud tanggapan bahawa dengan menetap di kawasan setinggan, mereka berpotensi untuk mendapat perumahan baru secara percuma apabila kawasan tersebut dirancang untuk pembangunan semula. Oleh itu, sesetengah pihak mungkin sengaja memilih untuk menjadi	Pejabat Daerah perlu membuat kajian atau "kertas kerja" untuk mengenal pasti nisbah sebenar penduduk setinggan yang memerlukan perumahan mampu milik, bagi memastikan pembangunan PPR selari dengan permintaan. Dalam masa yang sama, agensi penguatkuasa haruslah mengetatkan kawalan bagi memastikan penyediaan rumah PPR ini hanya dapat dimiliki oleh golongan warganegara, bukan PATI. • Pendekatan Berimbang Mengakui bahawa penyelesaian mesti mengambil kira bukan hanya sudut kemanusiaan penghuni setinggan, tetapi juga kesan lebih besar kepada komuniti yang tinggal berhampiran kawasan setinggan, di atas tanah yang sah.	

BIL	CADANGAN PENYELESAIAN	CABARAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
		setinggalan sebagai strategi untuk mendapatkan rumah kerajaan.	Disebabkan oleh isu seperti kecurian air dan elektrik oleh penduduk setinggalan telah menyebabkan komuniti di sekitar berdepan masalah aksesibiliti kepada keperluan asas yang baik seperti infrastruktur, air dan keselamatan. Dasar perlu dilaksanakan dengan tegas tetapi juga adil.	

Isu: Kekurangan *Caregiver* yang Berkemahiran dan tetap

Isu : Kekurangan 'caregiver' yang berkemahiran, terlatih dan bekerja secara tetap di pusat penjagaan warga emas.

Penerangan Isu: Pada masa ini, majoriti penjaga warga emas terdiri daripada sukarelawan yang tidak mempunyai latihan formal dalam penjagaan warga emas. Penjagaan warga emas memerlukan kemahiran khusus melibatkan aspek fizikal, psikologi, emosi, komunikasi dan kesabaran tinggi. Industri ini juga kurang menarik minat belia tempatan kerana gaji yang rendah, waktu kerja yang panjang, tekanan kerja tinggi, serta risiko keselamatan. Keadaan ini menyebabkan kadar keluar masuk pekerja yang tinggi dan ketidakstabilan operasi pusat penjagaan.

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
1	Belia tempatan tidak berminat kerana kerja dianggap berat, kotor, tidak glamor dan sangat mencabar emosi Kerja penjagaan sering dilihat sebagai pekerjaan yang memerlukan tenaga fizikal tinggi seperti mengangkat, memandikan dan mengurus warga emas yang uzur.	Melaksanakan Kempen Kerjaya Penjagaan Warga Emas melalui siaran media seperti RTM, media sosial dan program komuniti bagi mengubah persepsi masyarakat. Kempen kesedaran awam perlu dilaksanakan secara berfokus melalui saluran media arus perdana seperti	Skim insentif gaji kepada penjaga warga emas bertauliah. Skim insentif gaji khusus kepada penjaga yang memiliki sijil dan latihan diiktiraf perlu diperkenalkan bagi meningkatkan daya tarikan bidang ini sebagai satu kerjaya profesional.	- APPGM - JKM - Kementerian Penerangan - RTM - JPSM - NGO Kebajikan - Institusi Latihan

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
	Selain itu, ia juga melibatkan tekanan emosi kerana berhadapan dengan pesakit nyanyuk, sensitif, mudah marah dan tidak <i>glamour</i> turut menyebabkan belia tempatan kurang berminat untuk menceburkan diri dalam bidang ini. Tiada kesedaran awam bahawa penjagaan warga emas adalah profesion profesional. Masyarakat masih melihat kerjaya penjagaan warga emas sebagai kerja biasa tanpa kepakaran khusus, sedangkan profesion ini memerlukan latihan, pengetahuan kesihatan, etika kerja, kemahiran komunikasi serta pemahaman psikologi warga emas.	RTM, radio, televisyen, disamping platform media sosial seperti facebook, tiktok, instagram dan youtube. Kandungan kempen boleh merangkumi perkongsian kisah kejayaan, testimoni, dokumentari kehidupan warga emas serta penerangan tentang kepentingan profession ini kepada masyarakat. Selain itu, program belia juga perlu dilaksanakan bagi mendekatkan bidang penjagaan dengan golongan muda serta mengubah persepsi bahawa ia bukan sekadar kerja biasa, tetapi satu profesion yang murni dan profesional.	Insentif ini boleh diberikan dalam bentuk elaun kemahiran, kenaikan gaji minimum khas bagi penjaga terlatih atau bantuan subsidi gaji oleh kerajaan. Langkah ini bukan sahaja dapat menggalakkan lebih ramai belia menceburi bidang ini, malah mampu mengurangkan kadar berhenti kerja serta meningkatkan motivasi dan kualiti perkhidmatan penjagaan warga emas.	

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
2	Waktu kerja panjang sehingga 12 jam akibat kekurangan kakitangan. Kekurangan tenaga kerja menyebabkan pusat jagaan terpaksa melaksanakan sistem syif panjang sehingga 12 jam sehari. Keadaan ini menyebabkan keletihan fizikal dan mental kepada penjaga dan seterusnya memberi kesan kepada kualiti perkhidmatan, tahap fokus, keselamatan pesakit serta meningkatkan risiko kelelahan emosi, mental dan fizikal (<i>burnout</i>) dalam kalangan pekerja.	Menubuhkan Pusat Latihan Penjagaan Komuniti yang menawarkan kursus asas, lanjutan dan pensijilan. Penubuhan Pusat Latihan Penjagaan Komuniti di peringkat daerah bertujuan menyediakan akses latihan yang lebih mudah dan mampu kepada masyarakat setempat. Pusat ini boleh menawarkan kursus asas seperti penjagaan kebersihan diri, pergerakan dan pemindahan pesakit, pemakanan dan nutrisi, keselamatan, serta kursus lanjutan seperti pengendalian pesakit demensia, penjagaan pesakit terlantar dan kesihatan mental. Penyediaan pensijilan pula dapat meningkatkan	Mewujudkan tahap laluan kerjaya jelas Junior – Senior – Penyelia. Laluan kerjaya yang jelas dan berstruktur amat penting supaya bakal pekerja melihat bidang ini sebagai satu kerjaya jangka panjang, bukan sekadar pekerjaan sementara. Struktur seperti tahap <i>Junior</i>, <i>Senior</i> dan seterusnya Penyelia atau Pengurus Operasi akan mewujudkan peluang kenaikan pangkat berdasarkan pengalaman, prestasi dan kelayakan. Ini secara tidak langsung meningkatkan profesionalisme dalam industri penjagaan warga emas serta memberi jaminan	

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
	Tiada pusat latihan formal dan <i>on-the-job training</i> yang tersusun. Setakat ini, kebanyakan penjaga warga emas hanya belajar secara tidak formal melalui pengalaman di tempat kerja tanpa modul latihan standard. - Ketiadaan pusat latihan khusus dan sistem latihan sambil bekerja yang tersusun menyebabkan tahap kemahiran tidak seragam dan menjejaskan kualiti penjagaan warga emas.	pengiktirafan terhadap graduan latihan serta membolehkan mereka lebih mudah diserap ke pasaran kerja.	masa depan kepada para pekerja.	
3	Gaji tidak menarik dan tiada laluan kerjaya (<i>career pathway</i>). Struktur gaji yang rendah dan tidak setimpal dengan tahap kesukaran kerja menyebabkan ramai pekerja tidak menjadikan kerjaya penjagaan warga emas	Melaksanakan Program Latihan dan Pensijilan Penjagaan Berstruktur. Program latihan dan pensijilan berstruktur perlu dibangunkan dengan silibus standard yang meliputi aspek teori dan praktikal seperti asas	Pengiktirafan pensijilan di peringkat persekutuan. Pembangunan pensijilan yang standard dan diiktiraf di peringkat persekutuan akan memastikan kualiti latihan penjagaan adalah seragam	

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
	sebagai pilihan kerjaya jangka masa panjang. Selain itu, ketiadaan laluan kerjaya yang jelas seperti kenaikan pangkat, atau peluang peningkatan kemahiran menyebabkan bidang ini tidak mempunyai daya tarikan sebagai satu profesion yang stabil. • Tiada bantuan langsung kerajaan secara khusus untuk latihan penjagaan. Pada masa ini tiada skim bantuan kewangan atau geran latihan yang khusus dan konsisten daripada kerajaan kepada pusat jagaan atau individu yang berminat untuk mengikuti latihan penjagaan.	kejururawatan warga emas, etika kerja, komunikasi berkesan, pengurusan emosi, keselamatan tempat kerja dan perlindungan diri. Pensijilan yang dikeluarkan hendaklah diiktiraf oleh agensi berkaitan supaya graduan mempunyai kelayakan yang sah untuk bekerja di pusat penjagaan, hospital, rumah persendirian atau institusi kesihatan lain. Program ini juga boleh dijadikan asas kepada pembentukan profesion penjagaan yang lebih sistematik di Malaysia.	dan memenuhi keperluan industri. Pensijilan ini juga membolehkan penjaga mendapat pengiktirafan rasmi sebagai tenaga kerja profesional, sekaligus meningkatkan kebolehpasaran mereka di pusat jagaan, hospital, rumah persendirian serta institusi kesihatan yang lain. Ia juga membantu majikan mendapatkan tenaga kerja yang benar-benar kompeten dan terlatih.	

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
	Keadaan ini membantutkan usaha melahirkan lebih ramai tenaga kerja mahir tempatan dalam sektor penjagaan warga emas.			
4	Tekanan emosi tinggi kerana menghadapi warga emas yang uzur, nyanyuk dan sukar berkomunikasi. Sebahagian besar warga emas mengalami masalah kesihatan mental seperti demensia, alzheimer, dan kemurungan yang menyukarkan komunikasi. Situasi ini sering menyebabkan salah faham, kemarahan dan keletihan emosi kepada penjaga yang memerlukan tahap kesabaran, empati serta ketahanan mental yang sangat tinggi.	Menyediakan Latihan <i>On-The-Job Training</i> di Pusat Jagaan sedia ada. Latihan secara praktikal melalui konsep <i>on-the-job training</i> amat penting bagi memastikan peserta memahami realiti sebenar tugas penjagaan. Melalui penempatan latihan di pusat jagaan sedia ada, peserta berpeluang mempraktikkan kemahiran yang dipelajari secara terus, dibimbing oleh penjaga berpengalaman serta didedahkan dengan situasi	Penglibatan belia melalui latihan berasaskan komuniti. Program latihan berasaskan komuniti perlu diperluaskan bagi menarik penyertaan belia setempat, khususnya mereka yang tidak melanjutkan pengajian ke peringkat lebih tinggi atau sedang mencari peluang kerjaya. Latihan ini boleh dilaksanakan di pusat komuniti, balairaya atau institusi latihan tempatan dengan yuran minima atau secara tajaan.	

BIL	CABARAN SEMASA	CADANGAN PENYELESAIAN	CADANGAN PENYELESAIAN CABARAN	AGENSI BERKAITAN
		sebenar seperti pengurusan pesakit terlantar, pengendalian warga emas, masalah pengurusan mental dan tindakan awal serta respons terhadap kecemasan. Pendekatan ini bukan sahaja meningkatkan keyakinan bakal pekerja, malah memudahkan proses penempatan pekerjaan selepas tamat latihan.	Pendekatan ini bukan sahaja mampu melahirkan lebih ramai penjaga warga emas tempatan, malah turut membantu mengurangkan kadar pengangguran belia serta membina ekonomi yang lebih mampan.	

Penyelesaian Jangka Pendek

Sebagai langkah intervensi awal bagi menangani isu kekurangan penjagaan warga emas berkemahiran serta membuka peluang pekerjaan baharu dalam komuniti, pihak APPGM-SDG telah menyediakan dana bantuan sebanyak **RM40,000 kepada Comfort Aged Care Centre**. Dana ini bertujuan untuk pelaksanaan kursus penjagaan warga emas kepada orang awam yang berminat, khususnya belia dan komuniti setempat, agar mereka dapat dibekalkan dengan kemahiran asas, pendedahan praktikal serta pensijilan awal dalam bidang penjagaan warga emas.

Inisiatif ini bukan sahaja berfungsi sebagai pemangkin kepada pembangunan tenaga kerja mahir tempatan dalam sektor penjagaan warga emas, malah turut mewujudkan peluang pekerjaan baharu yang lebih tersusun dan profesional. Melalui pelaksanaan kursus ini, peserta berpotensi untuk diserap terus sebagai tenaga kerja di pusat penjagaan atau ditempatkan di institusi berkaitan, sekali gus membantu mengurangkan kebergantungan kepada tenaga tidak terlatih serta meningkatkan kualiti perkhidmatan penjagaan warga emas di kawasan Putatan dan sekitarnya.

Diharapkan intervensi awal ini dapat menjadi model rintis (*pilot project*) yang boleh diperluaskan ke daerah lain pada masa akan datang melalui sokongan berterusan agensi kerajaan, NGO dan pihak industri, selaras dengan agenda pembangunan sosial mampan dan kesejahteraan warga emas negara.

Caregiver Training Program

Learn Today, Care Tomorrow.

Features of the training course

1. Duration is 3 months
2. 20% classroom learning and 80% on-the-job training at care homes
3. Provide job placement after completing the course
4. Eligible to join Caregiver Alumni chat continue receiving technical support and learning

Training Provided

1. Starter kit with learning materials
2. Lunch pack during classroom learning
3. On the job training allowance
4. Accommodation & transportation
5. PA insurance & Medical care

Eligibility

1. Malaysia citizen
2. Aged 18 – 45 years old
3. Male/Female
4. Passed SPM
5. Medically fit (certified by a Government Hospital doctor)

Sponsored by: APPGM-SDG, P173 Putatan
Location: Kanaan Nursing Home, Petagas
Intake: November 2025

For more info, please contact:
019-8811030 (Kent Chau) or
013-8519266 (Chelphine Chung)
Application Deadline:
30th October 2025

Trainer:
Mr. Kent Chau
Founder of
Comfort Aged Care Centre,
Kanaan Nursing Home &
Labuan Aged Care Centre

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan bagi Parlimen Putatan ini telah mencapai matlamatnya untuk menyemai kesedaran mengenai SDG, mengukuhkan jaringan kerjasama antara agensi dan merangka strategi dalam menangani cabaran pembangunan tempatan.

Dua isu utama telah dibincangkan iaitu

- 1. Kekurangan Perumahan Rakyat (PPR) dan Pertumbuhan Setinggan:** Merangkumi aspek kekangan ketersediaan PPR yang rendah, migrasi dan kemasukan PATI, serta cadangan pendekatan "Sifar Setinggan" bagi menangani isu ini. Cadangan yang diutarakan telah dibahaskan secara seimbang merangkumi aspek penguatkuasaan, penyediaan perumahan alternatif dan pertimbangan kemanusiaan.
- 2. Cabaran Pusat Penjagaan Warga Emas:** Membahaskan cabaran kekurangan fasiliti, tenaga kerja mahir (*caregiver*) dan sumber yang berterusan untuk industri penjagaan warga emas yang semakin tinggi permintaannya.

Hasil daripada perbincangan bagi kedua-dua isu diatas, para peserta telah mengutarakan beberapa cadangan bagi mengatasi permasalahan tersebut. Bagi isu pertama, para peserta telah mencadangkan tiga penyelesaian iaitu:

- Melaksanakan dasar "sifar setinggan"
- Perobohan dan penguatkuasaan oleh pemilik tanah
- Penyediaan perumahan alternatif (PPR)

Manakala, bagi isu kedua, sebanyak 4 cadangan telah diutarakan iaitu:

- Melaksanakan kempen kerjaya penjagaan warga emas melalui siaran media
- Menubuhkan pusat latihan penjagaan komuniti yang menawarkan kursus asas, lanjutan dan pensijilan
- Melaksanakan program latihan dan pensijilan penjagaan berstruktur
- Menyediakan latihan *on-the-job training* di pusat jagaan sedia ada

Bengkel ini diakhiri dengan bacaan ikrar sebagai simbolik pembentukan Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan SDG. Ikrar ini menandakan komitmen wakil agensi dalam usaha untuk menyetempatan SDG secara inklusif di peringkat tempatan.

Diharapkan hasil dapatan, cadangan penyelesaian dan jaringan yang terbina melalui bengkel ini akan menjadi pemangkin kepada tindakan kolektif yang lebih tersusun. Usaha berterusan semua pihak berkepentingan adalah penting untuk menterjemahkan

perbincangan menjadi realiti, seterusnya menjadikan Putatan sebuah kawasan yang menawarkan kualiti hidup yang tinggi, mampan dan inklusif untuk semua penduduknya.

Penghargaan

Setinggi-tinggi penghargaan diucapkan kepada Ahli Parlimen Putatan merangkap , YB Datuk Ir. Shahelmey bin Yahya atas sokongan yang Telah diberikan sepanjang bengkel ini berlangsung. Dalam ucapan perasmianya, beliau menyatakan bahawa bengkel ini telah berjaya mewujudkan satu platform libat urus yang berkesan untuk mengenal pasti isu-isu pembangunan tempatan secara kolektif dan inklusif. Beberapa isu utama Parlimen Putatan telah berjaya dibincangkan dengan mendalam termasuk isu kekurangan perumahan rakyat, pertumbuhan setinggan, cabaran pusat warga emas serta ketiadaan pengurusan sisa yang sistematik. Pengenalpastian isu-isu ini menjadi asas yang kukuh untuk merangka pelan tindakan yang lebih tersasar dan praktikal.

**YB Datuk Ir. Shahelmey
bin Yahya**

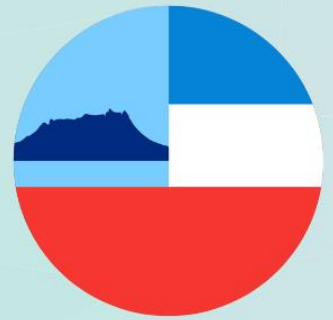
*Ahli Parlimen Putatan
Merangkap Timbalan Ketua
Menteri dan
Menteri Kerja Raya Sabah*

... saya menyeru agar bengkel hari ini menjadi platform untuk merangka pelan tindakan bersama yang jelas dengan penekanan kepada keberkesanan pelaksanaan. Kita mesti memastikan setiap inisiatif yang dirancang membawa impak positif yang dapat dirasakan oleh rakyat di Putatan.

Dalam ucapan penutupnya, beliau menyampaikan harapan agar Putatan dapat menjadi sebuah daerah atau kawasan yang menyediakan "quality of life" (kualiti hidup) yang baik untuk penduduknya.

Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti P.189 Semporna

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang	98
Objektif	99
Kaedah Pelaksanaan	100
Ringkasan Aktiviti yang telah Dijalankan	100

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I: Sesi Pengenalan (<i>Ice Breaking</i>)	101
Aktiviti II: Pendedahan Mengenai SDG	103
Aktiviti III: Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Semporna	104
Aktiviti IV: Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan	106

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan: Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi	107
--	-----

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup	128
---------	-----

BAHAGIAN 1 Pengenalan

Latar Belakang

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan bagi Parlimen Semporna (P.189) telah berjaya dilaksanakan pada 12 Februari 2026 (Khamis) bertempat di Hotel Seafest, Semporna. Seramai 19 orang peserta yang terdiri daripada pelbagai agensi kerajaan peringkat daerah telah hadir.

Penolong Pegawai Daerah, YBrs. Puan Erna Eriana binti Ali Mansa turut hadir menyampaikan ucapan amanat dan merasmikan sesi bengkel. Jadual di bawah merupakan senarai agensi kerajaan peringkat daerah yang telah hadir ke bengkel ini;

BIL	SENARAI AGENSI
1.	Pejabat Daerah dan Tanah (PDT) Semporna
2.	Majlis Daerah Semporna
3.	Polis DiRaja Malaysia (PDRM), Semporna
4.	Jabatan Imigresen Malaysia (JIM), Semporna
5.	Unit Pemimpin dan Pembangunan Masyarakat (UPPM)
6.	Pejabat Kesihatan Daerah, Semporna
7.	Jabatan Perikanan Semporna
8.	Jabatan Hal Ehwal Agama Islam Negeri Sabah
9.	Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM), Semporna
10.	Jabatan Alam Sekitar (JAS) Semporna
11.	Sabah Parks (Taman-Taman Sabah)

Objektif

Objektif utama bengkel ini adalah:

- **Meningkatkan kesedaran dan pemahaman mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (SDG):** Bengkel ini bertujuan untuk memberikan pendidikan kepada peserta mengenai 17 SDG, kepentingannya di peringkat tempatan, serta kesannya terhadap kelestarian sosial, ekonomi, dan alam sekitar.
- **Menggalakkan kerjasama antara agensi dalam menangani cabaran pembangunan dan isu komuniti di peringkat tempatan:** Pengukuhan kerjasama antara-agensi dapat memanfaatkan sumber secara lebih cekap, meningkatkan keupayaan menyelesaikan masalah, serta mewujudkan penyelesaian holistik yang sesuai dengan keperluan masyarakat setempat.
- **Mengenal pasti dan menggalakkan penglibatan agensi berautoriti serta pemimpin tempatan untuk menerajui pelaksanaan SDG di peringkat akar umbi:** Mengenal pasti dan memperkasakan pemimpin tempatan, pegawai kerajaan daerah, dan wakil komuniti yang berpotensi menjadi penggerak utama SDG, memberi inspirasi kepada orang lain, serta mendorong kesan jangka panjang dalam komuniti mereka.
- **Mengintegrasikan prinsip SDG dalam proses kerja harian, tadbir urus, dan rangka dasar :** Selain meningkatkan kesedaran dan perancangan, mengamalkan prinsip SDG dalam pembuatan keputusan harian dapat memastikan kelestarian kekal sebagai keutamaan dalam pentadbiran dan pembangunan. Ini melibatkan penyelarasan dasar, prosedur kerja, dan perancangan strategik dengan sasaran SDG, sekaligus membawa kepada perubahan institusi yang dapat meningkatkan kecekapan tadbir urus, pembangunan komuniti, dan pengurusan alam sekitar secara berterusan.

Kesemua objektif ini secara kolektif menyumbang kepada membangunkan budaya kelestarian, memastikan bahawa SDG bukan sahaja difahami tetapi dilaksanakan secara aktif pada semua peringkat tadbir urus dan penglibatan komuniti.

Kaedah Pelaksanaan

Berikut merupakan kaedah penyampaian yang telah digunakan sepanjang program berlangsung:

- Syarahan interaktif
- Perkongsian pengalaman
- Aktiviti dan permainan interaktif
- Perbincangan dalam kumpulan
- Pembentangan kumpulan

Ringkasan Aktiviti yang Telah Dijalankan

Bengkel yang telah dijalankan ini merangkumi empat (4) aktiviti utama yang berikut;

- **Aktiviti I** : Sesi pengenalan 'ice-breaking'
- **Aktiviti II** : Pendedahan Mengenai SDG
- **Aktiviti III** : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Semporna
- **Aktiviti IV** : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

Peserta Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Semporna.

BAHAGIAN 2 Aktiviti Bengkel

Aktiviti I : Sesi Pengenalan (*Ice-Breaking*)

Bengkel telah dimulakan dengan sesi pengenalan (*ice breaking*) melalui permainan interaktif BINGO. Sesi ini bertujuan untuk memberi peluang kepada peserta untuk berinteraksi antara satu sama lain bagi mendapatkan suasana harmoni sebelum bengkel dimulakan. Sebagai galakan semangat, peserta terawal yang berjaya menyelesaikan aktiviti ini turut menerima hadiah saguhati.

Antara peserta terawal yang berjaya menyelesaikan aktiviti permainan BINGO semasa sesi Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Semporna.

Aktiviti II : Pendedahan Mengenai SDG

Selepas sesi *ice-breaking*, bengkel diteruskan dengan pengenalan Kumpulan Rentas Parti Parlimen Malaysia mengenai Matlamat Pembangunan Mampan (APPGM-SDG) dan penjelasan yang lebih terperinci mengenai 17 Matlamat Pembangunan Mampan.

Sesi ini menghuraikan dengan lebih mendalam peranan penting SDG dalam pembangunan mampan serta bagaimana agensi-agensi boleh memainkan peranan aktif dalam mencapai sasaran tersebut. Para peserta turut didedahkan dengan langkah praktikal yang boleh diambil oleh agensi untuk menyelaraskan operasi dan program mereka dengan prinsip-prinsip SDG.

Permainan aplikasi *kahoot* turut dimainkan sebagai menguji tahap kefahaman peserta. Seramai tiga orang peserta yang mendapat markah tertinggi turut diberikan hadiah sebagai galakan kepada mereka.

Penerangan APPGM dan SDG serta aktiviti permainan aplikasi Kahoot di Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Semporna.

Aktiviti III : Perbincangan Penyelesaian Isu Parlimen Semporna

Pengisian aktiviti bagi sesi seterusnya adalah **perbincangan antara-agensi dalam mencari penyelesaian isu setempat**. Pembentangan isu-isu yang diperolehi hasil daripada lawatan pemetaan isu telah disampaikan oleh ketua penyelidik, Mc Jeanet Lempisik.

Isu yang telah dipilih untuk diberi perhatian dan dibincangkan adalah seperti berikut;

- **Kumpulan 1:** Komuniti rentan yang terpinggir.
- **Kumpulan 2:** Cabaran pengurusan sisa pepejal dan implikasi terhadap alam sekitar serta pembangunan pelancongan.

*Sesi Perbincangan dan Pembentangan di Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat
Pembangunan Mampan Parlimen Semporna.*

Aktiviti IV : Kumpulan Sokongan Penyampaian Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan

Kumpulan Sokongan Penyampaian dan Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan merupakan satu inisiatif kolaboratif yang melibatkan kakitangan agensi kerajaan di peringkat negeri dan daerah di dalam sesebuah kawasan Parlimen bersama kumpulan pemimpin setempat dan ahli komuniti.

Kumpulan ini ditubuhkan dengan tujuan untuk memastikan pelaksanaan SDG dilaksanakan secara menyeluruh dan inklusif sehingga ke peringkat akar umbi. Ini bagi memastikan tiada individu atau kelompok masyarakat yang terpinggir atau ketinggalan dalam proses pembangunan yang dilaksanakan.

Sebagai simbolik komitmen dan sokongan terhadap penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan, bacaan ikrar telah diadakan oleh wakil-wakil agensi kerajaan yang hadir.

Bacaan Ikrar Antara-Agensi Semasa Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan Parlimen Semporna.

BAHAGIAN 3 Hasil Dapatan

Hasil Dapatan : Cadangan Penyelesaian Isu oleh Agensi

Beberapa isu telah dipilih untuk dibincangkan hasil daripada aktiviti pemetaan isu yang telah dijalankan. Penerangan isu adalah seperti berikut;

BIL.	ISU
1.	Komuniti rentan yang terpinggir 1.1 Implikasi komuniti rentan terpinggir terhadap hak manusia. • Dari segi akses pendidikan, ketiadaan dokumen rasmi seperti sijil kelahiran atau kad pengenalan menyebabkan kanak-kanak tidak dapat mendaftar di sekolah kerajaan. Keadaan ini memaksa mereka bergantung kepada sekolah alternatif atau pusat pembelajaran komuniti yang biasanya dikendalikan oleh NGO. Walaupun inisiatif ini membantu, ia masih terhad dari sumber, kurikulum dan pengiktirafan formal. Akibatnya, ramai kanak-kanak dalam komuniti ini kekal buta huruf, tercicir daripada sistem pendidikan dan berisiko terlibat dalam masalah sosial serta eksploitasi ekonomi sejak usia muda. • Komuniti rentan tidak mendapat rawatan subsidi menyebabkan mereka terpaksa membayar kos rawatan yang jauh lebih tinggi di hospital atau klinik. • Komuniti rentan berhadapan dengan risiko kehilangan tempat tinggal akibat operasi perobohan penempatan. Banyak rumah mereka yang dibina di kawasan pesisir atau atas air dianggap sebagai penempatan tidak sah, lalu menjadi sasaran operasi penguatkuasaan. 1.2 Diskriminasi dan eksploitasi dalam sektor pekerjaan dan pelancongan • Perkembangan pesat sektor pelancongan yang tertumpu di kawasan pulau-pulau seperti Sipadan dan Mabul secara tidak langsung telah mewujudkan ruang kepada diskriminasi dan eksploitasi tenaga kerja dalam kalangan komuniti rentan, khususnya individu tanpa dokumen. Golongan ini sering diambil bekerja sebagai pemandu pelancong, kru bot, pekerja resort atau penyelam tanpa sebarang kontrak pekerjaan yang sah. Ketidadaan dokumen rasmi menjadikan mereka “tenaga kerja tidak formal” yang mudah dimanipulasi kerana mereka tidak mempunyai perlindungan undang-undang, tidak berani membuat aduan, dan sentiasa berhadapan dengan risiko ditahan pihak berkuasa. Dalam banyak situasi, majikan mengambil kesempatan dengan menawarkan pekerjaan secara lisan tanpa terma yang jelas, sekaligus membuka ruang kepada penindasan dari segi waktu kerja

BIL.	ISU
	yang panjang, beban tugas berlebihan serta tiada jaminan keselamatan pekerjaan. • Pekerja tanpa kad pengenalan dilaporkan menerima bayaran gaji gaji serendah RM500 hingga RM600 sebulan, jauh di bawah kadar gaji minimum yang ditetapkan oleh kerajaan Malaysia. Lebih membimbangkan, mereka tidak diberikan slip gaji atau sebarang rekod pembayaran menjadikan mereka tidak mempunyai bukti sekiranya berlaku pertikaian atau penipuan gaji. Situasi ini mengekalkan mereka dalam kitaran kemiskinan kerana pendapatan yang diterima tidak mencukupi untuk menampung kos sara hidup, apatah lagi untuk meningkatkan taraf hidup atau menyimpan untuk masa depan. Dalam masa yang sama, mereka juga tidak dilindungi oleh caruman keselamatan sosial seperti PERKESO atau KWSP sekaligus meningkatkan lagi kerentanan mereka terhadap risiko kemalangan atau ketidakupayaan bekerja. • Fenomena ini berkait rapat dengan strategi majikan untuk mengurangkan kos operasi dan mengelakkan tanggungjawab formal sebagai pemberi kerja. Dengan menggaji pekerja tanpa dokumen, majikan tidak perlu mematuhi undang-undang buruh seperti pembayaran gaji minimum, waktu kerja standard, cuti tahunan, atau perlindungan keselamatan dan kesihatan pekerjaan (<i>shadow economy</i>) yang bergantung kepada tenaga kerja murah dan tidak dilindungi, khususnya dalam industri pelancongan yang sangat kompetitif. Secara tidak langsung, amalan ini bukan sahaja menindas pekerja rentan, malah merendahkan standard industri dan menjejaskan usaha kerajaan dalam memastikan pekerjaan yang adil dan bermaruah. 1.3 Kekurangan data rasmi bagi komuniti rentan • Ketiadaan statistik yang menyeluruh dan tepat mengenai jumlah sebenar individu tanpa dokumen serta mereka yang tidak mempunyai kewarganegaraan menjadi salah satu cabaran utama dalam memahami skala sebenar isu ini. Golongan ini sering berada di luar sistem pendaftaran rasmi negara, sama ada kerana faktor sejarah migrasi, kelahiran yang tidak didaftarkan, atau status ibu bapa yang juga tidak mempunyai dokumen sah. Akibatnya, data rasmi kerajaan tidak mencerminkan realiti sebenar di lapangan, manakala usaha pengumpulan data oleh NGO pula bersifat terhad dan tidak seragam. Kekosongan maklumat ini menyebabkan komuniti rentan ini menjadi “tidak kelihatan” dalam perancangan dasar, sekaligus menyumbang kepada pengabaian berterusan terhadap keperluan asas mereka. • Ketiadaan data yang komprehensif ini turut menyukarkan pihak kerajaan dan organisasi bukan kerajaan untuk menilai tahap keparahan masalah serta merancang intervensi yang bersasar. Tanpa angka yang jelas, sukar untuk menentukan berapa ramai kanak-kanak

BIL.	ISU
	yang memerlukan akses pendidikan alternatif, berapa banyak sumber kesihatan yang perlu disediakan atau jenis bantuan sosial yang paling relevan. Ini menyebabkan banyak program yang dilaksanakan bersifat umum dan tidak mencukupi, atau dalam sesetengah kes tidak sampai kepada kumpulan sasaran yang sebenar. Malah kekurangan data juga menyukarkan usaha pemantauan dan penilaian (<i>baseline</i>) yang kukuh untuk dijadikan rujukan. • Tanpa pemetaan yang tepat, bantuan sosial berisiko diagihkan secara tidak seimbang, dengan sesetengah komuniti tercicir sepenuhnya. Dalam sektor pendidikan, kekurangan data menyebabkan perancangan infrastruktur atau sokongan kepada sekolah alternatif tidak dapat dilakukan secara strategik. Begitu juga dalam sektor kesihatan, di mana keperluan sebenar seperti imunisasi, rawatan penyakit berjangkit atau perkhidmatan ibu dan anak sukar diramal. Dari sudut ekonomi, ketiadaan pengiktirafan rasmi terhadap komuniti ini juga menghadkan peluang mereka untuk memasuki pasaran pekerjaan formal yang lebih stabil dan dilindungi.
2.	Cabaran pengurusan sisa pepejal dan implikasi terhadap alam sekitar serta pembangunan pelancongan 2.1 Kaedah pelupusan sampah yang tidak lestari • Kebanyakan komuniti, khususnya yang tinggal di rumah atas air, tidak mempunyai akses kepada sistem pengurusan sisa pepejal yang teratur seperti tong sampah, tapak pelupusan, atau perkhidmatan kutipan berkala. Tambahan pula, ketiadaan kawasan daratan yang sesuai untuk membuang atau mengurus sampah menyebabkan laut menjadi satu-satunya pilihan yang praktikal bagi mereka. Amalan ini bukanlah semata-mata sikap tidak bertanggungjawab, tetapi lebih kepada keterpaksaan akibat ketiadaan alternatif yang munasabah dan kemampuan terhad untuk mengurus sisa secara lebih lestari. • Namun begitu, kesan daripada amalan ini adalah sangat serius terhadap ekosistem marin. Pembuangan sampah, termasuk plastik, sisa makanan, dan bahan buangan lain, menyumbang kepada pencemaran laut yang menjejaskan kualiti air serta hidupan marin seperti ikan, terumbu karang, dan hidupan dasar laut. Sampah plastik khususnya boleh terurai menjadi mikroplastik yang memasuki rantai makanan, sekali gus memberi kesan jangka panjang kepada biodiversiti dan keselamatan makanan. Dalam konteks Semporna yang terkenal dengan keindahan marin dan menjadi tumpuan pelancongan, pencemaran ini juga boleh menjejaskan imej kawasan serta kelestarian industri pelancongan berasaskan alam semula jadi. • Nelayan tempatan berdepan dengan penurunan hasil tangkapan akibat kemerosotan habitat ikan dan pencemaran kawasan perairan. Dalam masa yang sama, komuniti yang tinggal di kawasan tersebut terdedah kepada risiko kesihatan seperti penyakit kulit, jangkitan

BIL.	ISU
	bakteria, dan penyakit bawaan air akibat persekitaran yang tercemar. Keadaan ini mewujudkan satu kitaran masalah di mana kekurangan kemudahan asas membawa kepada pencemaran, dan pencemaran pula menjejaskan sumber rezeki serta kesejahteraan komuniti itu sendiri. 2.2 Imej Semporna sebagai destinasi pelancongan antarabangsa akan tercemar • Pembuangan sampah ke laut di kawasan Semporna bukan sahaja memberi kesan kepada alam sekitar dan kesihatan, malah turut menjejaskan nilai estetika dan daya tarikan semula jadi kawasan tersebut. Perairan yang sepatutnya jernih dan indah kini tercemar dengan longgokan sampah terapung seperti plastik, botol, dan sisa domestik lain. Keadaan ini merosakkan pemandangan semula jadi yang menjadi aset utama kepada industri pelancongan di Semporna, khususnya kerana kawasan ini terkenal dengan keindahan pulau-pulau dan biodiversiti marin yang unik. Apabila imej persekitaran tercalar, pengalaman pelancong turut terjejas, dan sekali gus boleh mengurangkan minat pelawat untuk datang atau kembali semula ke destinasi ini. • Selain itu, pencemaran laut juga mengganggu kelancaran aktiviti pelancongan seperti menyelam, snorkeling dan bot persiaran. Kehadiran sampah di dalam air bukan sahaja mengurangkan jarak penglihatan bagi aktiviti menyelam, malah boleh membahayakan keselamatan pelancong serta pengusaha pelancongan. Dalam operasi bot, masalah seperti kipas enjin yang sering tersangkut dengan plastik atau tali sampah menjadi antara cabaran utama, menyebabkan kerosakan peralatan, peningkatan kos penyelenggaraan, dan gangguan kepada jadual perjalanan pelancong. Situasi ini bukan sahaja memberi kesan kepada kecekapan operasi, tetapi juga menjejaskan reputasi penyedia perkhidmatan pelancongan tempatan. 2.3 Kekurangan infrastruktur dan kemudahan rumah sampah/tempat pengumpulan sampah • Kekurangan infrastruktur dan kemudahan rumah sampah atau tempat pengumpulan sisa merupakan antara punca utama kepada masalah pengurusan sampah di Semporna, khususnya di kawasan penempatan atas air dan perkampungan pesisir. Kebanyakan kawasan ini tidak dilengkapi dengan kemudahan asas seperti tong sampah yang mencukupi, pusat pengumpulan berpusat, atau sistem kutipan sisa yang konsisten dan berjadual. Dalam keadaan ini, komuniti setempat tidak mempunyai pilihan yang praktikal untuk mengurus sisa pepejal secara teratur, lalu mendorong kepada amalan pembuangan sampah secara terus ke laut atau kawasan sekitar. Kekangan geografi seperti

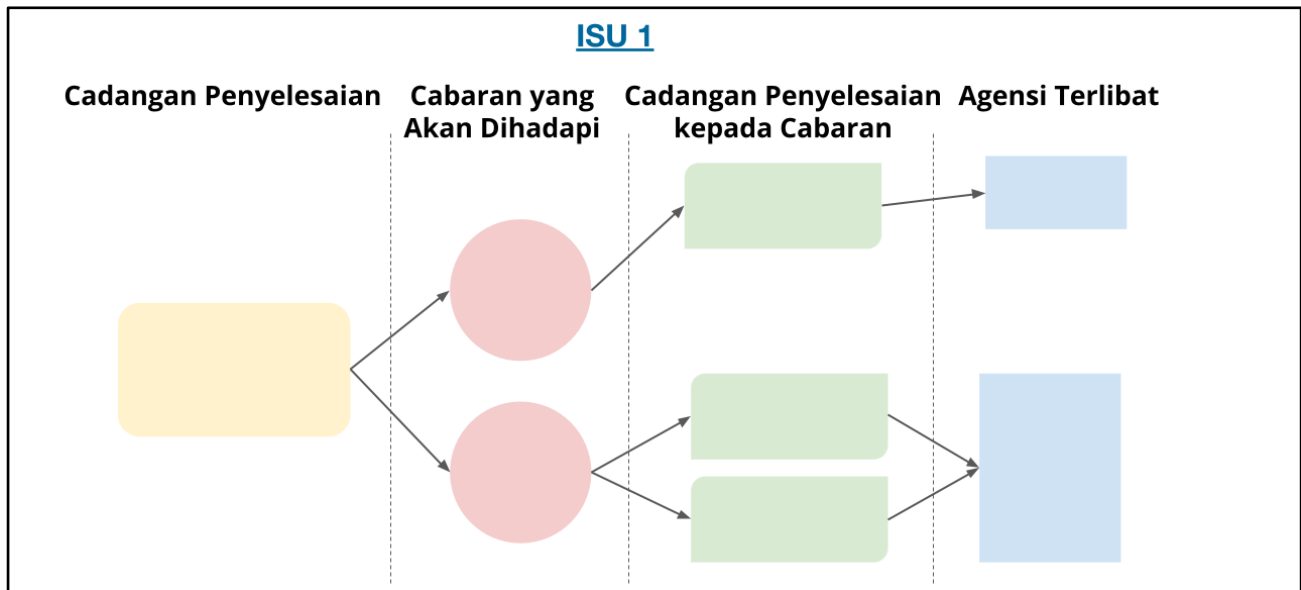
BIL.	ISU
	kedudukan rumah di atas air dan ketiadaan ruang daratan turut memburukkan keadaan kerana menyukarkan pembinaan infrastruktur pengurusan sisa yang konvensional.

Imbas kod QR ini bagi
mendapatkan laporan
penuh

Perbincangan penyelesaian isu ini telah dijalankan berdasarkan kerangka dibawah:

Isu : Cabaran Komuniti Rentan yang Terpinggir

Komuniti rentan khususnya golongan *stateless* atau digelar *Palauh* dalam kalangan komuniti setempat antara yang dikenal pasti sebagai kumpulan yang sering dipergunakan oleh pihak tertentu akibat ketiadaan dokumen sah, tahap pendidikan yang rendah serta keterbatasan akses kepada perkhidmatan asas. Komuniti *Palauh* dahulu tinggal di atas air namun mereka kini telah mula berpindah ke darat dan hidup bercampur dengan penduduk kampung di sekitar Semporna. Atas dasar simpati dan ehsan masyarakat, mereka sentiasa dibantu dan dilindungi namun ketiadaan dokumen dan status perundangan yang sah menyebabkan golongan ini mudah terjerumus dalam aktiviti jenayah, menjadi mangsa eksploitasi serta terlibat dalam kegiatan rentas sempadan yang sukar dikawal.

Berdasarkan kenyataan isu yang dibincangkan, wakil agensi yang hadir bersetuju bahawa masalah berkaitan status kewarganegaraan, keselamatan dan kebajikan komuniti *stateless* merupakan isu kompleks yang berlarutan serta memberi impak besar di daerah Semporna. Isu ini bukan sahaja melibatkan aspek penguatkuasaan undang-undang, malah turut memberi kesan langsung terhadap penyampaian perkhidmatan pendidikan, kesihatan, kebajikan sosial dan keselamatan awam.

Komuniti Palauh Semporna : Sumber Harian Metro

Berikut antara cabaran semasa yang dihadapi oleh agensi yang telah dinyatakan sepanjang sesi bengkel dijalankan.

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
1.	Jabatan Kebajikan Masyarakat	- Menyediakan perkhidmatan kebajikan termasuk penyediaan tempat tinggal dan perlindungan sementara kepada golongan memerlukan melalui kemudahan rumah <i>pasingan</i>, yang pada masa ini hanya terdapat di Lahad Datu, Tawau dan Kunak. Individu yang ditangkap akan ditempatkan mengikut kawasan yang terdekat. - Menguruskan aspek kebajikan asas meliputi keperluan pengurusan harian, kesihatan, penyediaan makanan dan minuman serta sokongan berkaitan pendidikan dan kesihatan.	- Berdepan kekangan peruntukan kewangan dan had bidang kuasa dalam melaksanakan intervensi secara menyeluruh. - JKM lebih tertumpu kepada pengurusan kes melibatkan individu berstatus warganegara dan tidak mempunyai sebarang kuasa berkaitan penentuan atau pemberian status kewarganegaraan. - Pelaksanaan tugas JKM juga tertakluk kepada peruntukan Akta Kanak-Kanak 2001 yang menghadkan skop intervensi.
2.	Jabatan Imigresen Malaysia (JIM)	- Bertanggungjawab melaksanakan penguatkuasaan undang-undang imigresen bagi mengawal kemasukan dan keberadaan warga asing. - Melaksanakan hebahan kesedaran kepada masyarakat melalui penggunaan media sosial dan edaran risalah berkaitan peraturan imigresen. - Menjalinkan kerjasama strategik dengan pelbagai agensi penguatkuasa dan jabatan berkaitan.	- Individu <i>stateless</i> tidak memiliki kewarganegaraan dan tidak diiktiraf sebagai rakyat oleh mana-mana kerajaan. - Punca utama termasuk ibu bapa berstatus <i>stateless</i>, kelahiran yang tidak didaftarkan secara rasmi, serta kemasukan pendatang tanpa izin. - Kewujudan laluan tikus yang memudahkan pergerakan keluar masuk tanpa kawalan. - Terdapat perlindungan tidak rasmi daripada sebahagian komuniti

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
		Menguruskan proses penghantaran pulang individu ke negara asal mengikut peruntukan undang-undang.	setempat yang menyukarkan penguatkuasaan.
3.	Agensi Penguatkuasaan Maritim Malaysia (APMM), Maritim Semporna	- Melaksanakan penguatkuasaan undang-undang di kawasan perairan bagi memastikan keselamatan dan kedaulatan negara terpelihara. - Memberi pendedahan kepada masyarakat mengenai peranan dan kepentingan penguatkuasaan undang-undang maritim.	- Kawasan laut yang sangat luas dan mencabar dari segi geografi menyukarkan pemantauan serta penguatkuasaan secara menyeluruh. - Berdepan dengan aktiviti penyeludupan dadah, pemerdagangan manusia dan aktiviti perikanan haram termasuk penggunaan bom ikan yang memberi kesan negatif kepada keselamatan dan alam sekitar.
4.	Pejabat Kesihatan Daerah Semporna	- Berperanan meningkatkan tahap kesihatan awam serta pendidikan kesihatan kepada penduduk Semporna. - Mengambil langkah pencegahan dan kawalan bagi mengelakkan serta mengurangkan penularan penyakit berjangkit seperti tibi, kusta dan kolera. <i>Klinik Bergerak Laut yang disediakan di Semporna..</i>	- Ketiadaan status kewarganegaraan menyebabkan tahap kesedaran mendapatkan rawatan kesihatan sangat rendah. - Komuniti sering berpindah-randah, malah sebahagiannya melarikan diri ke negara jiran dan sekali gus menyukarkan pelaksanaan rawatan susulan. - Pemberian rawatan lengkap memerlukan bantuan serta kerjasama dengan pihak berkuasa seperti polis dan imigresen. - Pejabat kesihatan sentiasa turun padang dengan menyediakan saringan kesihatan dan vaksin secara percuma kepada warganegara serta

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
			golongan tanpa kewarganegaraan. Klinik bergerak melalui darat dan laut turut digunakan bagi memastikan akses perkhidmatan ke kawasan pulau-pulau. • Dalam kes tertentu, rawatan dan vaksinasi dibuat secara paksa dengan bantuan PDRM bagi mengelakkan penularan penyakit berjangkit seperti tibi dan kusta kepada warganegara.
5.	Ibu Pejabat Polis Daerah (IPD) Semporna	• Menjalankan tangkapan dan siasatan terhadap komuniti <i>stateless</i> yang terlibat dengan aktiviti jenayah. • Memantau komuniti yang berisiko dimanipulasi sebagai ejen oleh pihak luar sehingga boleh menggugat keselamatan negara.	• Kesalahan yang dilakukan sering berulang disebabkan faktor sosial dan persekitaran. • Keperluan kepada langkah pencegahan awal melalui pendidikan dan kesedaran bagi mengelakkan eksploitasi oleh pihak luar.
6.	Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat (UPPM)	• Berfungsi sebagai penghubung antara komuniti dengan kementerian serta jabatan berkaitan kebajikan dan pembangunan sosial.	• Peranan sukar diketengahkan kerana komuniti sasaran dilabel sebagai Pendatang Tanpa Izin (PTI) sekaligus menjejaskan penerimaan dan sokongan.
7.	KEMAS Daerah Semporna	• Menyediakan pendidikan awal kanak-kanak kepada komuniti setempat. • Mengurus isu dokumentasi kanak-kanak berstatus 'bin/binti Abdullah' yang timbul akibat permasalahan perkahwinan dan kewarganegaraan.	• Masalah dokumentasi berpunca daripada salah seorang ibu atau bapa bukan berstatus warganegara atau tidak memiliki sijil nikah yang sah. • Status 'bin/binti Abdullah' berterusan sehingga dewasa, menyebabkan kesukaran perkahwinan dan pendaftaran anak, lalu mewujudkan kitaran

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
			masalah dokumentasi antara generasi. Wakil agensi menyatakan pernah berlaku 70% peserta penerima sijil yang terlibat dengan program anjuran KEMAS adalah ber 'bin/binti' kan Abdullah.
8.	Jabatan Hal Ehwal Islam negeri Sabah (JHEINS)	Tidak dinyatakan.	- Kebanyakan kes ketiadaan dokumen berpunca daripada perkahwinan yang tidak didaftarkan. - Prosedur sedia ada memerlukan pendaftaran perkahwinan sebelum kelahiran anak. Ibu bapa sering mendaftar lewat, walaupun kini proses pendaftaran perkahwinan boleh dibuat secara atas talian dan lebih mudah diakses. - Agensi memaklumkan penglibatan orang kampung dan pemimpin setempat kerap digunakan bagi mendekati komuniti.

Berikut adalah cadangan penyelesaian yang dibincangkan antara-agensi semasa sesi bengkel dijalankan.

KOMPONEN	PERINCIAN DAN HURAIAN TERPERINCI
Cadangan Penyelesaian Isu	- Wakil agensi yang hadir sepakat menyatakan keperluan agensi pelaksana untuk bekerjasama secara bersepadu berdasarkan kapasiti dan punca kuasa masing-masing. Penubuhan dan pengukuhan cadangan jawatankuasa bersama seperti Jawatankuasa Keselamatan dan Jawatankuasa Kesihatan turut dicadangkan bagi menyelaraskan tindakan. - Sebagai contoh, pelaksanaan program vaksinasi yang melibatkan kerjasama antara PDRM dan KKM di mana PDRM berperanan dalam pemantauan aspek keselamatan serta

KOMPONEN	PERINCIAN DAN HURAIAN TERPERINCI
	penguatkuasaan manakala KKM pula melaksanakan program vaksinasi. Kerjasama strategik antara kedua-dua agensi ini akan memudahkan pelaksanaan program secara lebih berkesan dan teratur. ● Pendekatan kolaboratif antara agensi pelaksana dilihat penting bagi memastikan isu <i>stateless</i> ditangani secara menyeluruh dan tidak bersifat silo.
Cabaran Pelaksanaan	● Cabaran utama yang dihadapi adalah isu pemikiran atau '<i>mindset</i>' dan sikap komuniti yang enggan memberi kerjasama akibat ketiadaan latar belakang pendidikan dan dokumentasi sah. ● Aktiviti jenayah rentas sempadan seperti penyeludupan, pemerdagangan manusia dan pelacuran sukar yang berlaku sukar dikawal. ● Eksploitasi oleh masyarakat seperti gaji rendah, kerja lebih masa, buruh kanak-kanak serta manipulasi imej kanak-kanak tanpa pakaian turut berlaku. ● Dari sudut pentadbiran, penguatkuasaan undang-undang di bawah Akta Kanak-Kanak hanya terpakai kepada kanak-kanak dengan pemilikan dokumen sah, menyebabkan kanak-kanak <i>stateless</i> terpinggir daripada perlindungan undang-undang.
Cadangan Penyelesaian Terhadap Cabaran	● Penguatkuasaan undang-undang perlu diperkukuh melalui pemantauan berkala dan penambahbaikan perkhidmatan. ● Penekanan keutamaan adalah isu dokumentasi di mana golongan <i>stateless</i> perlu di dokumenkan terlebih dahulu. Tanpa dokumen rasmi yang sah, pengesanan individu berulang seperti melalui cap jari menjadi tidak berkesan. Sebagai contoh, seorang individu <i>stateless</i> di tangkap hari ini dengan menggunakan nama 'Ali' dan selepas di bebaskan, apabila berlaku tangkapan kedua atas kesalahan sama, individu tersebut menukar nama mereka menjadi 'Abu'. ● Dengan dokumen yang sah, individu boleh didaftarkan untuk akses kesihatan, pendidikan dan kebajikan.

KOMPONEN	PERINCIAN DAN HURAIAN TERPERINCI
	- Kempen pendedahan berkaitan kesihatan awam seperti vaksinasi dan penyakit berjangkit perlu diteruskan dengan penekanan bahawa dokumen yang diberikan bukanlah untuk pemberian kewarganegaraan, akan tetapi untuk tujuan pengurusan dan perlindungan asas. - Jabatan Pendaftaran turut dicadangkan terlibat secara aktif melalui transformasi kaedah dan prosedur pendaftaran serta pewujudan mekanisme khas bagi menyelesaikan isu <i>stateless</i> secara berperingkat.
Agensi Terlibat	- Pusat Khidmat Rakyat Semporna - Polis DiRaja Malaysia (PDRM), Daerah Semporna - Jabatan Imigresen Malaysia Cawangan Semporna - Unit Pemimpin Pembangunan Masyarakat (UPPM) - Jabatan Kemajuan Masyarakat (KEMAS), Daerah Semporna - Jabatan Kebajikan Masyarakat (JKM), Daerah Semporna - Agensi Penguatkuasaan Maritim Malaysia (APMM), Maritim Semporna - Kementerian Kesihatan Malaysia (KKM), Daerah Semporna - Jabatan Hal Ehwal Islam Negeri Sabah (JHEINS), Daerah Semporna - Jabatan Pendaftaran Negara, Daerah Semporna - Ketua Komuniti Setempat SDG Terlibat;

Isu : Cabaran Pengurusan Sisa Pepejal dan Implikasi Terhadap Alam Sekitar serta Pembangunan Pelancongan

Berdasarkan kenyataan isu yang dikemukakan, wakil agensi yang hadir bersetuju bahawa isu pengurusan sisa pepejal, khususnya di kawasan perairan dan taman laut di Semporna semakin meruncing dan memerlukan perhatian serius daripada semua pihak. Isu ini bukan sahaja memberi kesan kepada kelestarian alam sekitar dan ekosistem marin, malah turut menjejaskan imej pelancongan serta kesejahteraan komuniti setempat yang bergantung kepada sumber laut.

Keadaan longgokan sampah di Semporna yang mendapat liputan luas di media tempatan.

Berikut merupakan perkongsian cabaran yang dihadapi oleh agensi terhadap isu ini.

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
1.	Unit Pemimpin Pem-bangunan Masyarakat (UPPM)	Bertindak sebagai pengantara/mediator dengan menyalurkan aduan dan maklumat daripada penduduk kepada pihak berkuasa tempatan, khususnya Majlis Daerah Semporna (MDS).	- Tahap kesedaran dalam kalangan penduduk masih rendah berkaitan kepentingan pengurusan sisa pepejal yang sistematik. - Kekurangan penglibatan aktif komuniti dalam aktiviti komuniti dalam aktiviti

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
		- Menganjurkan program berasaskan komuniti seperti aktiviti gotong-royong bagi meningkatkan kebersihan persekitaran. - Melaksanakan pemantauan serta penyediaan laporan melalui ketua kampung dan Jawatankuasa Pembangunan dan Keselamatan Kampung (JPKK) bagi mengenal pasti kawasan berpotensi menjadi lokasi pembuangan sampah haram.	- kebersihan dan pemantauan. - Kekangan peruntukan kewangan untuk melaksanakan kempen kesedaran berskala besar kerana bergantung kepada kelulusan. - Kekurangan kemudahan tong sampah awam, termasuk tong jenis RORO di kawasan strategik.
2.	Jabatan Perikanan	Memberikan kesedaran dan pendedahan berterusan kepada komuniti nelayan, khususnya dalam sektor perikanan, mengenai kepentingan pengurusan sisa pepejal dan sampah secara berhemah semasa menjalankan aktiviti di laut.	- Tahap kesedaran dan disiplin dalam kalangan nelayan masih rendah berkaitan pengurusan sisa pepejal. - Kekangan sistem pembuangan sampah yang sesuai dan berkesan semasa berada di perairan, menyebabkan pembuangan sisa dilakukan secara tidak terkawal.
3.	Taman-Taman Sabah	- Melaksanakan aktiviti pengumpulan dan pengutipan sampah di dalam kawasan taman laut secara berkala. - Mengurus pelantikan kontraktor bagi tujuan membawa keluar dan melupuskan sampah dari kawasan taman ke tapak pelupusan yang diluluskan. - Melaksanakan penguatkuasaan undang-undang dan peraturan alam sekitar di dalam	- Kekangan kewangan yang menjejaskan kekerapan aktiviti pengurusan sisa dan penguatkuasaan. - Tahap kesedaran awam yang rendah dalam kalangan pelancong dan pengusaha pelancongan terhadap pemeliharaan alam sekitar. - Terdapat kekurangan kelengkapan serta peralatan sokongan bagi melaksanakan kerja-kerja pembersihan dan

BIL	AGENSI	PERANAN	CABARAN SEMASA
		kawasan taman yang diwartakan.	pemantauan dengan lebih berkesan. • Kekurangan kakitangan serta sumber manusia yang terlatih. • Kekangan dari segi kewangan, logistik dan tenaga kerja, termasuk isu sisa yang datang dari luar kawasan taman serta tekanan daripada jumlah pelawat yang tinggi.

Berikut merupakan dapatan perkongsian daripada wakil agensi yang hadir.

KOMPONEN	PERINCIAN DAN HURAIA TERPERINCI
Peranan Agensi dan Cabaran Semasa	• Agensi pelaksana memainkan peranan utama dalam memastikan pengurusan sampah di Semporna berjalan secara teratur, khususnya di kawasan bandar, taman perumahan, kawasan awam serta komuniti pesisir pantai. • Antara peranan utama agensi termasuklah pelaksanaan kutipan sampah secara berkala, penyelenggaraan kebersihan taman-taman serta pelantikan kontraktor kutipan sampah mengikut zon yang ditetapkan. • Selain itu, agensi turut bertanggungjawab meningkatkan kesedaran komuniti, terutamanya dalam kalangan komuniti nelayan dan penduduk setempat yang terdedah kepada isu pembuangan sampah ke laut dan kawasan pantai. • Agensi juga berperanan sebagai mediator dalam mengurus aduan penduduk, melaksanakan program komuniti seperti gotong-royong dan kempen pembuangan sampah haram. Walau bagaimanapun, peranan ini masih berdepan dengan cabaran dari segi kapasiti, sumber dan penglibatan masyarakat.
Cadangan Penyelesaian Isu	• Bagi menangani isu sampah dengan lebih berkesan, wakil agensi yang hadir mencadangkan penambahbaikan sistem kutipan sampah supaya lebih tersusun, konsisten dan berjadual, khususnya di kawasan berisiko tinggi. • Penyusunan semula kontrak kutipan sampah juga dicadangkan bagi memastikan kontraktor lebih bertanggungjawab dan prestasi dapat di pantau dengan jelas.

KOMPONEN	PERINCIAN DAN HURAIAN TERPERINCI
	• Penyediaan kemudahan pengurusan sisa komuniti dilihat penting bagi mengurangkan pembuangan sampah secara tidak terkawal. • Pelaksanaan kempen kesedaran secara berterusan, penglibatan komuniti melalui program gotong-royong serta pewujudan saluran aduan yang lebih mesra pengguna turut dicadangkan. • Penyediaan laporan berkala dari kawasan <i>hotspot</i> pembuangan sampah haram juga penting bagi memastikan tindakan susulan dapat dilaksanakan secara berfokus dan berimpak.
Cabaran Pelaksanaan Cadangan Penyelesaian	• Antara cabaran utama adalah kekangan bajet yang menyebabkan liputan kutipan sampah dan penyelenggaraan tidak dapat dilakukan secara menyeluruh dan konsisten. • Agensi pelaksana juga mengalami masalah kekurangan kakitangan selain wujudnya sikap sambil lewa dan komitmen tenaga kerja turut menjejaskan keberkesanan operasi harian. • Selain itu, kekurangan kemudahan logistik seperti lori kutipan yang kerap rosak atau bilangan nya yang tidak mencukupi, serta ketiadaan tapak pengurusan sisa yang sistematik dan terancang menjadi antara halangan besar. • Kekurangan dan ketiadaan tanah yang sesuai sebagai tapak pelupusan sampah bagi tujuan pengurusan sisa pepejal juga membataskan pilihan.
Cadangan Penyelesaian Cabaran	Bagi mengatasi cabaran yang dikenalpasti, pendekatan yang lebih menyeluruh dan bersepadu perlu dilaksanakan. • Antara cadangan utama ialah perubahan mindset dan sikap semua pihak termasuk agensi pelaksana dan komuniti setempat, agar isu pengurusan sampah dilihat sebagai tanggungjawab bersama dan bukan semata-mata tugas pihak berkuasa. • Pelaksanaan program kesedaran berfokus yang disesuaikan mengikut kumpulan sasaran seperti komuniti nelayan, peniaga dan penduduk bandar dicadangkan bagi meningkatkan keberkesanan mesej. • Kerjasama strategik antara agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, NGO dan komuniti setempat juga perlu diperkukuh untuk mengoptimumkan sumber sedia ada. • Pendekatan insentif dan pengiktirafan kepada komuniti yang berjaya mengekalkan kebersihan kawasan boleh menjadi pemangkin perubahan tingkah laku.

KOMPONEN	PERINCIAN DAN HURAIAN TERPERINCI
	Penguatkuasaan undang-undang secara berperingkat tetapi konsisten turut dicadangkan bagi membendung pembuangan sampah haram secara berterusan.
Agensi Terlibat	Isu pengurusan sampah ini melibatkan pelbagai agensi dan pihak berkepentingan yang perlu bekerjasama secara bersepadu. Penglibatan semua agensi adalah penting bagi memastikan pelaksanaan cadangan dapat dilaksanakan secara menyeluruh dan berkesan. Senarai agensi yang terlibat; - Pihak Berkuasa Tempatan (PBT) - Unit Pembangunan Masyarakat (UPPM) - Taman-Taman Sabah - Jabatan Perikanan - NGO SDG Terlibat;

Implikasi Terhadap Alam Sekitar dan Pelancongan

Isu pengurusan sampah yang tidak terkawal di Semporna memberi implikasi yang signifikan terhadap kelestarian alam sekitar serta kelangsungan sektor pelancongan, khususnya pelancongan marin dan eko-pelancongan yang menjadi tunjang ekonomi setempat.

Dari sudut alam sekitar, pembuangan sampah secara tidak terurus di kawasan darat dan laut menyumbang kepada pencemaran laut, kemerosotan habitat laut, serta ancaman terhadap biodiversiti. Sampah plastik dan sisa pepejal yang memasuki perairan boleh merosakkan terumbu karang, mengancam hidupan laut dan mengganggu keseimbangan ekosistem pantai. Keadaan ini bukan sahaja menjejaskan sumber perikanan komuniti nelayan setempat, malah meningkatkan risiko kesihatan awam melalui pencemaran air dan peskitaran. Dalam jangka panjang, kegagalan mengurus sisa secara sistematik boleh mempercepatkan kemerosotan kualiti alam sekitar dan meningkatkan kos pemulihan ekosistem.

Inisiatif berterusan yang dijalankan oleh agensi kerajaan, badan bukan kerajaan (NGO), serta pemilik perniagaan di sekitar Kawasan Semporna.

Manakala dari perspektif sektor pelancongan, kebersihan persekitaran keseluruhan kawasan pelancongan merupakan elemen kritikal dalam membentuk persepsi pengunjung terhadap destinasi pelancongan negara. Persepsi negatif yang di bentuk akibat longgokan sampah yang tidak terkawal ini memberi impak kepada imej Semporna sebagai destinasi pelancongan bertaraf antarabangsa.

Fakta Tambahan

Berdasarkan laporan akhbar yang disiarkan pada 17 Disember 2025, Kerajaan Negeri Sabah melalui Menteri Kerajaan Tempatan dan Perumahan, YB Datuk Mohd Ariffin Arif, menyatakan komitmen kerajaan negeri dalam menangani isu pengurusan sampah di daerah Semporna. Dalam kenyataan tersebut, kerajaan negeri memaklumkan bahawa sebuah tapak pelupusan sisa pepejal yang baharu telah dikenalpasti sebagai langkah strategik bagi memastikan sistem pengurusan sisa yang lebih terancang dan mampan di kawasan tersebut.

*YB Datuk Dr Mohd Ariffin Arif,
Menteri Kerajaan Tempatan dan Perumahan Negeri Sabah.*

Pada masa ini, aktiviti pelupusan sampah di Semporna dilaksanakan di atas tanah persendirian yang disewa, namun cara pelupusan ini dilihat sebagai penyelesaian sementara dan mempunyai keterbatasan dari segi kapasiti serta pengurusan jangka panjang. Sebagai mencari jalan penyelesaian, kerajaan negeri telah mengenal pasti tapak pelupusan sisa pepejal baharu yang terletak di Mount Pock, Semporna dengan keluasan kira-kira 50 ekar. Tapak ini dijangka mula beroperasi pada tahun 2026 dan diharapkan dapat menyediakan penyelesaian yang lebih sistematik serta berdaya tahan dalam mengurus sisa pepejal di daerah Semporna, khususnya selaras dengan peningkatan aktiviti ekonomi dan pelancongan di kawasan tersebut.

Pada masa yang sama, Enakmen Pengurusan Sisa Pepejal dan Pembersihan Awam Negeri Sabah 2022 masih belum beroperasi. Kementerian berkaitan memaklumkan bahawa tarikh kuatkuasa enakmen tersebut disasarkan untuk dilaksanakan pada tahun ini setelah semua persediaan dari aspek perundangan dan pentadbiran disempurnakan. Cadangan tarikh kuat kuasa tersebut akan dikemukakan kepada Jabatan Peguam Besar Negeri Sabah untuk tujuan semakan dan proses pewartaan. Diharap dengan pelaksanaan enakmen ini kelak dapat memperkukuh aspek tadbir urus, penguatkuasaan serta penyelarasan pengurusan sisa pepejal di peringkat negeri.

Perkembangan ini dilihat selari dengan dapatan Bengkel Pembangunan Kapasiti Semporna yang dijalankan di mana isu pengurusan sampah adalah antara cabaran utama yang dihadapi oleh agensi pelaksana. Wakil agensi memaklumkan bahawa keterbatasan kemudahan pelupusan sisa pepejal yang sistematik serta kebergantungan kepada tapak pelupusan sampah sementara menjadi antara faktor yang menyukarkan pengurusan sampah secara lebih berkesan dan mampan.

Sehubungan dengan itu, cadangan pembangunan tapak pelupusan sisa pepejal baharu di Mount Pack serta pelaksanaan Enakmen Pengurusan Sisa Pepejal dan Pembersihan Awam Negeri Sabah 2022 dilihat berpotensi memperkukuh usaha pengurusan sisa di Semporna. Inisiatif ini bukan sahaja dapat menyokong keperluan operasi agensi di lapangan, malah berupaya menyediakan kerangka tadbir urus yang lebih jelas dalam memastikan pengurusan sisa pepejal dapat dilaksanakan secara lebih terancang, bersepadu dan berimpak dalam jangka panjang.

BAHAGIAN 4 Penutup

Penutup

Secara keseluruhannya, Bengkel Pembangunan Kapasiti yang dianjurkan ini berjaya mencapai objektif yang disasarkan khususnya dalam meningkatkan kesedaran berkaitan Matlamat Pembangunan Mampan serta menghubungkan agenda pembangunan mampan dengan realiti dan cabaran setempat di daerah Semporna dan Negeri Sabah.

Kedua-dua isu utama yang dibincangkan juga dikenal pasti mempunyai implikasi yang luas merangkumi aspek keselamatan, kesihatan awam, kebajikan sosial, alam sekitar serta pembangunan ekonomi setempat. Hasil perbincangan menunjukkan bahawa walaupun pelbagai usaha telah dilaksanakan oleh agensi berkaitan sejak sekian lama, cabaran pelaksanaan masih wujud dan memerlukan pendekatan yang lebih menyeluruh serta penyelarasan tindakan yang lebih berkesan antara agensi.

Walaupun tidak semua agensi teknikal dapat menghadiri bengkel ini, wakil agensi yang hadir telah memberikan maklumbalas yang konstruktif serta menunjukkan komitmen yang baik dalam perkongsian pengalaman, cabaran dan cadangan penyelesaian berdasarkan pelaksanaan tugas di lapangan.

Sehubungan dengan itu, kedua-dua isu yang diketengahkan dalam bengkel ini wajar diberi perhatian kerana ia melibatkan cabaran yang bersifat kompleks dan berlarutan. Penyelesaian yang lebih mampan memerlukan penglibatan semua pihak termasuk agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, komuniti setempat serta pihak berkepentingan lain melalui kerjasama rentas agensi yang lebih kukuh. Pendekatan kolaboratif ini selari dengan prinsip pelaksanaan SDG yang menekankan perkongsian strategik dalam memastikan pembangunan yang inklusif dan mampan.

Diharapkan dapatan cadangan yang dikemukakan melalui bengkel ini dapat dijadikan rujukan oleh agensi berkaitan dalam merangka tindakan susulan yang lebih berkesan bagi menangani isu komuniti rentan dan pengurusan sisa pepejal di Semporna secara berperingkat dan berimpak dalam masa jangka panjang.

Penghargaan kepada YBrs. Puan Erna Eriana Binti Ali Mansa, Penolong Pegawai Pembangunan, Pejabat Daerah Semporna, yang turut hadir ke Bengkel Pembangunan Kapasiti Parlimen Semporna.

Bengkel Pembangunan Kapasiti Kepimpinan Matlamat Pembangunan Mampan anjuran Unit Pembangunan Kapasiti, Jabatan Penyelarasan Kawasan Parlimen, APPGM-SDG merupakan satu inisiatif untuk memperkukuh penyetempatan Matlamat Pembangunan Mampan (SDG) melalui penglibatan pemegang taruh di peringkat kawasan parlimen. Bengkel ini berasaskan pendekatan setempat yang menekankan pemahaman terhadap realiti, keperluan, cabaran dan potensi komuniti sebagai asas kepada pembangunan penyelesaian yang lebih responsif dan mampan.

Sepanjang tahun 2025, bengkel ini telah melibatkan 32 kawasan Parlimen, dengan 4 kawasan digabungkan berdasarkan pertimbangan pentadbiran di bawah pihak berkuasa tempatan yang sama. Hasilnya, sebanyak 28 siri bengkel telah dilaksanakan, menghimpunkan Ahli-ahli Parlimen, agensi kerajaan, pihak berkuasa tempatan, komuniti dan pelbagai pemegang taruh dalam usaha mengenal pasti isu, memahami cabaran serta meneroka penyelesaian yang bersesuaian dengan konteks setempat. Bengkel ini telah menyediakan ruang dialog dan pembelajaran bersama bagi mengenalpasti isu pembangunan setempat, memahami cabaran semasa, meneliti intervensi sedia ada serta meneroka cadangan penyelesaian dan peluang kerjasama.

Kompilasi Laporan Bengkel Pembangunan Kapasiti Kawasan Parlimen 2025 ini menghimpunkan dapatan utama daripada proses tersebut dan disusun mengikut zon bagi mengenalpasti isu, cabaran dan tema yang merentasi kawasan parlimen, di samping mengekalkan keunikan konteks setiap lokaliti. Dapatan yang dikemukakan mencerminkan pengalaman dan perspektif pemegang taruh di lapangan serta memberikan gambaran tentang keutamaan pembangunan yang dikenal pasti di peringkat setempat.

Selain menjadi terbitan rujukan pelaksanaan program, *Kompilasi* ini berfungsi sebagai sumber pengetahuan dan bukti setempat yang dapat menyokong perbincangan berkaitan perancangan, penyelarasan antara agensi, pembangunan intervensi dan tindakan susulan. Ia turut mengetengahkan kepentingan pendekatan merentas sektor dalam menangani isu pembangunan yang saling berkait serta keperluan untuk memperkukuh hubungan antara pemegang taruh, dan membuka ruang kepada tindakan yang lebih berasaskan bukti.

Persatuan Promosi Matlamat Pembangunan Lestari

A-1-10, Blok A, 8 Avenue, Jalan Sungai Jernih 8/1, Seksyen 8,
46050 Petaling Jaya, Selangor.

secretariat@appgm-sdg.com

<https://www.facebook.com/APPGMSDGM>

ISBN 978-629-7752-49-5

9 786297 752495